

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені В. Н. КАРАЗІНА

Економічний факультет
Кафедра статистики, обліку та аудиту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему: «Економіко-статистичне дослідження цін та інфляційних процесів в Україні»

Виконала: студентка 2 курсу
спеціальності 051 «Економіка»
(освітньо-професійна програма
«Бізнес-аналітика та
міжнародна статистика»)
Керівник: к. е. н., доцент ЗВО
кафедри статистики, обліку та аудиту

Юлія БАБІЧ

Олександра НАЗАРОВА

Роботу допущено до захисту перед АК рішенням кафедри статистики, обліку та аудиту від «09» листопада 2023 року, протокол № 4.

Зав. кафедри статистики, обліку та аудиту

Оксана НЕСТЕРЕНКО

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ЦІН ТА ІНФЛЯЦІЇ	6
1.1. Соціально-економічна сутність ціни як елементу ринку.....	6
1.2. Теоретичні основи механізму ціноутворення	17
1.3. Поняття інфляції, її види та вимір.....	22
Висновки до розділу 1.....	30
РОЗДІЛ 2. СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЦІН ТА ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	32
2.1. Загальні причини та закономірності виникнення інфляції.....	32
2.2. Статистичне дослідження інфляційних процесів в Україні під час пандемії COVID-19 та воєнного стану.....	38
2.3. Аналіз інфляційних процесів у світовому масштабі	47
Висновки до розділу 2	58
РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ПОДОЛАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	61
3.1. Методи прогнозування інфляційних процесів.....	61
3.2. Метод кореляційно-регресійного аналізу щодо інфляційних процесів.....	72
3.3. Антиінфляційні заходи в Україні в умовах воєнного стану.....	77
Висновки до розділу 3	82
ВИСНОВКИ.....	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	87
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність теми. На даному етапі розвитку економічної системи України та в умовах глобалізації існує багато проблем, однією з яких є інфляція. І хоча це явище не нове, але останнім часом дослідження передумов, наслідків інфляції та розробка антиінфляційної політики посіли чільне місце в дискусіях економістів, науковців, політиків тощо. Тому актуальність даної теми тільки зростає й зумовлена необхідністю ґрунтовного дослідження інфляційних процесів та методів боротьби з ними.

Надмірна інфляція, як звісно, гальмує соціально-економічний розвиток, оскільки підриває конкуренцію суб'єктів ринкової економіки, призводить до перерозподілу національного доходу на користь держави та підприємств-монополістів, «тіньової» економіки, а також до зниження реальної заробітної плати та інших фіксованих доходів й впотужнює диференціацію власності суспільства.

Постійне дослідження за цінами й тарифами на рівні держави дозволяє йому розробляти більш досконалу цінову політику, програми економічного та соціального розвитку країни.

Економіко-статистичне вивчення цін та інфляційних процесів зумовлено наступними негативними причинами:

- результати інфляції які стосуються економічного зростання;
- соціальні наслідки інфляції;
- вплив інфляції як на політичне середовище;
- вплив інфляції на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків.

Ступінь наукової вивченості. Дослідженням проблемних питань, які пов'язані з вивченням цін та інфляційних процесів, займалося чимало провідних закордонних фахівців. Так, теоретичну основу вивчення явища «інфляція» становлять роботи таких видатних класиків економічної науки, як Дж. Кейнса, А. Маршалла, А. Пігу, Д. Рікардо, І. Фішера, Д. Юма тощо [1].

Аналіз останніх публікацій свідчить, що у вітчизняній науковій літературі вивченням інфляційних процесів та антиінфляційної політики займаються такі науковці: Ю. Ганусик [5], О. Грабчук [9], О. Клименко [18], П. Круш [18], І. Старчевська [22] та інші.

Мета та завдання дослідження. Метою даної кваліфікаційної роботи є проведення економіко-статичного аналізу зросту цін та інфляційних процесів в Україні та світі, виявлення причин, що існують та шляхів подолання наслідків інфляції.

Відповідно до поставленої мети в роботі передбачається формулювання та розв'язання таких завдань:

- визначення соціально-економічної сутності ціни, механізму ціноутворення та інфляції;
- виявлення особливості вивчення рівня, структури та динаміки цін;
- розгляд загальних причин та закономірностей виникнення інфляції;
- здійснення статистичного аналізу інфляційних процесів в Україні під час пандемії COVID-19 й воєнного стану та інфляційних процесів у світовому масштабі;
- виконання моделювання та прогнозування рівня інфляції за допомогою економіко-статистичних методів;
- визначення антиінфляційних заходів в Україні в умовах воєнного стану.

Об'єкт дослідження. Динаміка цін та інфляції в Україні та світі.

Предмет дослідження. Теоретико-методологічні засади та економіко-статистичний аналіз інфляційних процесів.

Методи дослідження. При підготовці та написанні роботи використовувалися методи, як загальнонаукові, так і спеціальні:

- табличний та графічний методи для представлення інформації та візуалізації досліджуваних явищ;
- методи індукції, дедукції, аналізу та синтезу;
- метод логічного узагальнення (при визначенні сутності категорії «ціна», «ціноутворення», «інфляція», «індекс споживчих цін», «індекс цін виробників»);

- метод класифікації (поділ предмета на групи за певними ознаками – класифікація цін);
- методи статистичного та економічного аналізу – при вивченні тенденцій, які стосуються інфляційних процесів в Україні та світі;
- комплексний підхід – при визначенні антиінфляційних заходів в Україні в умовах воєнного стану.

Наукова новизна одержаних результатів. У даній роботі удосконалено методичний інструментарій вимірювання рівня та динаміки інфляції, зроблено аналіз тенденцій щодо інфляційних процесів в Україні та світі за 2020-2022 роки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання рекомендацій стосовно удосконалення аналізу стану інфляційного процесу в Україні різного роду користувачами статистичної інформації, в особливості органами Державної статистики.

Інформаційною базою дослідження є загальні положення та висновки, що містяться в наукових публікаціях, науково-практичних конференціях, монографіях вітчизняних і закордонних науковців, офіційних Інтернет-сайтах, а також дані статистичних збірників та нормативно-правових актів, якими забезпечується статистика цін (тарифів) та інфляції.

Апробація результатів дослідження. Деякі результати дослідження опубліковані в матеріалах I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Achievements of 21st Century Scientific Community», тема доповіді «Аналіз інфляційних процесів в Україні в умовах воєнного стану» (м. Дніпро, 14-15 вересня 2023 року). [31]

Структура кваліфікаційної роботи відповідає її цільовій спрямованості та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 93 сторінки основного тексту, 7 додатків, список використаних джерел становить 70 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТАТИСТИЧНОГО ВИВЧЕННЯ ЦІН ТА ІНФЛЯЦІЇ

1.1. Соціально-економічна сутність ціни як елементу ринку

В умовах, коли в економіці панують ринкові відносини ціна є одним із найважливіших економічних явищ. Без її економічного обґрунтування неможливе нормальне функціонування суб'єктів господарювання і цілих галузей економіки та забезпечення матеріального добробуту населення.

Оскільки велике значення має вільна конкуренція між товарами різних виробників, то будуть враховуватися різноманітні характеристики конкретного товару, зокрема його ціна, яка впливає на обсяги його реалізації на внутрішньому й зовнішньому ринках, а також на обсяги прибутку компанії.

Відповідно до Закону України «Про ціни і ціноутворення» «ціна – виражений у грошовій формі еквівалент одиниці товару». [20] У Господарському кодексу України (ст. 189), сказано що «ціна є вираженим у грошовій формі еквівалентом одиниці товару (продукції, робіт, послуг, матеріально-технічних ресурсів, майнових та немайнових прав), що підлягає продажу (реалізації), який повинен застосовуватися як тариф, розмір плати, ставки або збору, крім ставок і зборів, що використовуються в системі оподаткування». [8]

Розглянемо світову історію виникнення й розвитку цін. Так, одно з перших визначень поняттю «ціна» надав Аристотель (IV столітті до н. е.). Він її назвав категорією обміну, яка сприяє зверненню надлишків виробництва.

Вже пізніше Фома Аквінський означив це поняття як спосіб відшкодування виробничих витрат.

Історики вважають, що ціна появилася після розпаду первіснообщинного ладу, коли поділ праці призвів до обміну та появи загального грошового еквівалента, який дозволив виразити відносну вартість для різних категорій товарів.

Спочатку вартість встановлювалася стихійно і довільно в процесі обміну продуктами колективної праці людей. Ціна лише частково визначала витрати на виробництво товарів приватними землевласниками, ремісниками, рабами, кріпаками.

Самі рабовласники й феодали отримували продукти виробництва у натуральній формі як такі, що не мають визначеної вартості.

У капіталістичній системі це поняття набуває загального характеру. Майже всі продукти праці стають товарами, які мають власну ціну.

Людська праця також набуває власної вартості. Кошторис витрат на оплату праці виражається в заробітній платі. Сюди стали належати земля та інша нерухомість, предмети мистецтва.

Ціна стає вираженням виробничих відносин. З'являється поняття доданої вартості – неоплачуваної праці працівників. Грошове вираження доданої вартості визначає прибуток власника виробництва.

На етапі становлення капіталістичної системи ціна визначалася виключно витратами виробництва, а потім на неї почали впливати інші фактори: суб'єктивна цінність товару, споживчий попит, умови конкуренції, державний вплив.

В сучасних наукових роботах вітчизняних та закордонних вчених-економістів можна зустріти різні тлумачення поняття «ціна».

Так, наприклад, в економічному словнику під редакцією Завадського Й. С. бачимо: «Ціна є вираженням у грошовій формі еквівалентом одиниці товару (продукції, робіт, послуг, матеріально-технічних ресурсів, майнових та немайнових прав), що підлягає продажу (реалізації), який повинен застосовуватися як тариф, розмір плати, ставки або збору, крім ставок і зборів, що використовуються в системі оподаткування». [17] Котлер Ф. пише: «Ціна – кількість грошей, яку повинні заплатити покупці, щоб одержати товар». [36]

Людвіг фон Мізес у трактаті «Людська діяльність» надавав таке пояснення: «Ціни – це ринкове явище... Вони є підсумком певної сукупності ринкових даних, дій і реакцій учасників ринкового суспільства. Марно розмірковувати про те, якими були б ціни. Кожному приємно, якщо ціни на речі, які він хоче купити, падають, а ціни на речі, які він хоче продати, зростають...». [1]

Таким чином, взагалі ціна як категорія економічна є складовим елементом ринкового механізму. Вона демонструє споживчі властивості, тобто корисність товару, купівельну спроможність грошової одиниці, ступінь дефіцитності товару (зв'язок між його наявністю та його потребами, попитом і пропозицією), характер і силу конкуренції, державний контроль і загальну економічну кон'юнктуру ринку, психологію економічної поведінки суб'єктів ринкових відносин та інші суб'єктивні фактори (мода, смаки, традиції). Зазначимо, що ціна, у зв'язку зі сказаним вище, буде формуватися під впливом багатьох як об'єктивних, так і суб'єктивних факторів.

Статистика вивчає ціни на споживчі товари й тарифи на послуги, ціни на продукцію виробничих підприємств, закупівельні ціни на будівельні матеріали та ін. Об'єктом статичного вивчення цін і тарифів є розгляд зміни рівня цін у часі та вивчення їхньої структури, статистичний аналіз коливань цін та їх співвідношень, а також методи розрахунку та аналізу індексів цін та аналіз інфляції.

У статистичному дослідженні існує класифікація видів цін (табл. 1.1).

Для того, щоб можна було вивчати систему цін поглиблено та всебічно, ціни класифікують за певними ознаками (рис. 1.1).

Згідно зі Системою національних рахунків ціни виробників і покупців (кінцевих споживачів) вивчаються окремо.

Розглянемо їх детальніше:

– основна ціна – це ціна, яку одержує виробник за одиницю товару чи послуги, виключаючи будь-які податки на продукти, які підлягають оплаті, і включаючи субсидії на продукти (крім субсидій на імпорт);

– ціна виробника – відображає ринкову вартість випуску товарів та послуг, яка складається на підприємстві, що виробляє продукцію або надає послуги. Вона буде

Таблиця 1.1 – Групування видів цін

Класифікаційні ознаки	Види цін
Призначення товарів та послуг	ціни на матеріально-технічні ресурси; ціни на споживчі товари; тарифи на послуги виробничого призначення; тарифи на споживчі послуги населенню
Види діяльності	ціни на промислову продукцію; ціни на сільськогосподарську продукцію; ціни на будівельну продукцію; ціни в торгівлі; тарифи на послуги виробничого і невиробничого призначення
Сфери товарного обслуговування	фактичні відпускні ціни підприємств; закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію; договірні ціни; оптові ціни; роздрібні ціни; тарифи на послуги
Стадії продажу	ціна підприємства; ціна попиту; ринкова ціна; довідкові ціни; біржове котирування цін; ціни аукціонів; світові ціни; базові (публіковані) ціни; ціни в зовнішній торгівлі та ін.

Джерело: складено автором за даними [44].

утворюватися з прямих витрат виробничого підприємства й проміжних його витрат, вимірюваних ним за цінами покупця (продукти короткострокового користування та послуги інших виробників, використовувані виробництвом, включаючи ремонт та обслуговування основних засобів; покупні науково-технічні розробки та дослідження, поточні витрати з купівлі та продажу землі й нематеріальних активів, фінансові вимоги тощо), прибутку виробника, а також сальдо непрямих податків за вирахуванням отриманих субсидій;

– ціна покупця (кінцевого споживача) – ринкова вартість товарів та послуг після доставлення покупцеві. Вона дорівнює ціні виробника з додаванням до неї торгових і транспортних націнок, які сплачуються покупцем.

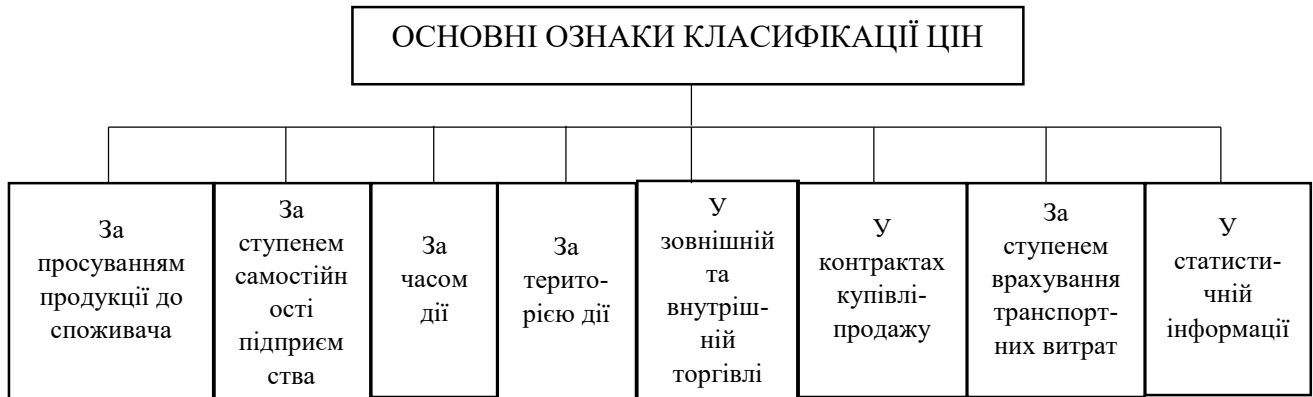

Рисунок 1.1 – Ознаки класифікації ціни

Джерело: складено автором за даними [50].

Таким чином, ціна як економічна категорія ринку виступає, з одного боку, як показник, що відображує ситуацію та політику на самому ринку (співвідношення попиту і пропозиції, кредитно-фінансове становище, ступінь конкурентоспроможності на ринку); з іншого боку, ціна буде виступати маркетинговим регулятором ринку, за допомогою якого впливатиме на попит і пропозицію, структуру та місткість ринку, купівельну спроможність гривні та швидкість обігу запасів сировини. Водночас ціна виступає як інструмент формування прибутку та ефективності управління, чинником оподаткування, засобом, який впливає на інвестиційну політику та конкуренцію, також є одним із найважливіших факторів рівня життя населення.

Роль і сутність ціни простежується через її соціально-економічні функції, а саме:

- 1) обліково-аналітична – забезпечується облік результатів господарювання та їх прогнозування;
- 2) стимулююча – сприятиме раціональному використанню ресурсів;
- 3) розподільна – впливатиме на розподіл ресурсів, доходів і фінансів у суспільстві;
- 4) регулююча – спричинятиме змінам щодо попиту та пропозиціям;
- 5) координуюча – забезпечуватиме періодичне встановлення балансу попиту й пропозиції, споживання й виробництва.

Функції цін, які розглянуто, знаходяться у взаємодії між собою, а інколи, адже можуть вступати у суперечність. Так, наприклад, функція, що стимулює ціни, буде підсилювати ту, що регулює й сприятиме зросту виробництва популярних товарів. Але ціна може бути й дестимулятором, якщо знизиться, та буде сприятиме скороченню пропозиції товарів.

До основних завдань статистичного вивчення цін буде відноситися:

- виявлення середньої динаміки цін (тарифів) на вироблені продукцію й послуги підприємствами всіх секторів економіки;
- виявлення середньої динаміки цін (тарифів), що склалися на споживчому ринку;
- визначення вартості соціального набору основних харчових продуктів;
- дослідження кон'юнктури ринку;
- елімінування вартісних макроекономічних показників від зміни цін (деінфляція) (ВВП та інші показники СНР);
- визначення паритету купівельної спроможності валют для міжнародних зіставлень.

В умовах ринкових відносин ці завдання вирішуються за допомогою спеціальних методів статистичного спостереження і досліджень, які враховують специфіку об'єкта, а також важливість й можливість подальше використовувати результати, які отримані на міждержавних, загальнодержавному, місцевому, галузевому та інших господарсько-адміністративних рівнях.

Крім того, здобута інформація про ціни й тарифи достатньо широко використовується в маркетинговій діяльності, коли розглядається загальний стан товарного та фінансового ринків й окремих їх сегментів, інвестиційна діяльність та страхування, виробниче, невиробниче та особисте споживання населення, досліджується загальна оцінка рівня життя, а також під час розгляду інших, не менш суттєвих питань економічної практики.

Потрібно відзначити, що в Україні розроблено Методологічні положення щодо організації статистичного спостереження за змінами цін (тарифів) на споживчі товари (послуги) і розрахунків ІСЦ [28] відповідно до досвіду провідних країн, які

мають розвинену ринкову економіку, а також міжнародних статистичних організацій.

Вибіркові обстеження – це основна форма статистичного спостереження за рівнем цін і тарифів підприємств та організацій. Властиво їм регулярний характер і проводяться за стандартними наборами товарів-представників продукції для кожного виду економічної діяльності з вибіркового кола одиниць сукупності, які випускають близько 50 % загального обсягу товарів у тій чи іншій галузі.

При дослідженні цін статистика оперує рядом показників. Розглянемо деякі з них детальніше.

«Рівень цін – це середнє значення поточних цін у всьому спектрі товарів та послуг, що виробляються в економіці. У більш загальних рисах рівень цін відноситься до ціни або вартості товару, послуги чи безпеки в економіці». [47] Здійснюється ж статистичне вивчення рівня цін, переважно, за допомогою системи індексів.

Так, при використанні індексного методу вивчаються наступні види індексів:

- індивідуальні;
- загальні в агрегатній формі;
- середні з індивідуальних індексів;
- індекси середніх величин.

Індивідуальні ланцюгові та базисні індекси відображено на рис. 1.2.

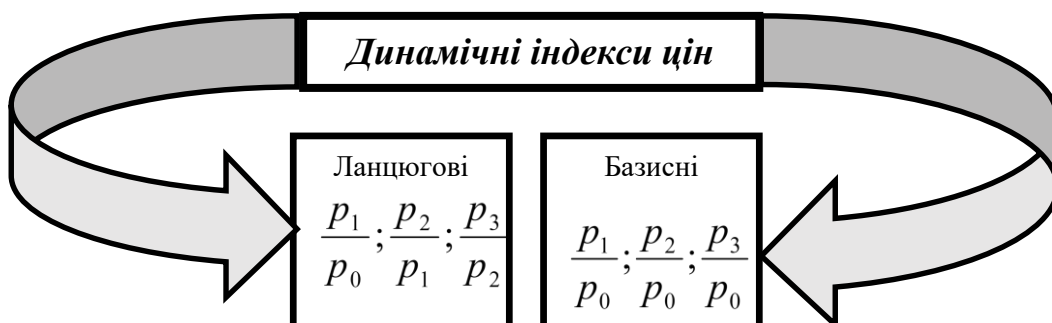

Рисунок 1.2 – Динамічні індекси цін

Джерело: складено автором за даними [44].

Особливу увагу слід звернути на індекси цін в агрегованому вигляді, які використовуються для вивчення цін на різні товари або послуги для однієї або кількох компаній. До таких індексів відносяться: індекс цін з вагами за звітний період (формула Пааше), індекс цін з базовою вагою (формула Лайспереса), індекс Фішера.

Індекс цін Пааше показує зміну цін звітного періоду порівняно з базисним щодо товарів, які були реалізовані у звітному періоді. Таким чином, завдяки даному індексу можна зрозуміти, на скільки товари (услуги) подешевшали або подорожчали.

Визначається індекс цін Пааше за формулою:

$$I_p^{\text{П}} = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}, \quad (1.1)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 q_0, q_1 – кількість товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно.

Індекс цін Ласпейреса позначає, на скільки змінилися ціни у звітному періоді в порівнянні з базисним, але тільки на ті товари, що були реалізовані у базисному періоді. Тобто, даний індекс буде показувати у скільки товари базисного періоду стали дорожчими, чи дешевшими через зміни цін у звітному періоді.

Розраховується індекс цін Ласпейреса за формулою:

$$I_p^{\text{Л}} = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0}, \quad (1.2)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 q_0 – кількість товару (послуги) в базисному.

При застосовуванні індексів Лайспереса та Пааше виникає проблема неоднозначності відповідей. Тому для практичного використання цих індексів й отримання однозначної відповіді користуються індексом Фішера й визначити його можна за формулою:

$$I_p^\Phi = \sqrt{I_p^\Pi \times I_p^L}, \quad (1.3)$$

де I_p^Π – індекс цін Пааше;

I_p^L – індекс цін Лайспереса.

Індекс цін Еджворта–Маршалла використовують для уловлювання зрушень в структурі товарообороту, у випадках, коли він не буде типовим для кожного визначеного періоду:

$$I_P^{EM} = \frac{\sum p_1(q_0+q_1)}{\sum p_0(q_0+q_1)}, \quad (1.4)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 q_0, q_1 – кількість товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно.

Модифікація індексу Еджворта–Маршалла розраховується за формулою:

$$I_{PM}^{EM} = \frac{\sum p_1 \frac{(q_0+q_1)}{2}}{\sum p_0 \frac{(q_1+q_0)}{2}}, \quad (1.5)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 q_0, q_1 – кількість товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно.

У статистиці цін існує також система індексів для вимірювання динаміки середнього рівня цін, яка включає індекси: змінного та постійного складу, структурних зрушень.

Індекс змінного складу характеризує зміну середнього значення ціни у звітному періоді порівняно з базисним під впливом цін окремих суб'єктів та структури споживання разом і розраховується за формулою:

$$I_{\bar{p}} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1} / \frac{\sum q_0 p_0}{\sum q_0}, \quad (1.6)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;

q_0, q_1 – кількість товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно.

Індекс постійного складу характеризує зміну середнього значення ціни під впливом одного фактора – цін окремих суб'єктів й розраховується за формулою:

$$I_{\bar{p}}^p = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1} / \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_1} \quad (1.7)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 q_1 – кількість товару (послуги) в звітному періоді.

Індекс структурних зрушень показує, на скільки змінилося середнє значення ціни під впливом змін у структурі споживання та розраховується за формулою:

$$I_{\bar{p}}^{\text{стр}} = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_1} / \frac{\sum q_0 p_0}{\sum q_0}, \quad (1.8)$$

де p_0 , – ціна товару (послуги) в базисному періоді;

q_0, q_1 – кількість товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно.

Розглянуті вище індекси утворюють систему взаємозалежних індексів:

$$I_{\bar{p}} = I_{\bar{p}}^p * I_{\bar{p}}^{\text{стр}}, \quad (1.9)$$

де $I_{\bar{p}}^p$ – індекс постійного складу;

$I_{\bar{p}}^{\text{стр}}$ – індекс структурних зрушень.

Таким чином, коли розглядається динаміка середніх цін, треба звертати увагу на то, що їх розвиток може відбивати не тільки зміни саме ціни, а й частку продажів певного товару на ринку.

Слід зазначити, що в Україні також існує порядок збирання інформації про ціни на споживчі товари та послуги.

Спостереження за змінами цін проводиться за конкретними видами товарів та послуг, які відбираються безпосередньо працівниками територіальних органів

державної статистики. При цьому урахується попит населення на дані товари, їх наявність на споживчому ринку та систематична присутність у продажу довгочасно.

Взагалі реєстрацію цін ведуть щомісячно: в м. Київ та обласних центрах з 1 по 25 число; в інших адміністративно-територіальних одиницях – з 1 по 20 число. Щодо реєстрації цін на одні й теж товари або послуги на одному й тому ж підприємстві, то вони будуть приводитися саме у ті числа, що й у минулому місяці. Відхилення може бути, але не більше 2-3 днів.

Завжди фактична ціна товару реєструється з урахуванням податків, які сплачує населення (ПДВ, акциз та інші непрямі податки), але не включає субсидії, відсотки за умовами кредитування, додаткові надбавки, що виникли в результаті несплати в період, установлений на дату здійснення покупки.

Крім того, ураховуються спеціальні ціни, якщо:

- «надання знижок пов'язано із придбанням продуктів для індивідуального споживання;
- знижки є доступними для всіх потенційних покупців без спеціальних умов (не є дискримінаційними);
- інформація про знижки відома покупцю під час купівлі відповідних продуктів;
- продукти зі знижками цін користуються попитом». [27]

Реєстрація цін може здійснюватися в базових підприємствах як шляхом їх відвідування, так й через мережу Інтернет або телефоном. Інформація, яка стосується тарифів на послуги й встановлюються відповідними органами виконавчої влади, може бути отримана також з адміністративних джерел.

Для того, щоб зареєструвати той чи інший товар, представником необхідно заповнити окремий «Бланк реєстрації цін на споживчі товари та послуги». В нього заносяться ціни (тарифи) та докладна характеристика відібраних видів товарів (послуг), яка має велике значення, бо вона інформує реєстратора щодо товару, на який слід реєструвати ціни. (Додаток А)

1.2. Теоретичні основи механізму ціноутворення

Ціни, безумовно, є тонким і гнучким інструментом і водночас досить потужним важелем при управлінні економікою. Принаймні їхні реальні можливості впливу на економіку загалом і на рівень життя зокрема набагато менші, ніж на них та весь ціновий механізм покладаються людьми надії.

У механізмі ціни необхідно виділяти та розрізняти дві частини, що взаємодіють. З одного боку, це будуть самі ціни (види, структура, розмір, динаміка зміни), а з іншого – ціноутворення як метод (правила встановлення, формування нових цін і зміни цін, що існують).

Ціноутворення, з яким люди знайомі набагато менше, ніж з цінами, є частиною всього цінового механізму. Це фактично й буде визначати величину ціни. Однак найчастіше ціноутворення від нас приховують і ми бачимо тільки ціни. Таким чином, ціни й ціноутворення акумулюють ціновий механізм у своїй єдності.

В Законі України «Про ціни і ціноутворення» визначено, що «ціноутворення – процес формування та встановлення цін». [20]

Слід зазначити, що реальний процес формування цін при ринковому ціноутворенні буде проходити не на виробництві й не на підприємстві, а у тій сфері, де продукція реалізується, тобто на ринку під впливом попиту й пропозиції товарно-грошових відносин. Таким чином, ціна товару та його переваги перевіряються ринком і повністю формуються на ньому же.

Існують чинники, які є достатньо впливовими на рівень ринкової ціни (рис. 1.3).

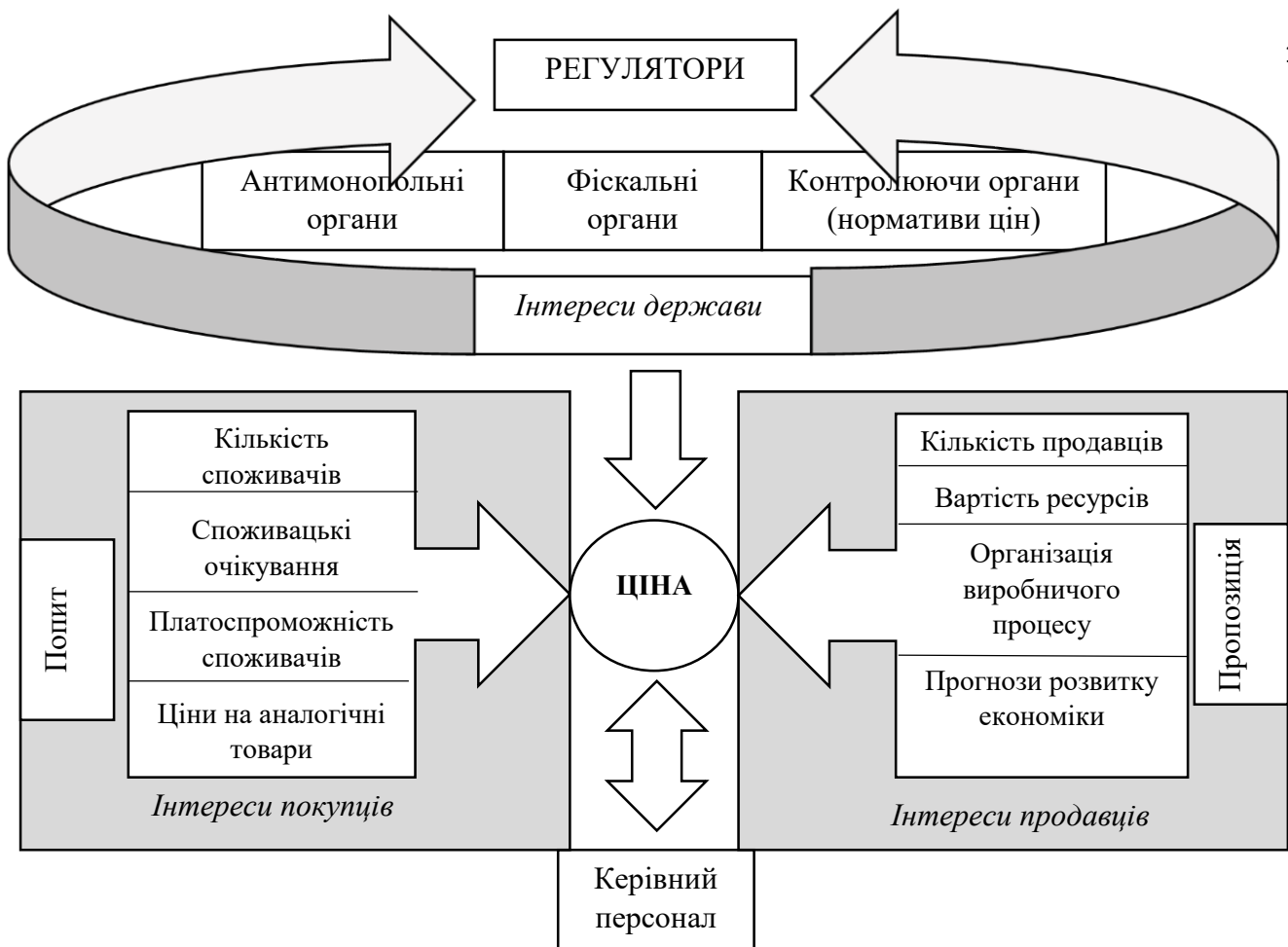

Рисунок 1.3 – Чинники впливу на рівень ціни

Джерело: складено автором за даними [50].

Кожна компанія розв'язує питання ціноутворення своєрідно. У невеликих компаніях ціни, як правило, встановлює головний керівник. У великих компаніях питаннями ціноутворення зазвичай займаються менеджери середньої ланки. Однак і тут керівництво дає загальні установки, визначає цілі щодо цінової політики та затверджує ціни, які запропоновані керівництвом нижчих рівнів. У галузях, де фактори ціноутворення відіграють вирішальну роль (нафтодобувна промисловість, залізниця, аерокосмічна промисловість тощо), компанії часто створюють відділи цін, які встановлюють ціни або допомагають іншим підрозділам це робити.

Процес ціноутворення базується на методології. Методологія ціноутворення – це сукупність найбільш загальних правил формування ціни, які пов'язані переважно з макроекономічними характеристиками економічної системи, а також різними сферами ціноутворення. При цьому методологічні принципи можуть бути

загальними як для економіки в цілому, так і для груп галузей суміжних та виробництв.

Загальні методичні правила визначають законодавчі органи країни.

До найважливіших елементів методології ціноутворення відносяться наступні принципи ціноутворення:

- науковість;
- цільова спрямованість;
- безперервність;
- єдність процесу ціноутворення. [50]

Розглянемо фактори, які мають вплив щодо визначення цін на продукцію.

1) Ціноутворюючі – це фактори, які притаманні сфері виробництва та мають вплив на величину затрат на виробництво товарів чи послуг, і таким чином утворюють основу ціни. До них будуть відноситися всі фактори, які впливатиме на продуктивну силу праці.

2) Ціновідхиляючі – це фактори, що діють на самому ринку та будуть сприяти відхиленню ціни від вже тих, що сформовані у процесі виробництва витрат праці (рис. 1.4).

У ціноутворенні також існують методи, за допомогою яких держава може його регулювати, а саме – це економічні та адміністративно-командні методи.

Економічні методи включають:

- насичення ринку споживчими товарами;
- надання податкових пільг;
- система кредитування підприємств;
- суворе дотримання чинного антимонопольного законодавства;
- державна інвестиційна політика;
- виважена імпортно-експортна та митна політика;
- державне замовлення.

Адміністративні методи включають:

- встановлення фіксованих цін;
- встановлення регульованих цін;

– встановлення дотацій виробникам окремих видів товарів.

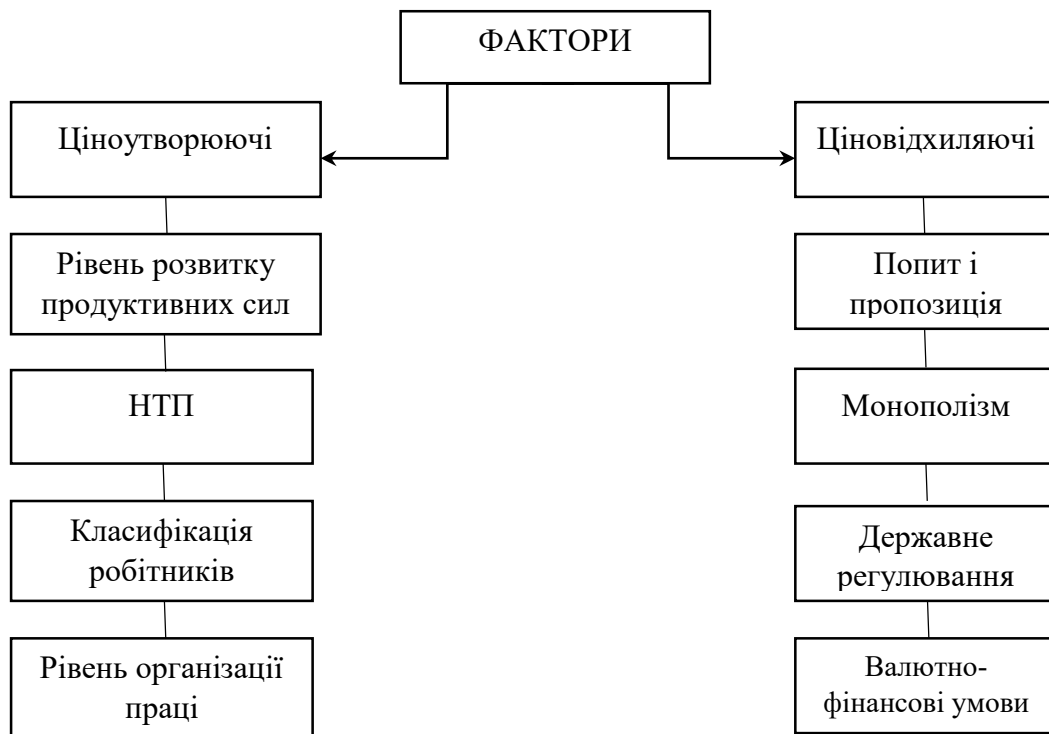

Рисунок 1.4 – Фактори ціноутворення

Джерело: складено автором за даними [50].

Кожен із перелічених методів державного регулювання ціноутворення найбільш повно буде проявлятися в конкретних напрямках дії цінового механізму. Перелік всіх форм та методів регулювання щодо процесу ціноутворення відображено у додатку Б.

Процес ціноутворення, в залежності від мети компанії, формує таке поняття, як цінова політика.

Основним нормативним документом, що регулює політику ціноутворення, порядок встановлення і функціонування цін, повноваження органів державної влади й органів місцевого самоврядування щодо встановлення і регулювання цін, а також організації контролю цін і тарифів на території України, є Закон України «Про ціни і ціноутворення». [20]

Відповідно до ст. 10 Господарського кодексу України: «Цінова політика держави є одним із напрямів економічної політики держави і спрямована на регулювання відносин обміну між суб'єктами ринку для забезпечення

еквівалентності в процесі реалізації національного продукту, дотримання необхідної паритетності цін між галузями і видами господарської діяльності, а також забезпечення стабільності оптових і роздрібних цін». [8]

Цінова політика є важливою частиною загальної стратегії компанії і безпосередньо буде входити до такої чималої її частини, як ринкова стратегія. Вона також об'єднує в собі як стратегічні, так і тактичні аспекти й в найзагальнішому вигляді може бути визначена як діяльність керівництва компанії щодо встановлення, підтримки та зміни цін на продукцію, яка здійснюється відповідно до стратегії компанії та спрямована прагнути досягти своїх цілей.

На наш погляд, слід відзначити роль маркетингу, який є організацією роботи компанії з орієнтацією на попит ринку. Тому й цінова політика буде проводитися відповідно до тактичних або стратегічних аспектів.

До стратегічних аспектів цінової політики будуть включатися договірні заходи щодо встановлення та зміни цін, які покликані регулювати діяльність усієї виробничої й товаропровідної мережі підприємства та підтримувати конкурентоспроможність продукції та послуг у співвідношенні з завданнями й цілями загальної стратегії компанії.

До тактичних аспектів цінової політики будуть відноситися короткострокові та тимчасові заходи, які, своєю чергою, спрямовані на виправлення деформації діяльності виробничих підрозділів і мережі товарного постачання, яка може виникнути внаслідок непередбачених змін цін на ринках або поведінки конкурентів, помилок управлінського персоналу, а іноді навіть може суперечити взагалі цілям компанії.

Зрозуміло, що стратегічні форми цінової політики й варіанти її здійснення безпосередньо будуть впливати із самої ринкової стратегії. В залежності від того, яка буде застосована комбінація варіантів ринкової стратегії, вибирається й форма здійснення цінової політики:

1) домогтися такого рівня цін, верхня межа якого забезпечувала би підприємству максимальний прибуток;

- 2) забезпечити підприємству «нормальний прибуток» (витрати виробництва плюс середня норма прибутку);
- 3) вести політику цінової конкуренції;
- 4) здійснювати політику нецінової конкуренції;
- 5) встановлювати ціни на рівні лідера чи цін конкурентів;
- 6) забезпечити «престижні» ціни, особливо підкреслюючи якість продукції;
- 7) добиватися сталості цін і прибутку маневруванням факторами виробництва;
- 8) встановлювати низькі ціни, включаючи демпінгові, для проникнення на ринок. [24]

Таким чином, від того, який напрям буде обирати компанія, буде й залежит її успішність, рівень цін на ринку і, як результат, стан економіки в цілому, як державної, так і світової. Це й призводить до необхідності регулювати цю сферу.

1.3. Поняття інфляції, її види та вимір

У класичній економічній теорії «інфляція – це процес підвищення загального рівня цін і, як наслідок, зниження купівельної спроможності грошей, або їхнє знецінення». [18]

Термін «інфляція» походить від латинського *inflatio*, що в перекладі значить надуття. За історичними даними уперше він був використаний у Північній Америці під час громадянської війни 1861-1865 рр. й значив зростання в обігу паперових грошей. Проте ознаки інфляційних процесів почали з'являтися разом із широким розповсюдженням грошей на економічне життя. За такими непрямими ознаками, як швидке зростання заробітної плати та цін, є підстави визнавати, що інфляція спостерігалася в Стародавній Греції (330 р. до н. е.), під час завоювання Персії Олександром Македонським і в Стародавньому Римі (301 р. до н. е.), коли Е. Діоклетіаном було встановлено контроль над цінами більш ніж на 1000 назв товарів.

Загалом інфляційні процеси, що існували у той час, безпосередньо були пов'язані з тривалими епідеміями, неврожаями, війнами та іншими стихійними лихами, які призводили до значних змін у чисельності населення.

У 19 столітті в таких державах, як Англія та Франція, для того, щоб пояснити зайве зростання грошей, що призводило до їх знецінення, стали вживати термін «інфляція». Остаточо цей термін був введений у науковий обіг для теоретичного відображення певного становища економіки після Другої світової війни.

Однак, слід зауважити, не всі підвищення цін є інфляційними. Так, якщо, ціни на окремі групи товарів чи послуг будуть зростати, причому достатньо суттєво, а на інші – знижуватися, але загальний рівень цін при цьому не змінюється, то в такому випадку зростання цін не є інфляційним. Не буде інфляційним також підвищення цін внаслідок поліпшення якості продукції, спроби позитивно вплинути на стан навколишнього середовища (а це вимагає збільшення витрат), зміни соціальних пріоритетів тощо.

«Інфляція – це стійке і відчутне зростання цін, яке виникло внаслідок того, що значна частина грошової маси виявилася не забезпеченою економічними благами».
[18]

Інфляцію не слід ототожнювати з грошовою емісією (законодавчо визначеним випуском додаткової готівки в обіг). Вона може мати як інфляційний, так і неінфляційний характер. Наприклад, якщо додаткова емісія грошей викликана зростанням реального обсягу національного виробництва або уповільненням руху грошей, то в такому випадку вона не є інфляційною.

Але, якщо грошова емісія буде спрямована для того, щоб покрити фінансування дефіциту державного бюджету або викликана прагненням уряду утримати рівень безробіття нижче «природного» рівня, то емісія вже у такому разі виступає як інфляційний фактор.

Інфляція – є характерним для ринкової економіки багатофакторним, багатовимірним і складним соціально-економічним процесом, причиною якого можуть бути різні події. У додатку В наведено види (форми), яких може набувати інфляція в залежності від ознаки, що покладена в основу її класифікації.

Різноманітність форм інфляції вимагає різноманітних підходів щодо визначення причин і механізмів самого інфляційного процесу. Всі теоретичні концепції інфляції умовно можна поділити на дві групи: економічні та неекономічні (рис. 1.5).

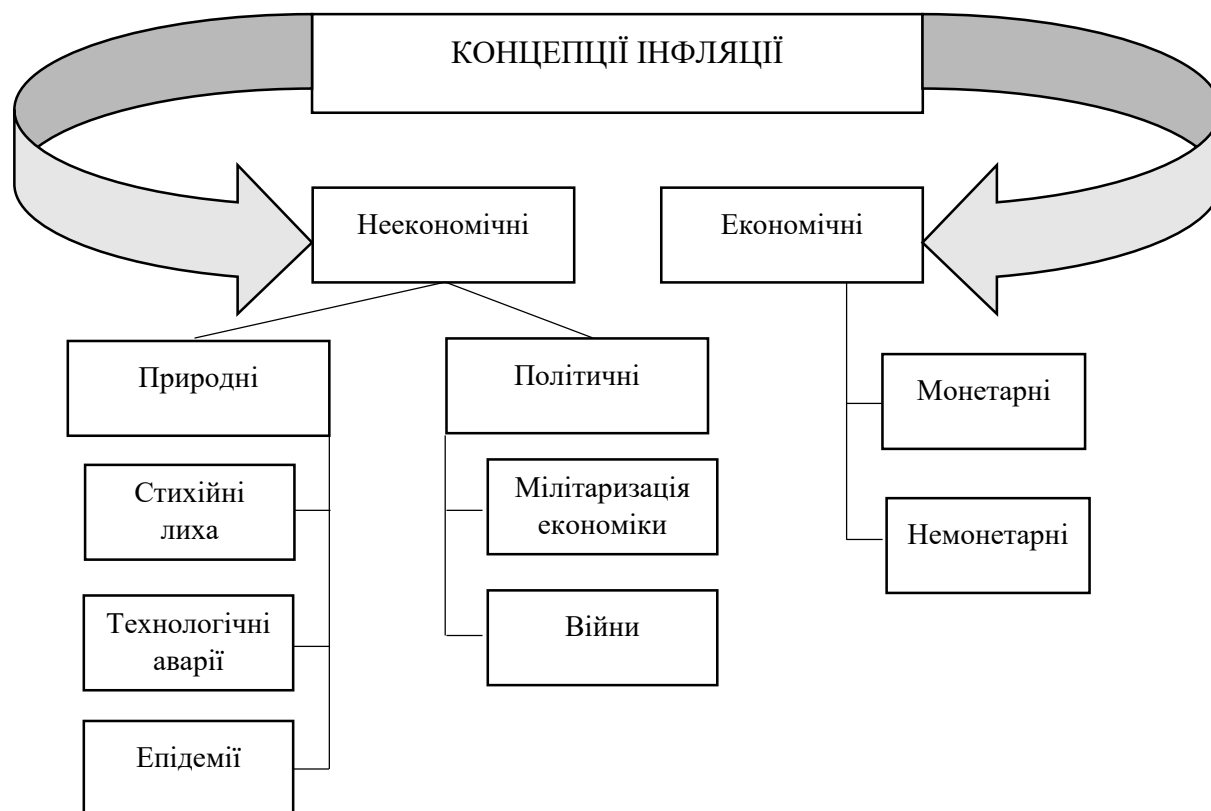

Рисунок 1.5 – Теоретичні концепції інфляції

Джерело: складено автором за даними [18].

До монетарних факторів буде відноситися переповнення грошових каналів грошима, що й призводить до знецінення грошей та зниження їх купівельної спроможності.

До немонетарних факторів буде належати: підвищений попит на товари та послуги, підвищення витрат на виробництво, фактори сезонні і т. і.

Взагалі проблема інфляції є питанням досі достатньо дискусійним. Представниками різних економічних шкіл трактуються по-різному причини інфляції, але серед різноманіття причин можна виокремити наступні:

– порушення пропорцій суспільного виробництва;

- надмірна емісія паперових грошей;
- дефіцит державного бюджету;
- мілітаризація економіки – дії державних органів у сфері економіки, політики та соціуму, спрямовані на нарощування військової потужності держави;
- значне зростання внутрішнього та зовнішнього державного боргу;
- недосконалість податкової системи;
- кризові явища у фінансово-кредитній системі;
- монополізація виробництва;
- зовнішньоекономічні фактори. [21]

Необхідність та актуальність статистичного дослідження інфляції зумовлено негативними соціальними наслідками та від’ємними результатами для економічного зростання, також негативним впливом на політичну кон’юнктуру й на розвиток зовнішньоекономічних зв’язків тощо.

Розглянемо систему статистичних показників, які існують для аналізу інфляції.

Дефлятор ВВП оцінює ступінь інфляції для всіх товарів і послуг, що виробляються і споживаються в державі. Обчислюється він як відношення номінального ВВП до реального ВВП (розрахунок за формулою Пааше):

$$I = \frac{ВВП_N}{ВВП_R} = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}, \quad (1.10)$$

де $ВВП_N$ – номінальний ВВП;

$ВВП_R$ – реальний ВВП.

Слід зазначити, що завдяки дефлятору ВВП можна здійснювати визначення реального ВВП, який фактично відображає перемену фізичних обсягів вироблених товарів та послуг.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) вимірює інфляцію виключно для споживчих товарів і послуг, які придбано кінцевими покупцями, і відображує зростання роздрібних цін (розраховують за модифікованою формулою Ласпейреса):

$$ІСЦ = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum i_p p_0 q_0}{\sum p_0 q_0}, \quad (1.11)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 q_0, q_1 – кількість товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 i_p – індивідуальний індекс цін на конкретний товар (послугу).

В Україні формула, якою використовуються для розрахунку ІСЦ виводять з класичної формули Ласпейреса. Вона дає зіставлення поточної вартості споживчого набору у базисному періоді (чисельник) з базисною вартістю цього ж набору у базисному періоді (знаменник). Така формула є більше універсальною порівнюючи зі стандартною, бо в ній буде використовуватися безперервний ланцюг розрахунків. Таким чином, розрахунок ІСЦ, наприклад, за квартал, період з початку року і т. і. визначається «ланцюговим методом».

Для того, щоб правильно розуміти ІСЦ слід мати на увазі, що він вимірює:

- динаміку (зміну) цін, а не їх рівень;
- динаміку (зміну) цін тільки на споживчі товари та послуги, тобто ті, які домогосподарства купують для власного (невиробничого) споживання;
- зміну сукупної вартості всього споживчого набору, а не кожної окремої його складової (товарів і послуг);
- зміну середніх цін на товари (послуги)-представники, а не зміну цін на той чи інший конкретний продукт;
- зміну цін у середньому по країні або регіону, а не в окремих містах, а тим більше – на базових підприємствах (відібрані для спостереження магазини, підприємства сфери послуг та ринки). [14]

Хоча ІСЦ вимірює лише зміни цін (тарифів) на споживчі товари та послуги для певного набору, він зазвичай, використовується як індикатор загального рівня інфляції в економіці та його називають «індекс інфляції», «інфляція».

Україна – велика країна, і тому абсолютно закономірно, що споживчі звички жителів півдня будуть відрізнятися від уподобань населення, яке проживає на

півночі, сході чи заході країни. Зумовлено це відмінностями соціально-економічного становища, рівня доходів населення, природно-кліматичних умов, місцевих традицій та інших факторів.

Ці відмінності звичайно враховуються при розрахунках ІСЦ. Усі регіони країни об'єднані у 9 економічних районів (табл. 1.2.).

Таблиця 1.2 – Групування регіонів України в економічні райони

№ з/п	Економічний район	Області, що входять до складу економічного району
1	Столичний	Київська, Чернігівська, Житомирська області
2	Східний	Харківська, Полтавська, Сумська області
3	Донецький	Донецька, Луганська області
4	Придніпровський	Запорізька, Дніпропетровська області
5	Центральний	Кіровоградська, Черкаська області
6	Подільський	Вінницька, Хмельницька, Тернопільська
7	Карпатський	Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області
8	Північно-Західний	Волинська, Рівненська
9	Причорноморський	Одеська, Миколаївська, Херсонська області, Автономна Республіка Крим

Джерело: складено автором за даними [48].

Для того, щоб визначити середні ціни та індивідуальні індекси цін на регіональному рівні, використовують методику, яка складається з двох етапів.

Етап перший – передбачаються обчислення середніх цін на кожний товар або послугу в кожній адміністративно-територіальній одиниці за поточний та попередній місяці на основі порівняльних цін, які зареєстровані в одному й тому ж підприємстві торгівлі (сфери послуг) на однаковий за якістю товар.

Середню ціну розраховують за формулою:

$$\bar{p} = \frac{\sum p}{n}, \quad (1.12)$$

де $\sum p$ – сума порівняльних цін;

n – кількість порівняльних цін.

На базі середніх цін, що розраховані саме в бланках реєстрації буде фіксуватися індивідуальний індекс цін на кожний товар чи послугу-представник (з точністю до 0,0001) за формулою:

$$i_p = \frac{\bar{p}_1}{\bar{p}_0}, \quad (1.13)$$

де p_1 – середня ціна поточного місяця;

p_0 – середня ціна попереднього місяця.

Етап другий – визначаються середні ціни за попередній та поточний періоди по регіонах на основі отриманих від адміністративно-територіальних одиниць середніх цін на кожний товар (послугу)-представник у вигляді середньозважених арифметичних. За базу зважування приймається питома вага середньорічної чисельності наявного міського населення районів та міст, де здійснюється облік, у загальній чисельності наявного міського населення регіону.

Середня ціна для регіону на кожний товар (послугу)-представник буде розраховуватися за формулою:

$$\bar{p}_i = \frac{\sum p_i \times d_i}{\sum d_i}, \quad (1.14)$$

де p_i – ціна товару (послуги) в адміністративно-територіальній одиниці;

d_i – питома вага чисельності населення району, міста в загальній чисельності населення обстеженої території.

В основі розрахунків ІСЦ по Україні та її регіонам лежать індекси цін та середні ціни поточного місяця на кожен товар (послугу)-представник за регіонами.

Індекс цін виробників (ІЦВ) виміряє інфляцію відносно товарів, що використовуються у виробництві як проміжне споживання. Відображає підвищення оптових цін й має більш обмежене застосування, ніж ІСЦ (розраховують за модифікованою формулою Ласпейреса):

$$I_{ЦВ} = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum \frac{p_1 q_1}{i_p}}, \quad (1.15)$$

де p_0, p_1 – ціна товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 q_0, q_1 – кількість товару (послуги) в базисному та звітному періодах відповідно;
 i_p – індивідуальний індекс цін на конкретний товар (послугу).

ІЦВ більш чутливий до коливань витрат виробництва, ніж до коливань попиту, тому його часто використовують для характеристики інфляції витрат, особливо коли оптові ціни підвищуються в період, що передує періоду зростання роздрібних цін.

ІЦВ використовується при створенні інформаційної бази щодо прогнозування та управління процесами ціноутворення в промисловості, перерахунку показників системи національних рахунків у постійні ціни та забезпечує можливість проведення міжнародних зіставлень.

Індекс купівельної спроможності грошей виміряє інфляцію, тобто позначає на скільки відсотків знецінилися гроші:

$$I_{к.с.} = \frac{1}{I_{Ц}}, \quad (1.16)$$

де ІЦ – індекс споживчих цін.

Індекс інфляції оцінює рівень інфляції звітного року до рівня інфляції базисного року:

$$I_{ин} = \frac{\sum M_1 - \sum Q_1}{\sum M_1 - \sum Q_0} \quad (1.17)$$

де M_1, M_0 – сума грошей в обігу в поточному та базисному періодах;

Q_1, Q_0 – сума, на яку вироблено товарів (робіт, послуг) в поточному та базисному періодах

Висновки до розділу 1

Характеристика інфляції міцно пов'язана з аналізом цін, механізмом ціноутворення та ціновою політикою. Однією з найважливіших функцій ціни у ринковій економіці є функція, що балансує, яка, своєю чергою, полягає у встановленні рівноваги між виробництвом і споживанням, пропозицією й попитом.

У даному розділі були висвітлено такі поняття, як ціна, ціноутворення та інфляція, надано їх історію розвитку та значення для соціально-економічного життя суспільства.

Інфляція характерна для всіх країн: розвинених, що розвиваються і, звичайно, країн з перехідною економікою. У зв'язку з тим, що інфляція негативно впливає на життя суспільства в цілому, вона посідає одне з перших місць серед надгострих й актуальних проблем, які пов'язані з економічним розвитком держави. Результатом її розвитку є знецінення праці, знищення заощаджень юридичних і фізичних осіб, перешкоджання довгостроковим інвестиціям і загальному економічному зростанню.

Механізм ціноутворення розглядається досить докладно, оскільки це процес встановлення цін на товари та послуги. Усі ціни, що діють в економіці, взаємопов'язані й утворюють єдину систему, яка перебуває в постійному русі під впливом ринкових факторів.

Система цін – це сукупність взаємозалежних і взаємообумовлених цін в економіці, які дозволяють усім підприємницьким структурам нормально здійснювати свою діяльність і реалізовувати кінцеву продукцію та послуги з найбільшою вигодою для себе.

Розглянуто ознаки класифікації, групування видів та функції цін. Також надано систему статистичних показників, за допомогою яких аналізується рівень цін – індексний метод: індивідуальні індекси, загальні індекси в агрегатній формі, середні з індивідуальних індексів, індекси середніх величин.

Зазначено, що індекс споживчих цін – це показник, який узагальнює зміни цін. ІСЦ характеризує рівень інфляції на споживчому ринку й використовується для

вирішення багатьох завдань щодо державної політики. За його допомогою можна аналізувати та прогнозувати цінові процеси в економіці, вирішувати судові спори, проводити міжнародні порівняння тощо.

Також надано характеристику та методи розрахунків наступним індексам: дефлятор ВВП, індекс цін виробників, індекс купівельної спроможності та індекс інфляції.

Слід зазначити, що в Україні розроблено методологію спостереження за рівнем і динамікою цін (тарифів) відповідно до досвіду провідних країн, які мають розвинену ринкову економіку, а також міжнародних статистичних організацій та базується на загальних вимогах таких міжнародних документів:

- Конвенції 160 Міжнародної організації праці 1985 року (стаття 12);
- Резолюції з питань індексів споживчих цін, прийнятій на сімнадцятій міжнародній конференції статистиків праці (2003);
- спільному документі Міжнародної організації праці (МОП), Міжнародного валютного фонду (МВФ), Організації економічногоспівробітництва і розвитку (ОЕСР), Статистичного бюро Європейської спільноти (Євростату), Організації Об'єднаних Націй (ООН) та Світового банку (2007).

Приділено увагу методиці розрахунків середніх цін та індивідуальних індексів цін на регіональному рівні.

Інформаційна база цін і тарифів в Україні забезпечується статистичною звітністю, спеціально організованими спостереженнями та вибірковими обстеженнями. Для реєстрації цін в Україні існує «Бланк реєстрації цін на споживчі товари (послуги)».

Органами державної статистики розраховуються та оприлюднюються ІСЦ щомісячно у терміни, які визначені планом державних статистичних спостережень на відповідний рік.

РОЗДІЛ 2

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ЦІН ТА ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

2.1. Загальні причини та закономірності виникнення інфляції

Перед тим, як провести аналітичне дослідження інфляційних процесів, що відбуваються в окремих економіках країн та світової економіки в цілому, необхідно дослідити та зрозуміти, які причини й закономірності їх виникнення. Зробити це необхідно, бо саме від них залежать конкретні антиінфляційні заходи, які будуть проводити уряди тієї чи іншої держави.

Розглянемо інфляційні причини, які впливають на зростання цін:

1) диспропорція або незбалансованість видатків і надходжень держави, що виражається дефіцитом державного бюджету. У випадку, коли дефіцит фінансується внаслідок активного застосування «друкарського верстата», це призводитиме до збільшення грошової маси в обігу, а отже, до інфляції;

2) ситуація, коли фінансування інвестицій здійснюється за допомогою подібних методів. Найбільше небезпечними є інвестиції, які пов'язані з мілітаризацією економіки. Отже, неефективне вживання національного доходу у військових цілях буде означати не тільки витрачання національного багатства, а й додатковий платоспроможний попит, який, своєю чергою, призводить до збільшення грошової маси без відповідного товарного покриття. Зростання військових витрат – це один з основних мотивів хронічного дефіциту державного бюджету та зріст державного боргу багатьох країн, для покриття якого держава й збільшує грошову масу;

3) збільшення «відкритості» економік країн, тобто процес глобалізації посилює небезпеку інфляції, яка імпортується;

4) інфляція фактично набуває підтримувального характеру, який пов'язано з інфляційними очікуваннями. Так, багато вчених-економістів підкреслюють той факт, що подолання інфляційних очікувань населення й виробників є найважливішим завданням антиінфляційної політики. Інфляція виникає, коли суспільство намагається витратити більше, ніж дозволяють виробничі можливості економіки. Коли сукупні витрати перевищують випуск продукції за повної зайнятості, рівень цін зростає. Тому надмірний обсяг загальних витрат буде мати інфляційний характер. У цьому випадку державі необхідно скасувати додаткові витрати. Досягти цього вона може насамперед шляхом скорочення власних витрат, а також підвищення податків, щоб зменшити доходи приватного сектора.

Розрізняють за факторними формами інфляції попиту та витрат. При першому випадку інфляція буде зумовлена надлишком грошей, доходів та попиту. Інфляція на стороні попиту виникає, коли сукупний попит зростає швидше, ніж потенційний обсяг виробництва економіки, що призводить до зростання цін для збалансування попиту та пропозиції. Покупці змагаються за обмежену пропозицію товарів, що й веде до підвищення цін.

Інфляція витрат (інфляція пропозиції) з'являється у випадках, коли виростають витрати на одиницю продукції, тобто середні витрати на даний обсяг виробничої продукції. Збільшення собівартості одиниці продукції в економіці зменшує прибуток й обсяг продукції, який можна запропонувати за рівнем цін, що існує.

У результаті загальна пропозиція товарів і послуг зменшується, що, своєю чергою, підвищує рівень цін. Тому, саме витрати, а не попит, спричиняють збільшення цін. Зріст собівартості, що зумовлює інфляцію витрат, може бути викликано різними причинами, зокрема, подорожчанням або нестачею сировини, палива, матеріалів, робочої сили. Одним із джерел інфляції витрат є раптове порушення («шок») пропозиції, що означає подію поза функціонуванням національної економічної системи (зростання цін на імпорт або несприятливі погодні умови), що підвищує очікуваний компаніями середній рівень цін на фактори виробництва.

Звісно, що одну з поважніших ролей у грошово-кредитній політиці країни виконує центральний банк. Забезпечення національної економіки потрібною кількістю грошей – одна з функцій ЦБ. Крім цього, він виконує ще ряд інших функцій, які достатньо часто вимагають зросту грошової маси. Так, щоб уникнути економічного спаду, ЦБ проводить політику «дешевих грошей», яка збільшує кількість грошей в обігу і, отже, призводить до інфляції. Трапляються також випадки, коли центральний банк, стараючись пришвидшити розвиток національної економіки, невиправдано збільшує грошову масу, темпи зростання якої перевищують темпи зростання товарної маси. Як результат, ціни починають збільшуватися. Загалом можна сказати, що якщо ЦБ швидко збільшує пропозицію грошей з економічних чи політичних причин, це неминуче призведе до інфляції попиту.

Нерідко причина інфляції – це покриття дефіциту державного бюджету. Рівень інфляції багато в чому залежить від того, як саме буде покриватися бюджетний дефіцит: за рахунок грошової емісії, кредитних ресурсів або підвищення податків. В Україні заборонено законом фінансування дефіциту бюджету за рахунок додаткової емісії. Фінансування ж дефіциту шляхом внутрішніх й зовнішніх запозичень або підвищення податків спричиняє значно слабші та відстрочені інфляційні імпульси.

Інфляційні процеси регулюються лише за допомогою комплексу заходів, які спрямовані на макроекономічну стабілізацію. У випадку, коли спостерігається, що рівень інфляції знижується, то це буде добродійно впливати в цілому на економіку країни, оскільки запускає процеси, що не діяли раніше. Таким чином, зниження інфляції сприятливо впливає на збільшення доходів населення та зумовлює зниження процентних ставок за кредитами, що, своєю чергою, буде сприятиме розвитку реального та фінансового секторів економіки. Вивільнені кошти підприємства мають змогу спрямувати на модернізацію виробництва, підвищення заробітної плати, отримання довгострокових кредитів й позик. Модернізація виробництва посилює конкурентоспроможність продукції вітчизняних виробників, збільшується споживання вітчизняної продукції, також й зростають податкові надходження до бюджету.

Якщо сферою виникнення інфляції є грошовий обіг, то сфера її дії значно ширша. Інфляція майже завжди переважно негативно впливає на економіку.

Перейдемо до розгляду закономірностей розвитку інфляції.

1) Наявність інфляційних очікувань: саморозвиток й прискорення. Тобто населення й підприємства країни очікують прояву інфляції в економічних процесах або передбачають підвищення її темпів, своїми діями, які спрямовані на збереження власних фінансових активів від знецінення. Тим самим вони призводять до розширення меж інфляційних процесів.

2) Відсутність інфляційних очікувань: економія коштів. В такому випадку учасники економічних відносин не бояться розвитку інфляційних процесів і знецінення вартості фінансових активів у майбутньому, більшість громадян і представників бізнесу схильні відкладати частину наявних грошових коштів як капітал для певних цілей, як-от, для придбання або примноження будь-якого нерухомого майна в майбутньому.

Основна закономірність інфляційних процесів, як вже говорилося, це постійне загальне зростання цін, тобто поступове зниження купівельної спроможності паперових грошей. Проте підвищення цін відбувається нерівномірно.

Спершу виростають ціни на продукцію ВПК, оскільки держава покриває свої військові витрати за допомогою «друкарні», закупаючи зброю, амуніцію та спорядження (саме таку ситуацію можна спостерігати зараз в Україні). Через величезний попит на цю продукцію ціни на неї різко зростають. Своєю чергою, власники суб'єктів військового бізнесу спричиняють зростання попиту на нафту, газ, сировину, метали, обладнання тощо.

Саме тому зростання цін водночас поширюється й на всі засоби виробництва.

За цих умов власники господарських структур, які виробляють товари споживання, будуть переносити зростання витрат внаслідок подорожчання засобів виробництва на ціни предметів першої необхідності, що змушує населення скорочувати власні потреби та заощаджувати. Таким чином, на жаль, відбуваються значні зміни в структурі споживчого попиту населення.

Утім інфляційний процес призводить не тільки до зростання цін в країні, а й до зниження курсу національної валюти щодо інших валют, оскільки курс національної грошової одиниці визначається купівельною спроможністю країни. За певних умов можливий розрив між рівнем знецінення паперових грошей по стосовно до товарів усередині країни та зниженням курсу валют, й створює умови для існування валютного демпінгу.

Якщо держава стимулює підприємства та населення до активного використання імпортованих товарів, то можна вважати посилення інфляційних процесів закономірними. Також сприяє девальвації національної валюти та посиленню інфляційних процесів, збільшенню грошової маси в країні зростання світових цін на сировину та енергоносії, отримання зовнішніх позик та валюти, ввезення іноземної валюти з-за кордону та її придбання центральним банком. В Україні доларизація економіки традиційно є закономірністю та однією з причин зростання інфляції. Сьогодні, без перебільшення, долар став валютою, паралельною гривні в національній економіці й виконує функцію грошей (наприклад, при купівлі автомобілів, нерухомості, предметів розкоші тощо).

Зазначимо, що для України стала властива така закономірність інфляції, як страх і паніка населення щодо того, що національна грошова одиниця може повністю втратити свою купівельну спроможність. Ці адаптивні інфляційні очікування пов'язано з фактом політичної нестабільності, активністю ЗМІ та втратою довіри до уряду. В умовах високих інфляційних очікувань та зростання курсу валют, населення вважає за краще свої заощадження зберігати не в національній валюті, а в євро чи доларах США, що, своєю чергою, також сприяє зростанню курсу цих валют та спекуляціям навіть без об'єктивних економічних причин. В такому випадку дії як суб'єктів підприємницької діяльності, так і населення, будуть полягати у розміщенні своїх грошових коштів та інших цінностей, що можуть втратити вартість внаслідок інфляції, в нерухомість, акції, депозити у валюті тощо, тобто в ті активи, ринкова вартість яких не залежатиме від знецінення національної валюти. Для того, щоб можна було зменшувати можливі втрати, такі процеси слід реалізовувати якомога швидше, що призводить до

прискорення грошового обігу та суттєво посилює інфляцію, що й робить інфляційний процес явищем циклічним.

Ще одна закономірність сучасних інфляційних процесів – це їх взаємозв'язок з фіскальною політикою, яку проводить уряд країни. Взагалі податкова політика будь-якої держави може переслідувати як регулятивну, так і податкову мету. У разі стагфляції важливим напрямом фіскальної політики має стати стимулювання приватного підприємництва та збільшення заощаджень населення. Ефект створення противаги інфляційним процесам, за цих умов, буде компенсувати податкові втрати держави, які були останніми.

В Україні рівень інфляції постійно зростає у зв'язку з тим, що посилюється незбалансованість доходів і видатків держави, а також наявність дефіциту бюджету. Також масове звернення до внутрішніх запозичень для покриття дефіциту бюджету, що призводить до збільшення грошової маси в обігу, а тому, стимулює зростання цін та маси кредитних ресурсів в обігу за рахунок розширення кредитної системи; введення в обіг платіжних засобів, які не повністю контролюються державою.

Взаємозв'язок, який існує між закономірностями розвитку інфляційного процесу в Україні представлено на рисунку 2.1.

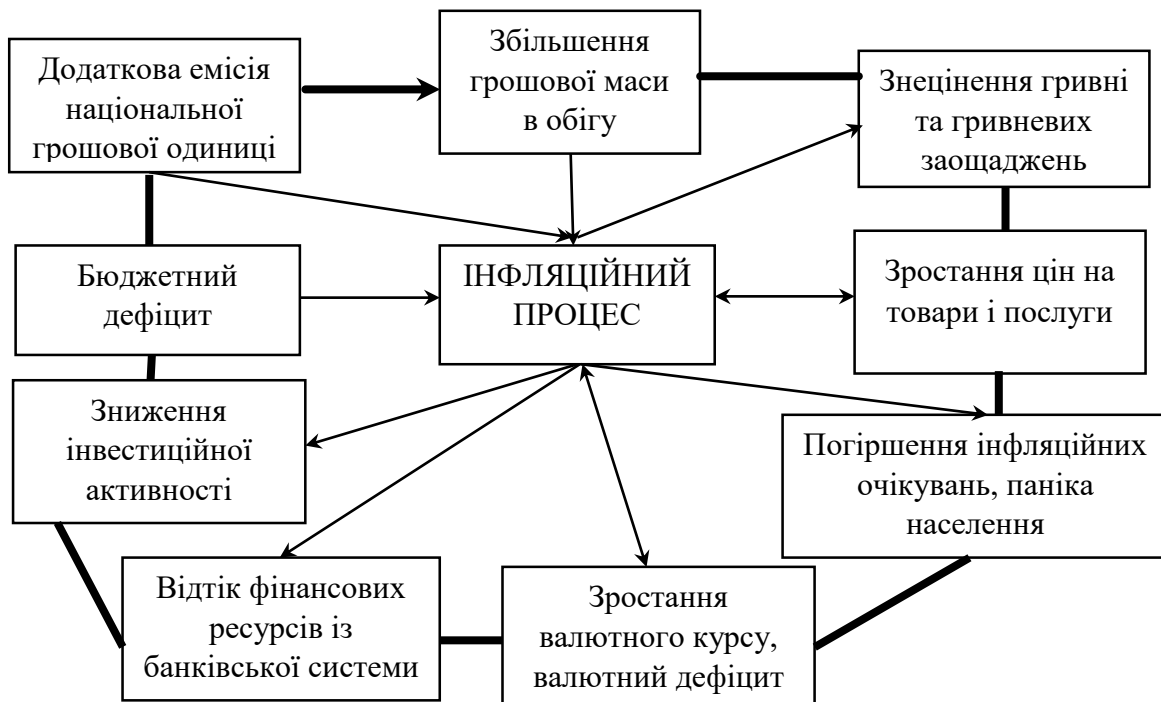

Рисунок 2.1 – Закономірності розвитку інфляції в Україні

Джерело: складено автором за даними [6].

Таким чином, ми спостерігаємо, що інфляційним процесам в Україні притаманні деякі закономірності, завдяки яким рівень інфляції може то зростати, то знижуватися. Закономірності щодо розвитку інфляційних процесів у найбільш узагальненому вигляді наступні: за наявності інфляційних очікувань інфляція швидко зростає, за відсутності інфляційних очікувань показник інфляції незначний, що стимулює заощадження бізнесу та населення.

2.2. Статистичне дослідження інфляційних процесів в Україні під час пандемії COVID-19 та воєнного стану

Інфляційний процес – є процес, при якому спостерігається поступове зростання цін в економіці країни. Теоретичні засади інфляційного процесу детально розглядалися в попередньому розділі (п. п. 1.3).

Розглянемо еволюцію інфляційного процесу в Україні після здобуття державою незалежності, яка проходила в декілька етапів. Зрозуміло, що кожен з цих етапів мав свої причини виникнення та особливості, що й дає змогу виділити його як самостійний етап в еволюції інфляційних процесів країни. Так, на початку 90-х рр. ХХ ст. основними причинами розвитку інфляції були: низький рівень ефективності виробництва та якості продукції; державна монополія та відсутність конкуренції; спотворена структура виробництва з низькою часткою споживчих товарів; надмірний знос основних засобів; гіпермілітаризація. І саме ситуація, яка склалася в Україні на початку 90-х рр., підтверджує це. Після вимушеного звільнення цін в Україні в 1992 році вартість газу зросла в 100, а нафти в 300 разів, що спричинило розкручування маховика інфляції; уряд проводив відверто проінфляційну політику, яка характеризувалася величезним бюджетним дефіцитом, необмеженою грошовою емісією, зростанням цін і різким падінням реальних доходів більшості населення. Восени 1992 р. у результаті місячна інфляція перевищила 50 %, тобто набула характеру гіперінфляції. Влітку 1994 р. було оголошено стратегію економічних

перетворень: звільнення цін, обмеження бюджетного дефіциту та проведення жорсткої монетарної політики. Ця політика сповільнила зростання заробітної плати, запровадила фіксовані ціни на значну кількість товарів, запровадила адміністративне регулювання валютного ринку. Це загальмувало зростання цін, але призвело до падіння виробництва в економіці, яка була уже лібералізованою. Кредити, які були отримані від міжнародних організацій, суттєво змогли допомогти Національному банку України (НБУ) щодо створення резервного фонду для інтервенцій на валютному ринку, що й змогло стабілізувати курс карбованця. Завдяки цьому була проведена грошова реформа й в результаті рівень інфляції значно низився. (Додаток Г)

Гіперінфляція 1992-1994 рр. в Україні була насамперед наслідком неправильної державної економічної політики, спрямованої на стимулювання економічного зростання шляхом кредитної експансії та надмірної емісії готівки, а також лібералізації цін в умовах відсутності конкурентного середовища, значних помилок у регулюванні цін.

Періодом дезінфляції можна назвати 1995-1996 роки. Інфляція сповільнилася завдяки скороченню дефіциту бюджету та залученню позик у міжнародних кредитних організацій. Також було суттєво скорочено субсидії, з'явився податок на додану вартість, достатньо вдало пройшла лібералізація цін та приватизація.

З 1997 по 2013 рік в Україні відбувається наступна тенденція: то невелике зростання інфляції, то її зниження. Так, з 1998 по 2000 рр. рівень інфляції почав зростати, а у 2001 р. спостерігалось її уповільнення. В Україні за цей період зберігалась стабільність валютного ринку, зменшилися коливання курсу гривні, підвищився рівень золото-валютних резервів НБУ.

В Україні у 2003 р. рівень інфляції становив 8,2 %, у 2004 році інфляція прискорила до 12,3 %, а зниження було зафіксовано у 2005-2006 роках.

За підсумками 2007 року інфляція в країні зросла до 16,6 %, а у 2008 році – до 22,3 %. В наступні декілька років інфляція знижувалась: 2009 – 12,3 %, 2010 – 9,1 %, 2011 – 4,6 %.

2012 рік Україна завершила з дефляцією 0,2 %. До цього востаннє таке було у 2002 році, коли вона була 0,6 %.

Максимальний же показник індексу інфляції за цей період був зафіксований у кризовому для української економіки 2008 році – 122,3 %. У цьому ж році з метою стримування інфляції спільною постановою Кабінету Міністрів України та НБУ було рекомендовано здійснити наступні заходи: координувати дії з управління рухом грошової маси (уряду не вдалося відновити баланс попиту та пропозиції на боці збільшення останнього); Верховній Раді України підготувати та прийняти закони щодо лібералізації грошово-кредитного регулювання; створити робочу групу з дорученням підготувати спільну програму переходу до жорсткого базового таргетування інфляції, яка зосереджена на підтримці стабільності купівельної спроможності гривні, а не на пріоритеті збереження її обмінного курсу на незмінному рівні щодо валют інших країн.

У 2013 році інфляція була мінімальною – 0,5 %. Але опісля розпочала рекордно рости.

У 2014 році у зв'язку з тим, що розпочалися військові події на сході України та пов'язані з ними тенденції, що дестабілізують економіку, рівень інфляції сягнув 24,9 %, що підтверджує початок нової інфляційної фази. До основних причин, на рівні військової експансії, також відносяться зміна тарифів на електроенергію, гарячу та холодну воду, газ; ослаблення курсу гривні, що приводить до подорожчання імпортованих товарів, а також товарів, значну роль у вартості яких має імпортована сировина; великі коливання курсів валют. Характерні ознаки сучасного інфляційного процесу наступні:

- падіння реальних доходів населення;
- панічне зростання попиту на валюту, її дефіцит;
- зняття депозитів з банківських рахунків, зростання попиту на активи, які можуть бути використані для інвестування коштів;
- збільшення кількості безробітних та працівників, зайнятих неповний робочий день.

Проаналізуємо детальніше показники щодо інфляційних процесів, які спостерігалися протягом цього часу в країні.

Так, в таблиці 2.1 відображено розрахункові дані дефлятора ВВП та індексу купівельної спроможності за методикою, яка розглядалася в попередньому розділі (п. п. 1.3, формули 1.10, 1,13).

Таблиця 2.1 – Дефлятор ВВП та індекс купівельної спроможності України за 2014-2021 рр.

	Номінальний ВВП, млн грн	Реальний ВВП, млн грн	Дефлятор ВВП, %	Індекс купівельної спроможності
2014	1566728	1365123	114,7	0,00800
2015	1979458	1430290	138,4	0,00697
2016	2383182	2034430	117,1	0,00890
2017	2982920	2445587	121,9	0,00879
2018	3558706	3083409	115,4	0,00911
2019	3974564	3675728	108,1	0,00960
2020	4194102	3818456	109,8	0,00952
2021	5459574	4363582	125,1	0,00909

Джерело: розраховано автором за даними [11 та Додатку Г].

Як ми можемо побачити з розрахунків, дані дефлятору ВВП демонструють, що інфляційні процеси відбуваються постійно. Так, у 2015 р. він був найвищий і досяг 138,4 %, з 2017 по 2019 рр. значення дефлятора ВВП мало позитивну динаміку, але у 2020 році даний показник збільшився на 1,7 % в порівнянні з попереднім роком, значення дефлятора ВВП дорівнює 125,1 % у 2021 році.

Також, розглядаючи індекси інфляції впливає, що у 2014-2015 роках інфляція в Україні характеризувалася як галопуюча (індекси інфляції склали 124,9 % та 143,3 % відповідно) (рис. 2.2).

Протягом 2016-2019 рр. можна було спостерігати вже помірну інфляцію.

Так, за даними Держстату, у 2016 році рівень інфляції знизився до 12,4 %, у 2017 році інфляція становила 13,7 %, у 2018 році – 9,8 %, у 2019 році – 4,1 %.

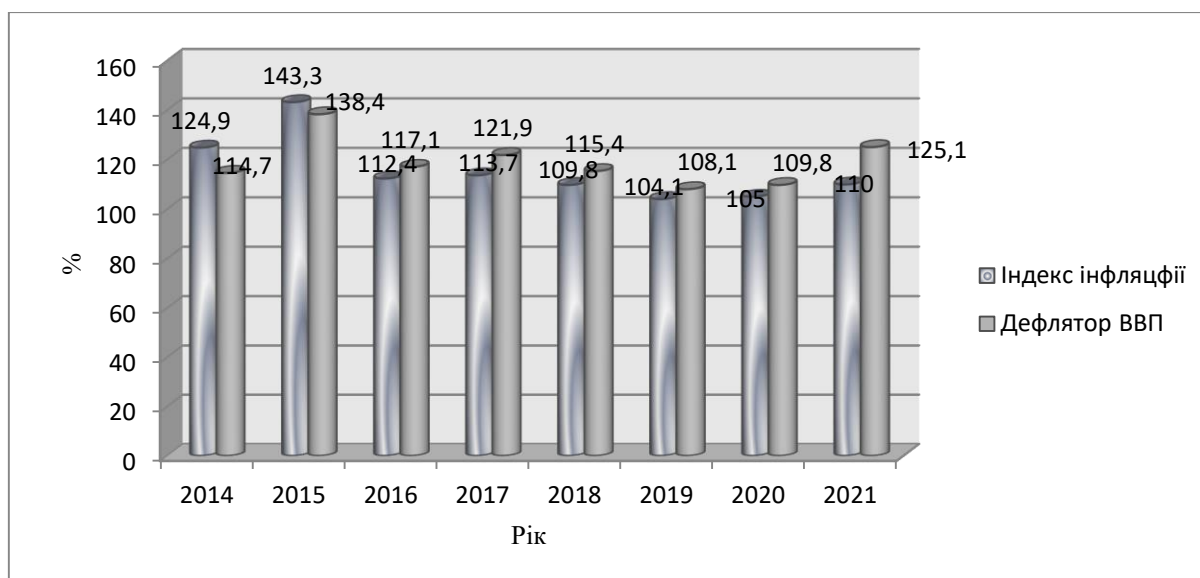

Рисунок 2.2 – Індекси інфляції та дефлятори ВВП в Україні за 2014-2021 роки
Джерело: побудовано автором за даними [11].

У 2020-2021 роках уся світова спільнота впізнала достатньо серйозні випробування глобальною вірусною пандемією COVID-19, на жаль, Україну це торкнулось також.

Ситуація виявилася надто складною як для світової, так і вітчизняної економіки, що не було передбачено ніяким прогнозом щодо соціально-економічного розвитку.

Соціально-економічні наслідки коронакризи привели до необхідності одночасних дій в обох напрямках, саме: спинити вірус і послабити негативний вплив на суспільство.

Зрозуміло, що Українська економіка відчула значний негативний вплив жорстких карантинних заходів і це не могло не впливати на інфляційні процеси. У 2020 році рівень інфляції склав 5 %, у 2021 році – 10 %.

2022 рік став для України самим тяжким за всю історію її незалежності, у зв'язку з тим, що 24 лютого Росія здійснила відкритий воєнний напад на Україну.

Як результат вже в березні 2022 року споживча інфляція в Україні значно пришвидшилась: споживчі ціни підвищилися на 4,5 % порівняно з лютим і на 13,7 % порівняно з березнем попереднього року. Фактично лише за 1 місяць війни вартість

українського споживчого кошика зросла на суму, що відповідає річному плану збільшення індексу споживчих цін.

Саме логістичні проблеми та безпеки довели до передчасного підвищення цін на харчові продукти, ліки, паливо та транспортні послуги. Так, за офіційними даними тільки протягом березня подорожчали:

- продукти харчування на 6,4% (в річному вимірі +19,6 %);
- фармацевтична продукція – на 7,7% (в річному вимірі +13,0 %);
- автомобільне паливо – на 7,7% (в річному вимірі +30,0 %);
- транспортні послуги – на 2,6% (в річному вимірі +20,3 %). [11]

На рис. 2.3 зображено ІСЦ на товари та послуги в Україні у 2022 році.

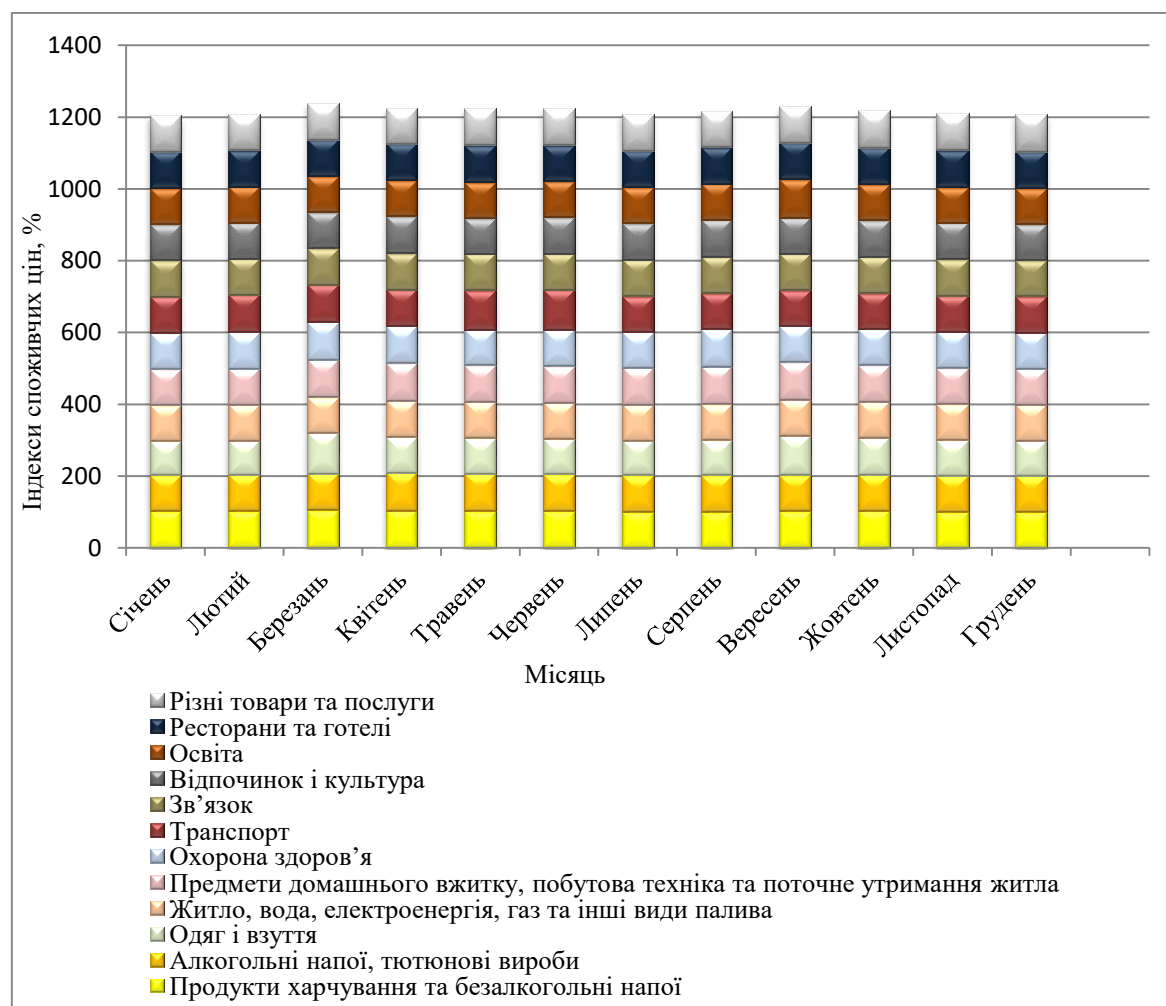

Рисунок 2.3 – Індеси споживчих цін на товари та послуги в Україні у 2022 році

Джерело: побудовано автором за даними [11].

Зазначимо, що ще до того як почалися військові дії, на економіку України вплинули такі немонетарні інфляційні чинники, як зріст світових цін на енергоносії та іншу сировину, епідеміологічні втрати та запровадження ринкових цін на енергоносії. Так, у лютому 2022 р. річне збільшення цін на промислові товари досягло рекордного значення за останні 27 років – 66,0 %, в т. ч. послуги електро-, газо- та теплопостачання подорожчали у 2,5 разів, вартість сирової нафти й природного газу – у 2,1 разів, кам'яного вугілля – у 2,3 разів, продуктів нафтоперероблення – в 1,6 разів, продукції хімічної промисловості – в 1,5 разів. [11]

Як ми бачимо, протягом 2022 р. споживчі ціни в Україні зазнавали сильного тиску у бік збільшення (рис. 2.4). Перш за все, це було пов'язано з наслідками російської агресії, яка призвела до різкого зростання витрат бізнесу та скорочення пропозиції. Значним був і тиск процесів загальносвітових – багато країн відновили багаторічні інфляційні максимуми, деякі розвинені країни змушені були мати справу з двозначними темпами зросту цін.

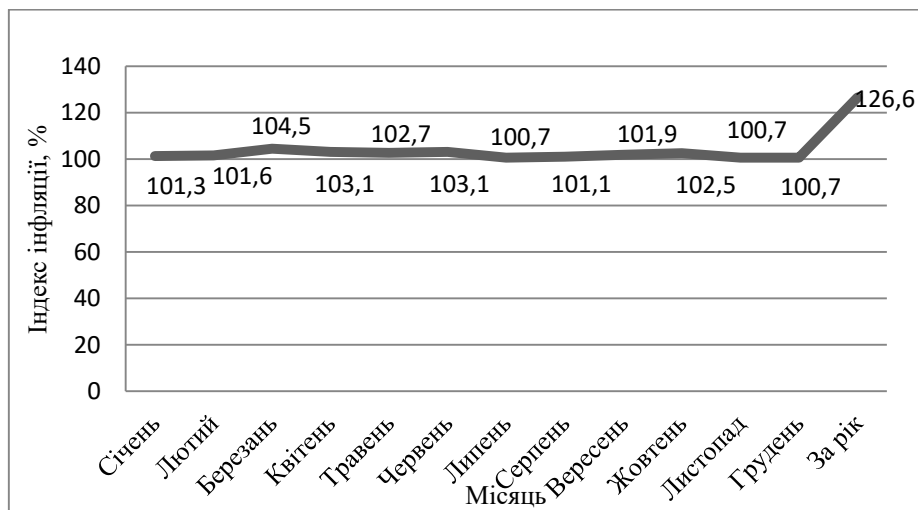

Рисунок 2.4 – Індеси інфляції в Україні у 2022 році, (%)

Джерело: побудовано автором за даними [11].

Але все ж таки при таких складних умовах в Україні інфляційні процеси втримувалися керовано.

Так, за даними Держстату України споживчі ціни зросли за весь 2022 рік на 26,6 % і виявилися нижчими порівняно з прогнозом НБУ у жовтні. [11] Водночас за

останні три місяці рівень інфляції в річному вимірі майже не змінився. Стабілізації інфляційного тиску сприяли деокупація територій, розширення пропозиції продуктів харчування та зниження споживчого попиту в умовах Російського енергетичного терору.

Незважаючи на поточну високу інфляцію, інфляційні очікування домогосподарств і компаній (які в Україні переважно є адаптивними) стабілізувалися в другій половині року та почали покращуватися наприкінці року. Ймовірно, це сталося через фіксацію курсу гривні за зовнішньоекономічними операціями, його зміцнення на ринку готівки, а також збереження незмінних тарифів на ЖКП та зменшення обсягів монетизації бюджету.

Також попри продовженню липневого коригування офіційного курсу цін на непродовольчі товари, в цілому режим фіксації обмінного курсу сприяв стабілізації очікувань та керованості процесів інфляції. IV квартал 2022 року продемонстрував, що послабився вплив фактору «обмінний курс гривні до іноземних валют» на формування очікувань підприємств щодо своїх цін на товари та послуги.

Проте, незважаючи на стабілізацію наприкінці року, інфляційний тиск лишався значним та нерівномірним. Зростання витрат, особливо через відключення електроенергії, було одним із найважливіших факторів, які сформували очікування підприємств щодо зміни цін на їхні товари та послуги. Також спостерігаються помітні регіональні відмінності у зростанні цін. Ціни ростуть відносно вищими темпами у прифронтових районах через ризики безпеки та складну логістику, а також у безпечніших західних регіонах через відносно високий попит. Розширення оцінок основного інфляційного тренду також свідчить про значну нерівномірність інфляційного тиску (рис. 2.5).

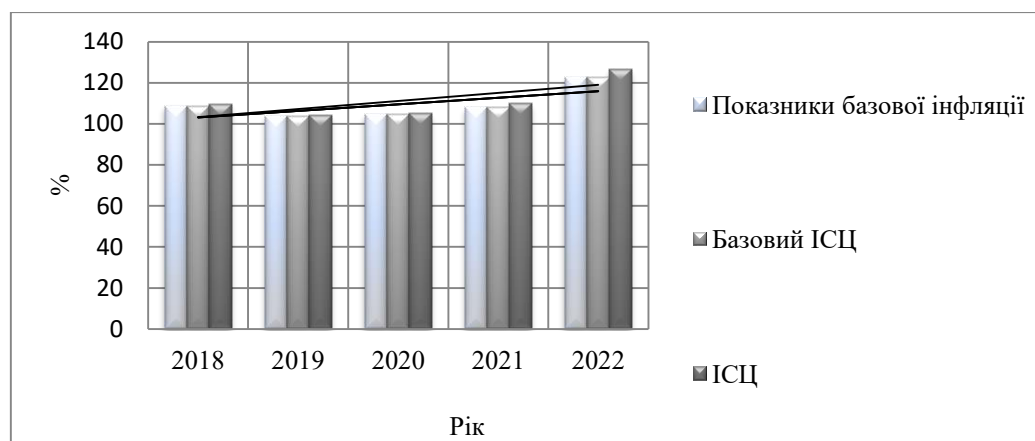

Рисунок 2.5 – Споживча інфляція та оцінки основного інфляційного тренду в Україні за 2018-2022 роки, (%)

Джерело: побудовано автором за даними [11].

Це може відображати, з одного боку, структурні зміни в українській економіці, які пов'язані з війною та економічною кризою, а з іншого боку, накопичення дисбалансів, наприклад, в енергетичному секторі в низці адміністративних рішень, які будуть змозі обмежувати уповільнення інфляції в наступні періоди.

Як свідчать офіційні дані Державної служби статистики, з початку 2023 року інфляція в Україні жодного разу не перевищила позначку у 2 % (порівняно з попереднім місяцем). У річному вимірі картина, на жаль, не така втішна. Проте тенденція до зниження простежується: у січні річна інфляція становила 26 %, у червні – 12,8 % (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Рівень інфляції в Україні за перше півріччя у 2023 році

Місяць	До попереднього місяця, %	До відповідного місяця 2022 року, %
Січень	0,8	26,0
Лютий	0,7	24,9
Березень	1,5	21,3
Квітень	0,2	17,9
Травень	0,5	15,3
Червень	0,8	12,8

Джерело: побудовано автором за даними [11].

Значне уповільнення темпів зростання споживчих цін у першому півріччі 2023 р. значною мірою пов'язане з насиченістю ринків продовольства та палива, а також зниженням світових цін на енергоносії. Таким чином, ми спостерігаємо, що тенденції всього світу не обійшли й Україну.

Внутрішніми чинниками, що впливають на ціни, НБУ називає адаптацію української економіки до умов воєнного часу, встановлення фіксованих тарифів на житлово-комунальні послуги, а також дії Нацбанку щодо підвищення вимог до обов'язкового резервування банками та зміну дизайну монетарної політики. Все це допомогло, в тому числі збалансувати валютний ринок і зміцнити гривню.

Стабільність обмінного курсу, своєю чергою, призвела до уповільнення інфляції та покращення інфляційних очікувань взагалі. Принаймні слід зазначити, що, НБУ вже розпочав цикл зниження облікової ставки (на відміну від інших центробанків): з 28 липня рівень її становить 22 %.

2.3. Аналіз інфляційних процесів у світовому масштабі

У 2022 році інфляція стала глобальною проблемою всього світу, яка торкнулася майже кожної країни земної кулі. Це загострює соціально-економічні виклики: від зниження купівельної спроможності корпорацій до хибкого становища політиків, які намагаються збалансувати напружені настрої виборців. Взагалі тема зростання цін на більшість товарів все частіше стає заголовком як у національних, так міжнародних ЗМІ, і, схоже, інфляційна тенденція продовжується.

За останні кілька десятиліть більшість країн намагалися утримати інфляцію нижче 2 %, що вважається показником оптимальним. Взагалі помірне зниження купівельної спроможності валюти зазвичай є явищем позитивним і свідчить про розвиток економіки. Однак серйозною проблемою стає інфляція, коли вона різко зростає, що призводить до ряду труднощів. Саме з цим викликом зіткнувся світ, коли економіки оговтується від коронавірусу.

Пандемія коронавірусу стала величезним шоком для всіх і достатньо сильно вплинула на світову економіку, спричинивши при цьому деглобалізацію через порушення ланцюгів постачання через локдауни. Однак справжньою проблемою стала глобальна інфляція, яка спричинена відновленням після COVID-19. Надалі складну ситуацію посилює зростання цін на енергоносії та харчові продукти, яке лише погіршилося після масштабного вторгнення Росії в Україну.

Як свідчать офіційні дані, станом на 01.01.2022 р. найвищий рівень інфляції у світі мала Венесуела – 1198, 0%. Змінювалися ціни у Венесуелі часом настільки шалено, що продавці припинили виставляти цінніки на товарах і веліли клієнтам запитувати ціну у працівників. Цей рівень нестримної інфляції відомий як гіперінфляція, економічна криза, яка зазвичай спричинена перевитратою державних коштів (часто через війну, зміну режиму або соціально-економічні обставини, які зменшують фінансування внаслідок податкових надходжень) і друком великих сум додаткових коштів щодо покриття витрат держави.

Економіці Венесуели колись заздриває Південна Америка, бо вона наділена великим багатством на душу населення завдяки найбільшим у світі запасам нафти. Утім така сильна залежність від прибутків від нафти зробила країну особливо чутливою до коливань цін на «чорне золото» у 1980-х і 1990-х роках. Так, з 2014 року, коли ціни на нафту впали зі 100 \$ США за барель до менш ніж 30 \$ США на початку 2016 року, економіка країни різко пішла на спад та до сьогодні не відновилася.

У таблиці 2.3 представлено рейтинг країн із найвищим рівнем інфляції

Другим за величиною показником рівня інфляції у світі є Судан, де він становив 340,0%. Інфляція в Судані різко підвищилася в останні роки через ціни на харчові продукти та напої, а також чорний ринок доларів США. Інфляція, яка зростала такими темпами, стала настільки серйозною, що спричинила протести та, зрештою, відставку президента Омара аль-Башира ще у квітні 2019 року. Новий уряд Судану нині стикається з проблемою відновлення економіки, яка постраждала протягом багатьох років безгосподарності.

Таблиця 2.3 – Топ-10 країн світу з найвищим рівнем інфляції у 2022 році

Країна	Рівень інфляції (%)
Венесуела	1198,0
Судан	340,0
Ліван	201,0
Сирія	139,0
Суринам	63,3
Зімбабве	60,7
Аргентина	51,2
Туреччина	36,1
Іран	35,2
Ефіопія	33,0

Джерело: побудовано автором за даними [62].

Розглянемо детальніше основні чинники інфляції, а також фактори, що сприяли інфляційному тиску у світі.

Відновлювання після ковіду є однією з передумов, що призвело до зниження купівельної спроможності валют. Коли економіки країн розпочали функціонувати, стався сплеск інфляції через величезний попит на товари та послуги. Після локдауну, коли магазини, кафе та інші заклади відкрили свої двері для споживачів, ті, своєю чергою, почали добровільно витратити заощаджені під час карантину кошти. Ослаблена після коронавірусу економіка не була готова до швидкого відновлення, попит був настільки стрімким, що подекуди переважав над пропозицією, особливо на імпортні товари. У такій ситуації є два наслідки: дефіцит і інфляція. Як бачимо, це призвело до короткочасного зростання цін. Однак зростання попиту не є головною причиною, адже заощадження мають властивість закінчуватися, тому наприкінці 2021 року, коли громадяни витратили «вільні гроші», попит впав і ситуація на ринку почала стабілізуватися.

Вплив пандемії відбився на всіх сторонах виробничого ланцюжка. У зв'язку з проблемами, які пов'язані з логістикою, ціни на сировину та продукти зросли, бо обмеження та затримки в деяких світових експортних центрах, таких як Китай, підвищили вартість транспортування. Так, з травня 2020 р. Baltic Dry Index, індикатор цін на вантажні перевезення, зріс майже у 4 разів. Усе це призвело до

блокування й обмежень мобільності, що викликало збої у різних ланцюгах постачання, а також до короткочасного дефіциту постачання. Компанії несли великі витрати, які вони покривали користуючись зі своїх споживачів, які мали платити більше.

Адже поки світ повільно відновлювався, а економіки країн почали оживлятися, зростання попиту лише загостило проблеми логістики. Через те, що період постачання став довшим подекуди виник дефіцит необхідних споживачам товарів, що також вплинуло на зростання цін. З одного боку, вартість зросла через витрати на логістику, з іншого – окремі компанії скористалися дефіцитом окремих товарів і свідомо завищили ціни. Варто сказати, що це тривало недовго, і з часом, коли ситуація навколо коронавірусу стабілізувалася, країни почали знімати обмеження та відкривати логістичні шляхи, але з'явилася нова проблема – подорожчання енергоносіїв, яке призвело до додаткових витрат та підвищило ціни на товари.

Простежимо за інфляційними процесами, які спостерігалися у Європейському Союзі. Зазначимо, що він пережив також високу інфляцію через відновлення після COVID-19, досягнувши 9,1 % у 2022 р.. Зростання цін не обійшло жодного члена Єврозони, але, звичайно, ситуація різниться в кожній державі. Найвищий рівень інфляції було зафіксовано у країнах Балтії – в середньому 22,0 %, у Словаччині та Іспанії трохи понад 10,0 %, а в Італії та Австрії ближче до середнього показника, Франції та Фінляндії – трохи нижче (відповідно 6,6 % та 7,9 %). (Додаток Д)

Заходи, які вживаються країнами, ніколи не бувають однаковими, оскільки уряди завжди враховують свій національний контекст.

Щодо фіскальної політики, то через енергетичну кризу активізувалася дискусія про оподаткування надприбутків енергетичних компаній, які у 2022 році в усьому світі становили понад 200 мільярдів євро. Сьогодні небагато країн пішли на такий крок, зокрема Італія та Румунія. Однак зараз ця ідея набула популярності, оскільки, за словами Урсули фон дер Ляєн, вона залучить 140 мільярдів євро для країн-членів, щоб послабити удар енергетичної кризи.

Що стосується монетарної політики, то існує два шляхи: перший – це рішення Європейського центрального банку (ЄЦБ), другий – це думка незалежних центральних банків кожної держави-члена. В останньому кожна країна запроваджує власні заходи монетарної політики, однак для стримування інфляції всі використовують один і той же головний інструмент – підвищення облікової ставки. ЄЦБ також підвищив процентні ставки вперше за 11 років і має намір підвищувати їх далі. Такий захід було прийнято в основному з метою стабілізації євро. Слід зазначити, що за зміну процентних ставок за кредитами та депозитами відповідають національні центральні банки держав-членів, а ЄЦБ впливає на ситуацію лише через «ключову» облікову ставку. Тому його рішення не є автоматично їхнім, кожна держава має право остаточного затвердження.

Звичайно, ці заходи монетарної політики не призведуть до зниження цін на енергоносії чи продукти в європейських супермаркетах, але в середньостроковій перспективі допоможуть контролювати інфляційні очікування. Поки що невідомо, чи є така політика успішною та сприятиме досягненню цілей, оскільки минуло занадто мало часу для перших висновків.

Іншим інструментом ЄЦБ є операції рефінансування. У цьому контексті установа продовжить моніторинг умов банківського фінансування, щоб уникнути хаотичної ринкової динаміки, яка становить потенційну загрозу трансмісії монетарної політики в усіх країнах Єврозони. Тобто, ЄЦБ питається контролювати вплив пропозиції грошей на економічну активність, але при цьому стабілізує ціни.

Якщо все піде добре, очікується, що інфляція становитиме в середньому 5,5 % у 2023 році та 2,3 % у 2024 році. У результаті це дасть споживачам, підприємствам та інвесторам впевненість у стабільності економіки та загалом зменшить інфляційний тиск. В іншому випадку країни Єврозони, швидше за все, продовжуватимуть підвищувати процентні ставки та податки, щоб уповільнити економіку та знецінення валюти.

Проаналізуємо інфляційні процеси у США. Можна побачити, що в цій країні у 2021 р. інфляція досягла 7,0 %, це був найвищий рівень за 40 років (рис. 2.6).

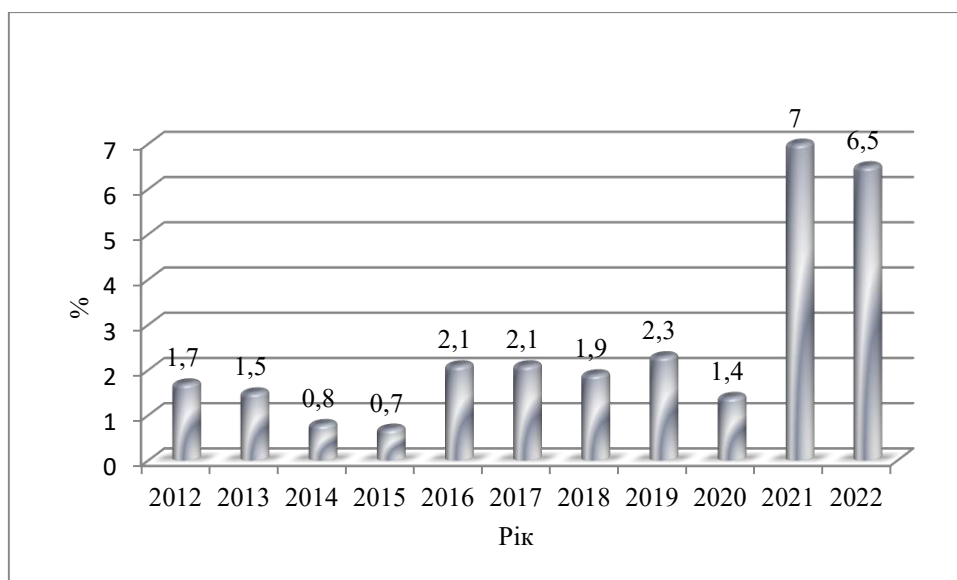

Рисунок 2.6 – Рівень інфляції в США за 2012-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [69].

Ціни різко зросли услід оговтання після пандемії й зараз стабільно ростуть (рис. 2.7). Спостерігається «перегрів» американської економіка зокрема через заходи, які спрямовані на зм'якшення послідів локдаунів для населення. У результаті в країні було занадто багато «вільних» грошей, що підвищувало її ліквідність. Тому одним із головних завдань економіки на сучасному етапі є боротьба з інфляцією.

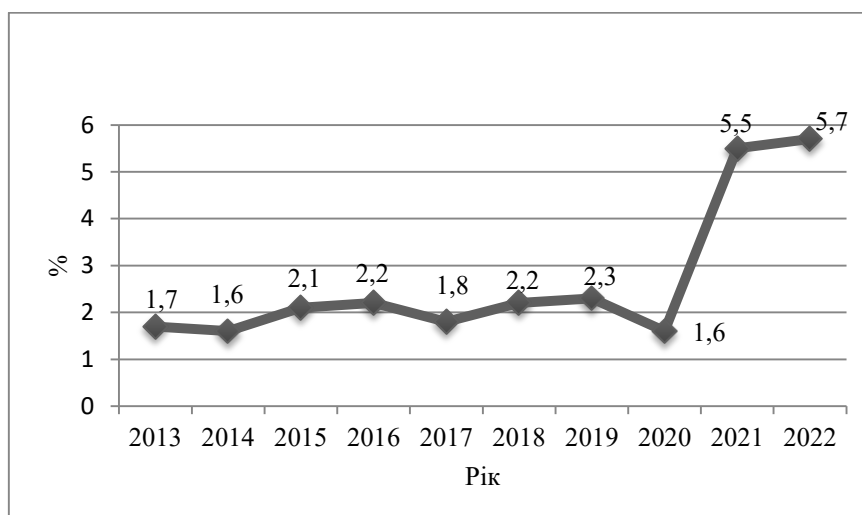

Рисунок 2.7 – Значення ІПЦ у США за 2013-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [68].

У США основним органом, який відповідає за контроль рівня знецінення валюти, є Федеральна резервна система (ФРС). Вона є центральним банком країни, який проводить монетарну політику.

Тому, оскільки установа проводить грошово-кредитну політику, у період високої інфляції вона почала підвищувати облікові ставки з метою зменшення пропозиції грошової маси в економіці. Так, цього року ФРС підвищив процентні ставки втретє поспіль, щоб зменшити ліквідність на фінансових ринках і приборкати інфляцію. Однак такі заходи не тільки обмежують зростання цін, а й створюють ряд проблем.

По-перше, зростання процентних ставок посилює проблеми для населення, яке й без того відчувало фінансові труднощі через пандемію. Дії ФРС також спричинили підвищення процентних ставок за кредитами звичайним споживачам. В результаті це збільшило вартість боргу за кредитами, фінансування транспортних засобів і т. і.. Це також спричинило подвійний удар для людей, які бажають купити житло. А все через те, що висока інфляція спершу підштовхнула ціни на житло, потім ФРС підняла ставки, що, своєю чергою, призвело зріст процентних ставок за іпотечними кредитами до рівня 2008 року. Це все призведе до того, що уповільнення ринку житла позначиться на уповільненні економіки в цілому. Як результат держава буде мати добрий результат у боротьбі з високою інфляцією, але для населення – додаткові втрати.

По-друге, ще одна проблема – це негативний вплив на фондовий ринок. Підвищення відсоткових ставок впливає не лише на споживачів, а й на компанії, у тому числі державні. Через це зростає вартість ведення бізнесу й зменшується можливість отримання інвестицій. Все це відіб'ється на темпах їхнього зростання та курсу акцій. Зрозуміло, що ситуація також вплине на міжнародний фондовий ринок і зменшить кількість купівлі акцій, а отже й інвестицій, що додасть додаткових проблем міжнародним компаніям.

По-третє, долар – валюта США, і саме в ньому видається найбільша кількість кредитів не тільки в країні, але і за кордоном. Тому країни, які позичають у Сполучених Штатів або торгують на міжнародному рівні в доларах, також

відчуватимуть труднощі. А все тому, що через підвищення ставки по кредиту погашати його буде складніше, оскільки зазвичай національні валюти позичальників слабкіші за американську. У результаті країнам буде набагато важче виплачувати зовнішній борг, торгувати та взагалі залишатися на плаву.

Наступна потенційна проблема – це зростання безробіття. Вищі процентні ставки ускладнять ведення бізнесу, тому компанії можуть припинити наймати або навіть звільнити працівників, щоб залишитися на плаву. Принаймні зараз ФРС намагається обережно підвищувати процентні ставки, щоб мінімально вплинути на зростання безробіття в країні.

Подальшим кроком ФРС була купівля державного боргу, цінних паперів та корпорацій. Всі ці дії цілеспрямовані на забезпечення належного функціонування ринку та ефективного перенесення грошово-кредитної політики на фінансові умови та економіку в цілому.

США крім монетарних інструментів, використовують й інші методи, наприклад, законодавчі зміни. Так у серпні 2022 р. було ухвалено Закон «Про зниження інфляції», спрямований на скорочення дефіциту та стримування девальвації валюти, а також інвестиції в національне енерговиробництво та зниження вартості ліків для охорони здоров'я. Таким чином уряд намагається зменшити інфляційний тиск на споживачів медичних послуг і підтримати національні енергетичні та транспортні проекти. Іншими словами, уряд США контролюватиме ціни на певний перелік ліків, а також вливатиме кошти у зазначені сфери, стимулюючи таким чином їх розвиток, що буде сприятиме збереженню або створенню нових робочих місць.

Як свідчать прогнози, інфляцію Сполученим Штатам вдасться стабілізувати, і в довгостроковій перспективі висока вартість товарів та послуг вже не буде проблематичною. Економіка США збереже знецінення валюти на стабільному рівні за умови помірної зростання зарплат і відсутності тривалих перебоїв у постачанні.

Глобальна інтенсифікація інфляції також вплинула на Китай, який з 1990-х років перебував у стані низького знецінення грошової маси (рис. 2.8). Влітку 2022 р. подорожчання сягнуло максимуму за два роки – 2,7 %. Інфляція в КНР також

значною мірою була спричинена відновленням після COVID-19 та високим ринковим попитом, але ситуація в Китаї значно відрізняється від ситуації в західних країнах.

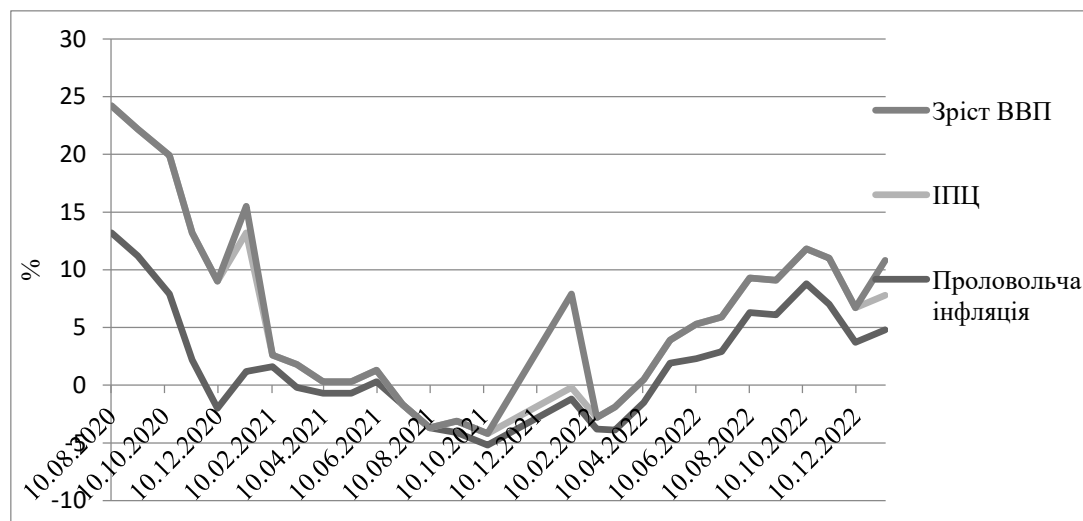

Рисунок 2.8 – Показники рівня інфляції та ВВП у КНР за 2020-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [60].

Слід зазначити, що у Піднебесній та західних країнах абсолютно різний ІСЦ. Так, наприклад, у США більшу частину споживчого кошика становлять житло й транспорт, а у Китаї – це продукти та одяг. Тому в проведенні антиінфляційної політики вони зосередилися на різних напрямках. У результаті Сполученим Штатам було стабілізувати ціни важче, оскільки їх ІСЦ сильно залежав від високих витрат на енергоносії та імпорту споживчих товарів, тоді як Китаю вдалося легше впоратися зі стрімким зростанням цін на продукти внаслідок збільшення пропозиції ринку, оскільки він має необхідну місткість.

В КНР основними методами боротьби з інфляцією були контроль за вартістю та зайнятістю. Ключовим завданням уряду країни стало забезпечення внутрішнього ринку зерном, м'ясом та енергоносіями. Так, продовольчу інфляцію, здебільшого спричинену цінами на свинину, держава стримувала, збільшуючи пропозицію цього м'яса на ринку, таким чином обмежуючи зріст вартості.

Проте у той час, коли більшість країн страждає від знецінення валюти, найбільшою проблемою для Китаю зараз є уповільнення економіки через низку причин. Іншими словами, інфляція в КНР різко знизилася, тому раніше прийняті контрзаходи будуть замінені заходами підтримки економічного розвитку.

Піднебесна постраждала від низки проблем, які зменшили попит на внутрішньому ринку краще від будь-якої монетарної чи податкової політики. Нова епідемія COVID-19 і посуха сповільнили економічне зростання та призупинили інфляційні процеси, що в майбутньому ще більше може пом'якшити монетарну політику та знизити облікову ставку. Щоб дати уявлення про масштаби проблеми, 41 місто, що становить 32 % ВВП КНР, зараз перебувають у розпалі епідемії, що, своєю чергою, як зменшує внутрішній попит, так і збільшує витрати держави на боротьбу з епідемією.

Але навряд чи найближчим часом Китай зможе послабити свою монетарну політику, адже це було б дуже ризиковано щодо становища юаня. Подібний захід допоможе збільшити грошову масу, а отже, ліквідність валюти, що пожвавить внутрішній ринок і тим самим допоможе економіці, але знизить обмінний курс, який вже впав до ключового рівня 7 одиниць за 1 \$ США. Позиції юаня погіршилися через зміцнення долара, а також зниження обсягів експорту у зв'язку з уповільненням світової економіки. Пекін зараз старається запровадити інструменти протидії девальвації юаня.

Водночас згідно з офіційними даними, нова фінансова криза не виглядає такою руйнівною, як передбачалося. Так, Міжнародний валютний фонд (МВФ) у серпні поточного року підвищив прогноз зростання світового ВВП у 2023 році до 3 %, що на 0,2 % краще за попередні прогнози. Подібні темпи зростання економік світу очікуються й у 2024 році.

Також МВФ визначає, що глобальна інфляція сповільниться з 8,7 % у 2022 р. до 6,8 % у 2023 р. та до 5,2 % у 2024 р. «Припускається, що базова знижуватиметься більш плавно», – зазначає у своєму звіті МВФ.

У Фонді вважають, що успішність боротьби центральних банків різних країн з інфляцією є одним із головних двигунів, який сприяє «розігріву» економічної активності та боротьбі з кризою.

Вже можна спостерігати, що темпи зростання споживчих цін у найбільших економіках світу – країнах Єврозони, Британії, США та Китаї – дійсно йдуть на спад.

За даними Eurostat в країнах Єврозони інфляція в липні 2023 р. склала 5,3 %, що на 0,2 % нижче, ніж у червні й стало взагалі найнижчим з початку 2022 р. У Статистичному відомстві Єврозони пояснюють таку тенденцію системним падінням цін на енергоносії. Наприклад, у липні вони подешевшали на 6,1 % (у червні енергоносії подешевшали на 5,6 %). Одночасно у країнах Єврозони в липні ціни зросли на харчові продукти, тютюнові вироби та алкоголь (рік до року) на 10,8 %, промислові товари – на 5 %, послуги – на 5,6 %.

Згідно з даними британської Національної статистичної служби (ONS) інфляція у Великій Британії в червні 2023 р. досягла 7,9 % проти 8,7 % у травні, що стало найнижчим значенням протягом року. Базова інфляція складала 6,9 %, у травні її значення досягло 7,1 %. Як і в Євразоні, ціни в Британії сповільнюються через зниження цін на пальне (в основному бензин і дизельне пальне), яке в липні коштувало на 23 % менше, ніж роком раніше, але харчові продукти та послуги продовжують дорожчати.

Як свідчать оцінки Федерального бюро статистики праці США, в червні 2023 р. інфляція склала 3 % у річному вимірі, що є найнижчим показником з березня 2021 р. Одночасно базова інфляція сповільнилася до 4,8 % проти 5,3% у травні та 5,5 % у квітні. Двигуном зростання цін у США, на відміну від Західної Європи, є паливо, а також здорожчання орендної плати за житло. Так, наприкінці липня середня вартість бензину в Штатах перевищила 1 долар за літр, що є максимальною ціною 2023 р.

Щодо ситуації з інфляцією в Китаї, то вона достатньо не тривіальна. Державне статистичне управління КНР повідомляє, що споживчі ціни в червні 2023 р. взагалі не змінилися. Іншими словами, інфляція становила 0 % рік до року. У травні

спостерігався зріст цін лише на 0,2 %. Таким чином інфляція червня виявилася найнижчою з лютого 2021 р., коли в Китаї була дефляція. Найбільше в КНР подорожчали в червні свіжі овочі та яйця (+2,3 %). Втім непродовольчі товари подешевшали на 0,7 %, транспортні послуги – на 6,5 %. Базова інфляція в Китаї в червні склала 0,4 %, що менше ніж у травні на 0,2 %.

Висновки до розділу 2

Для того, щоб краще зрозуміти які інфляційні процеси відбуваються в Україні та світі на сучасному етапі, у даному розділі ми розглянули саме причини та закономірності їх виникнення.

Так, автором досліджено інфляційні причини, які впливають на зростання цін та приділено увагу найважливішим формам інфляції: попиту та витрат.

До основних факторів, що мають вплив на ці процеси, як в Україні, так і всьому світі, відносяться:

- ◆ монетарний фактор;
- ◆ обмінний курс,
- ◆ реальне зростання економіки;
- ◆ адміністративне регулювання цін;
- ◆ рівень розвитку банківської системи та ін.

Але слід зазначити, що є така закономірність інфляції, яка притаманна саме Україні. Полягає вона в тому, що існує страх і паніка населення, що національна грошова одиниця може повністю втратити свою купівельну спроможність. Пов'язано це з тим, що в країні спостерігається політична нестабільність, активність ЗМІ та втрата довіри до уряду. В умовах, коли мають місце високі інфляційні очікування та зростає курс валют, населення вважає краще зберігати свої заощадження в євро чи доларах США, а не в національній валюті.

Приділено увагу взаємозв'язку, який є між закономірностями розвитку інфляційних процесів в Україні.

Економіко-статистичний аналіз інфляційних процесів продемонстрував, що проблема інфляції для України не стільки теоретична, скільки суто практична. Ми побачили, що в країні кожен рік свій індекс споживчих цін, який відрізняється від попереднього й може зростати або, навпаки, знижуватися.

Ситуація 2020-2021 рр. виявилася складною для всіх світових економік у зв'язку з тим, що поширилася глобальна вірусна пандемія COVID-19. Це не було передбачено ніякими соціально-економічними прогнозами.

На Українській економіці позначився негативний вплив жорстких карантинних заходів, звісно, це не могло не впливати на інфляцію. Так, у 2020 році рівень інфляції склав 5 %, у 2021 р. – 10 %.

Коли інфляція на початку 2022 року, через високий попит почала помалу стабілізуватися, світ сколихнула нова хвиля хаосу – повномасштабна війна в центрі Європи. Російське вторгнення посилює глобальний інфляційний тиск.

За офіційними даними в Україні у грудні 2022 р. темпи споживчої інфляції залишилися на рівні попереднього місяця – 0,7 % за місяць, а річна – 26,6 %. Це свідчить про те, що в умовах повномасштабної війни, рівня якої Європа не знала майже вісімдесят років, Українська економіка змогла вистояти й пристосуватися до функціонування в умовах воєнного часу. Всупереч побоюванням, що будуть розвиватися гіперінфляційні процеси й мати місце висока ймовірність інфляції (вище 30 %), за таких форс-мажорних обставин, рівень інфляції можна умовно порівняти з рядом Європейських країн.

Проаналізовано інфляційні процеси в Україні за 6 місяців 2023 р.. Так, взагалі спостерігалася тенденція до зниження інфляції, хоча й помірнішими темпами. Але у червні 2023 р. інфляція на споживчому ринку неістотно прискорилося – до 0,8 % проти 0,5 % у травні; з початку року ціни зросли на 4,6 %. [31].

Також простежено за основними чинниками інфляції й факторами, що сприяли інфляційному тиску у світі протягом 2020-2022 рр. Розглядаються рейтинг країн із найвищим рівнем інфляції та інфляційні процеси, які спостерігалися у Європейському Союзі.

Досить докладно досліджено інфляційні процеси у США та Китаю й методи боротьби з інфляцією у цих країнах.

Аналіз темпів інфляції за 1 півріччя 2023 р. в країнах Єврозони, Великій Британії, США та Китаї продемонстрував, що вона має тенденцію до сповільнення. Однією з головних причин вирівнювання інфляційної ситуації є посилення монетарної політики центральних банків, що призвело до високих процентних ставок. З одного боку, вони уповільнюють кредитування, споживання та економічне зростання, а з іншого – гальмують інфляцію.

РОЗДІЛ 3

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ РІВНЯ ІНФЛЯЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО ПОДОЛАННЯ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

3.1. Методи прогнозування інфляційних процесів

Вірогідний прогноз основних макроекономічних показників – це один з основних факторів щодо успішної реалізації макроекономічної політики держави.

Прогноз інфляційних процесів (разом із прогнозами макроекономічних показників, таких як валовий внутрішній продукт, прогнози балансів зовнішньої торгівлі, інвестиції й т. і.) є одним із ключових факторів формування макроекономічної політики в цілому та зокрема монетарної політики Національного банку України. Зрозуміло, що інфляція має достатньо значний вплив, як на макроекономічне середовище, так і в цілому на розвиток країни. В будь-якій економіці інфляція визначається: інфляцією попиту, інфляцією витрат та інфляційними очікуваннями (розділ 1, п. п. 1.3).

Як відзначають відомі науковці-економісти, досконали модель прогнозу інфляційних процесів побудувати достатньо важко. Пов'язано це з суттєвими труднощами, оскільки в більшості випадків досить складно передбачити вагомість екзогенних факторів, що мають значний вплив на коливання рівня цін. Крім того, точність моделі залежатиме не тільки від надійного прогнозу екзогенних факторів для моделі, а й від адекватного визначення основних факторів, що впливають на інфляцію. Одним з основних завдань при побудові моделі є вибір оптимальної кількості факторів, що мають дію та аналіз кількісних і якісних параметрів їхнього впливу.

Існує класифікація методів прогнозування інфляційних процесів.

1. Метод експертних оцінок – є одним із найпростіших методів, який використовується, як правило, для короткострокових прогнозів.

2. Вектор-авторегресійний метод (VAR). Цей метод використовується для побудови короткострокового прогнозування, переважно на найближчий період часу.

3. Метод побудови простих регресійних рівнянь. За допомогою цього методу прогнозування інфляційних процесів буде здійснюватися, шляхом побудови простих рівнянь регресії. Вони описують зв'язок між цінами, реальним ВВП, грошовою масою, обмінним курсом, процентними ставками та іншими факторами. Такий метод спідручно використовувати, якщо потрібно визначити кількісні характеристики впливу зміни грошових агрегатів на зміну рівня цін.

4. Метод покомпонентного прогнозування інфляції. Даний метод демонструє дуже хороші результати порівняно з іншими. Так, він надає можливість виміряти рівень впливу факторів на кожен окрему частку кошика, що своєю чергою, підвищує точність прогнозування щодо індексу споживчих цін. Складність же використання цього методу зростає, якщо заглиблюються деталі кошика. В Україні відповідно до методологічних основ побудови індексу споживчих цін передбачається його окремий поділ на індекси цін продовольчих, непродовольчих товарів і послуг, які мають власну внутрішню структуру, тобто поділяються на складові.

5. Метод прогнозування інфляції в складі структурної моделі – використовується для довгострокових прогнозів. Деяка його невизначеність визначається вибором теорії, на основі якої модель й будується. Прогноз, що отримується, може потрібно буде скоригувати.

Більш детально дослідимо метод покомпонентного прогнозування. За допомогою даної моделі здійснити прогнозування інфляційних процесів можна на період в 1–2 роки й базується вона на місячних часових рядах.

Зазначимо, що кількість факторів, які мають вплив на розвиток інфляції, достатньо значна. У зв'язку з цим узяти їх до уваги та спрогнозувати наскільки можна точніше, щоб використовувати як індикатори, що випереджають під час побудови прогнозу інфляційних процесів досить важко. Отже, для врахування дії

факторів при побудові моделі необхідно здійснювати аналіз певної сукупності факторів і вибрати ті, які найбільш суттєво впливають на інфляцію.

Таким чином, для того, щоб краще зрозуміти процес зміни цін на товари та послуги, необхідно дослідити зокрема ключові особливості дії кожного фактору. До них відносяться: монетарний, обмінний курс, реальне зростання економіки, адміністративне регулювання цін, рівень розвитку банківської системи, продуктивність праці, внутрішні взаємозв'язки, зовнішні та внутрішні шоки. Більш детально ці фактори було розглянуто у розділі 2, п. п. 2.1.

Розглянемо структуру споживчого кошика для того, щоб можна було побудувати модель, яка спрогнозує інфляцію на короткостроковий період часу.

Серед 100 компонентів споживчого кошика було вибрано ті, що є найбільш вагомими щодо прогнозування. Складові, які не включені до цього переліку, були об'єднані за вагою у компоненти з назвами «Інші продовольчі товари», «Інші непродовольчі товари» та «Інші послуги».

Скорочений перелік найбільш значущих складових споживчого кошика, які будуть прогнозуватися за допомогою даної моделі, а також їх вагу в споживчому кошику та коефіцієнт варіації наведено у додатку Ж.

Загалом модель прогнозу інфляції буде включати 55 стохастичних рівнянь і побудована на базі часових рядів, які відображають динаміку цін 23 складових продовольчих товарів, 20 складових непродовольчих товарів, 9 складових послуг й 3 агрегованих складових товарів та послуг.

Інфляцію (P) у загальному вигляді для розрахунку в моделі, можна записати як зважене значення цін продовольчих товарів (P^F), непродовольчих товарів (P^N) та послуг (P^S):

$$P = \alpha \cdot P^F + \beta \cdot P^N + \gamma \cdot P^S, \quad (3.1)$$

де α , β , γ – ваги відповідних груп в споживчому кошику, причому:

$$\begin{cases} 0 < \alpha < 1 \\ 0 < \beta < 1 \\ 0 < \gamma < 1 \\ \alpha + \beta + \gamma = 1 \end{cases} \quad (3.2)$$

Своєю чергою, складові відповідної групи споживчого кошика визначаються за такими залежностями:

$$P^F = \frac{\sum_{i=1}^l w_i^F \cdot f(AGR_{t...t-12}, M_{t-1...t-12}^S, ER_{t...t-2}, I_{t...t-6}^L, E, F, LP, X, \Omega_i^F)}{\alpha}, \quad (3.3)$$

$$P^N = \frac{\sum_{i=1}^m w_i^N \cdot f(IND_{t...t-12}, M_{t-1...t-12}^S, ER_{t...t-2}, I_{t...t-6}^L, E, F, LP, X, \Omega_i^N)}{\beta}, \quad (3.4)$$

$$P^S = \frac{\sum_{i=1}^n w_i^S \cdot f(M_{t-1...t-12}^S, ER_{t...t-2}, LP, X)}{\gamma}, \quad (3.5)$$

де l, m, n – кількість компонент в кожній групі споживчого кошику;

$w_i^F, w_i^N, w_i^S, w_i^S$ – вага i -го компоненту відповідної групи в споживчому кошику;

t – поточний період часу (або з часовим лагом, наприклад, $t-1$ – попередній період);

AGR – продукція сільського господарства в постійних цінах;

IND – продукція промисловості в постійних цінах;

M^S – пропозиція грошей (або грошова маса – грошовий агрегат M_3);

ER – обмінний курс гривні до долара США;

I^L – процентна ставка за кредитами;

F – ціни на паливно-мастильні матеріали;

E – ціни на електроенергію;

LP – продуктивність праці;

X – очікування населення, які розраховуються на основі агрегування місячних значень інфляції за ковзний попередній рік, зважених на відповідні економетрично розраховані ваги;

Ω_i^F, Ω_i^N – підмножини інших компонентів споживчого кошика, які впливають на i -тий компонент групи продовольчих товарів (F) та непродовольчих товарів (N).

На прикладі компонента «Сир» споживчого кошика простежимо спрощену схему взаємозв'язків (рис. 3.1).

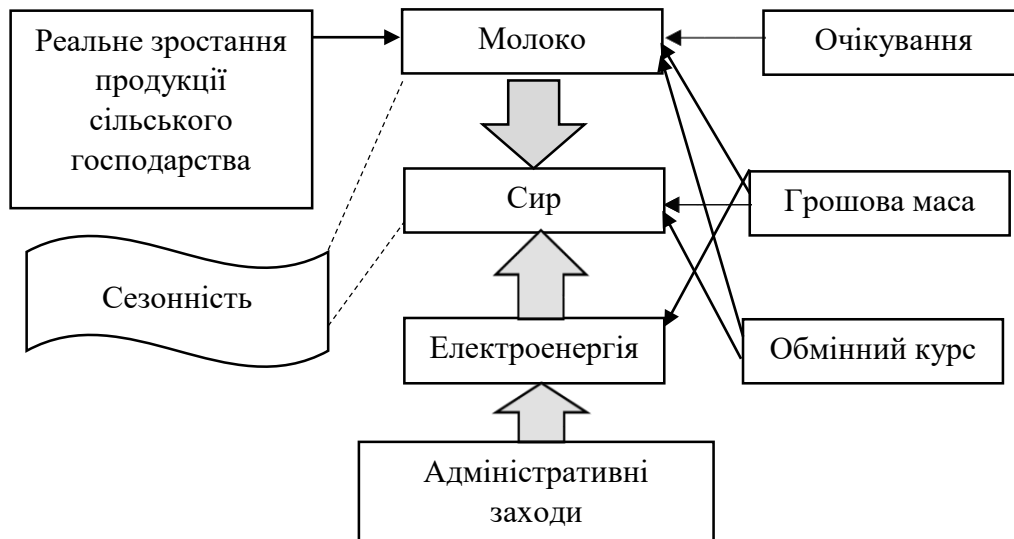

Рисунок 3.1 – Взаємозв’язки компоненту «Сир» споживчого кошика
Джерело: побудовано автором за даними [37].

Таким чином функціональна залежність від деяких факторів ціни компонента «Сир» споживчого кошика буде мати такий вигляд:

$$P^{cheese} = f(P^{milk}, PDL(M^S)_{-5\dots-8}, ER_{-1}, I^L, E, X, LP), \quad (3.6)$$

де P^{cheese} – ціна на сир;

P^{milk} – ціна на молоко;

$PDL(M^S)_{-5\dots-8}$ – поліноміально розподілений лаг грошової маси (з 5-го по 8-й місяць).

Фактори, що впливають на ціну цієї складової, не включають реальний зріст сільськогосподарського виробництва, бо його вже враховано при оцінці компонента «Молоко», який є одним з основних факторів, що впливають на компонент «Сир».

Роботу такої моделі представлено на рис. 3.2.

Здійснюватися практична реалізація моделі буде в системі Eviews у виді набору програм, що відповідають за реалізацію певних блоків.

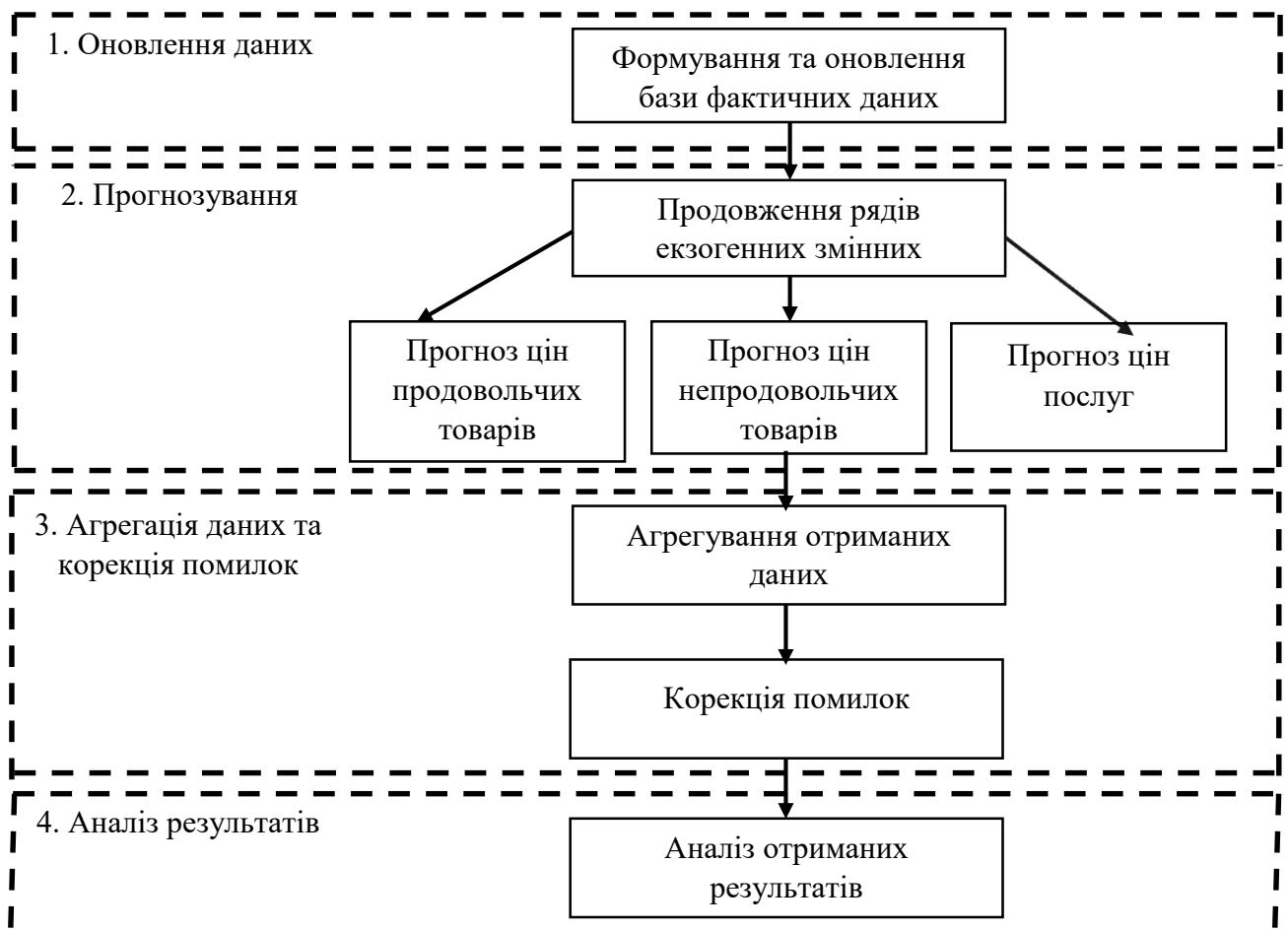

Рисунок 3.2 – Блок-схема моделі

Джерело: побудовано автором за даними [37].

Перший етап. З основної бази даних вибирають часові ряди з індексами цін для набору товарів та послуг, які будуть відтворювати репрезентативну вибірку товарів та послуг зі споживчого кошика та набір рядів екзогенних змінних. Крім того, для кожної складової та екзогенних змінних формується блок шоків, який передбачає можливу корекцію поведінки певної величини як для подальшого аналізу впливу факторів на неї, так і на ціну кошика товарів, а також для врахування певних факторів, інформація про вплив яких уже надійшла або очікується, але не може бути врахована в моделі іншим способом.

Другий етап. Передбачається експоненціальне згладжування та відстеження часових рядів екзогенних змінних та їх коригування відповідно до встановлених рекомендацій. Прогноз при цьому буде будуватися тільки на період, за який немає

даних, і створюється ув'язки його з даними фактичними, щоб уникнути появи різких змін і «нелогічної» поведінки ряду даних.

Після того, як сформовано базу даних щодо фактичних значень часового ряду та змінних екзогенних, що прогнозовані, створюється та розв'язується модель, до якої входить 55 стохастичних рівнянь. Після вирішення моделі дані, отримані за компонентами, будуть агрегуватися в більші групи: продовольчі товари, непродовольчі товари та послуги. Коригування помилок – це спосіб врахування залишків (різниці між фактичними та розрахунковими значеннями) зазначеного ряду цін при розв'язуванні рівняння для певної складової споживчого кошика. Загалом, виправлення помилок можна виконати шляхом усереднення помилок за сезон за кілька років і додавання отриманих числових значень до прогнозу ряду, або перенесення їх з минулого року, або розширення помилки з останньої точки в часовому ряду до періоду прогнозу. У випадку, якщо помилки невеликі, коригування прогнозу може не проводитися.

З точки зору прийняття рішень великий інтерес становлять можливості моделі вивчати реакцію змінної, яка залежна на зміни в одній або кількох незалежних змінних (так звані «шоки»).

Таким чином, можна зробити такі висновки:

1. достатньо великий вплив на інфляційні процеси має зміна грошової маси (приблизно 1 % зростання грошової маси буде призводити до зростання цін на 0,15% на рік);

2. курс валют є також досить потужним фактором впливу. Девальвація або ревальвація національної грошової одиниці призводить до суттєвої зміни рівня цін за досить короткий проміжок часу (1-2 місяці), а потім до їх повільної адаптації протягом майбутніх трьох місяців.

В табл. 3.1 відображено кумулятивний ефект деяких екзогенних змінних від однопроцентних шоків.

Отже, згідно з розрахунками, здійсненими з використанням моделі, інфляція у 2023 р. очікується на рівні 10,2 %, а у 2024 р. – на рівні 9,5 %, якщо не буде адміністративного втручання в процес ціноутворення.

Таблиця 3.1 – Кумулятивний ефект від однопроцентних шоків екзогенних змінних на ціну кошика споживчих товарів протягом 12 місяців після шоку

Змінна	Вплив на ІСЦ, %
Шок = 1 %	
Грошова маса	0,15
Обмінний курс	0,14
Процентна ставка	0,10
Реальне зростання виробництва сільськогосподарської продукції	0,33

Джерело: розраховано автором.

Також варто розглянути прогнози щодо інфляційних процесів у світі та Україні на 2023-2024 рр., які надають МВФ, НБУ та ін..

Так, як свідчать офіційні дані МВФ, у 2023 і 2024 рр. буде спостерігатися зниження глобальної інфляції на тлі слабкого економічного зростання.

Очікується, що глобальне економічне зростання складе приблизно 3,4 % (за оцінкою) у 2022 р. до 2,9 % у 2023 р., а потім підніметься до 3,1 % у 2024 р.. Прогноз на 2023 р. на 0,2 п. п. вищий за прогноз, що міститься в доповіді «Перспективи розвитку світової економіки» (ПРМЕ) від жовтня 2022 р., але нижчий від середнього показника в 3,8 % за минулий період (2019–2000 рр.).

Підвищення ставок Центральним банком для боротьби з інфляцією та війна Росії в Україні продовжують чинити тиск на економічну діяльність. Швидке поширення COVID-19 у Китаї сповільнило зростання у 2022 р., але нещодавнє відкриття проклало шлях до швидшого, ніж очіувалося, відновлення. Передбачається, що глобальна інфляція знизиться з 8,8 % у 2022 р. до 6,6 % у 2023 р. та 4,3 % у 2024 р., що все ще перевищує рівень до пандемії (2017-2019 рр.), приблизно 3,5 %.

Звернемо увагу також на прогнози, надані на початку 2023 р. провідними державними установами та економістами-науковцями низки приватних компаній та аналітичних центрів України.

На початку весни більшість економістів, які брали участь у періодичних опитуваннях Центру економічної стратегії (CES), прогнозували, у кращому випадку,

символічне зростання української економіки у 2023 р.. Через пів року ситуація суттєво змінилася: аналітики здебільшого оптимістичний, незважаючи на велику невизначеність щодо тривалості війни, постійні російські ракетні атаки та зрив зернової угоди.

Середні дані щодо прогнозу зростання ВВП у 2023 р. становлять 4,7 % (табл. 3.2). Діапазон інфляційних очікувань на кінець року становить від 10 % до 11,5 %. Інша ситуація спостерігається з курсом долара: в березні п'ять із семи опитаних аналітиків вважали, що до кінця року курс гривні перетне позначку в 40 грн/\$, але у серпні вже ніхто так не думав.

Таблиця 3.2 – Прогнозні дані щодо ВВП та інфляції в Україні на 2023-2024 рр.

	2023 рік		2024 рік	
	Темпи росту ВВП (%)	Споживча інфляція (%)	Темпи росту ВВП (%)	Споживча інфляція (%)
НБУ	2,9	10,6	3,5	8,5
Мінекономіки	2,8	14,7	5,0	10,8
МВФ	1-3	15,5	3,2	10,0
Приватні компанії	4,7	10,6	5,1	12,0

Джерело: побудовано автором за даними [54].

Як ми бачимо, у Мінекономіки, Нацбанку та МВФ, прогнози зі зростання ВВП цього року більш стримані (2,8%), ніж в аналітиків приватного сектору (4,7 %). Пояснюється це тим, що уряд займається бюджетним процесом й Мінекономіки цікавлять такі прогнози, які не потребують перегляду. Водночас вони не відкидають сценарію, згідно з яким цього року реальне зростання економіки складе близько 5 %.

Щодо оптимізму представників приватних компаній, то це пов'язано з кращими показниками економіки, ніж передбачалося на початку року. За даними IER, ВВП підвищився у другому кварталі приблизно на 21 %.

Ключовим фактором є покращення безпекової ситуації, вважає керівник відділу макроекономічних досліджень групи ІСУ В. Ваврищук. «Лінія фронту стабілізувалася, тож попри ракетні обстріли збільшується схильність населення до споживання», – каже він. [54]

Привід для позитиву дає залежність економіки від «зернового коридору», яка значно менша, ніж на кінець 2022 р., додає директор аналітичного департаменту Dragon Capital О. Білан. [54] «По-перше, ми вивезли всі надлишки від накопиченого врожаю, особливо в першому кварталі, по-друге, з об'єктивних причин, в тому числі й окупаційних, цього року врожай буде значно нижчим, по-третє, склалися альтернативні маршрути», – пояснює вона. [54] Dragon Capital не бачить значних ризиків через відсутність «коридору» в найближчі пів року (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Прогноз макроекономічних показників представниками приватних компаній в Україні на 2023 р.

	Темпи росту ВВП (%)	Споживча інфляція (%)	Курс гривні на кінець року (грн / \$)	Облікова ставка НБУ (%)
Concorde Capital	4,5	10,3	36,6	18,0
Dragon Capital	4,5	10,5	39,0	18,0
Oxford Economics	4,0	11,5	39,0	19,0
IER&GET	4,1	10,1	37,2	18,0
Sense Bank	5,5	10,0	39,0	20,0
ICU	5,8	11,2	36,6	20,0

Джерело: побудовано автором за даними [54].

На рис. 3.3, 3.4, 3.5 відображено прогностні значення ВВП, інфляції та курсу валют в Україні на 2023-2024 рр.

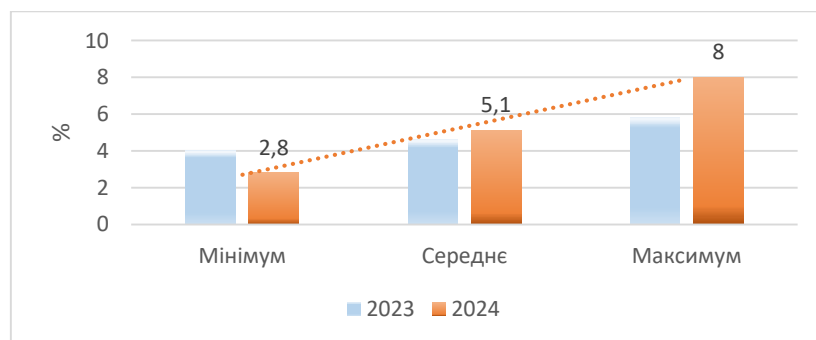

Рисунок 3.3 – Прогноз ВВП в Україні на 2023-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [54].

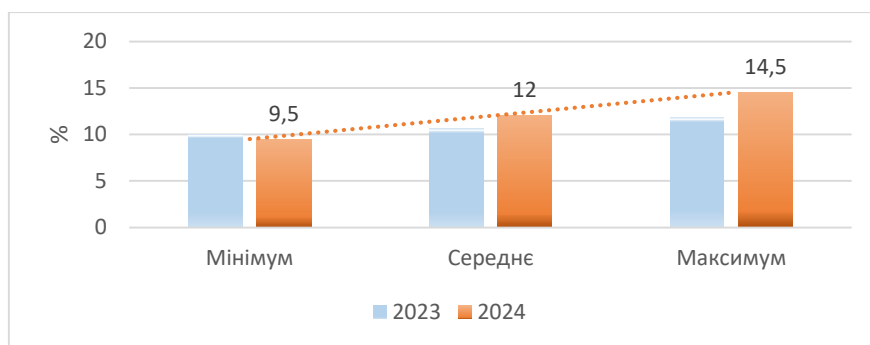

Рисунок 3.4 – Прогноз інфляції в Україні на 2023-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [54].

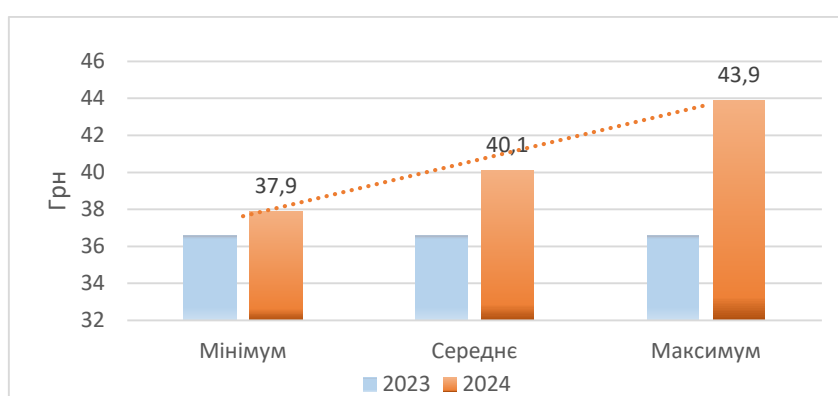

Рисунок 3.5 – Прогноз курсу валют в Україні на 2023-2024 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [54].

Як свідчать дані у 2024 р. однією з очікуваних подій є прискорення інфляції, оскільки уряд може почати підвищувати тарифи на комунальні послуги.

Прогнози економічного зростання також не є оптимістичними. Очікується двократне уповільнення економічного зростання. Це пов'язано з наступними факторами:

1. загальне погіршення ситуації в аграрному секторі, зокрема, через втрату частини землі, яку певний час навіть після деокупації не можна буде обробляти;
2. обмежені можливості держави третій рік поспіль збільшувати дефіцит бюджету для стимулювання економіки.

3.2. Метод кореляційно-регресійного аналізу щодо інфляційних процесів

«Кореляційно-регресійний аналіз як загальне поняття включає вимірювання тісноти, напрямку зв'язку та встановлення аналітичного вираження (форми) зв'язку (регресійний аналіз)». [42]

Мета кореляційного аналізу – це кількісна оцінка тісноти зв'язку поміж двома ознаками, якщо зв'язок парний й між результативною і множиною факторних ознак, якщо зв'язок багатфакторний. Тіснота зв'язку буде кількісно виражатися значенням кореляційних коефіцієнтів, які, своєю чергою, дозволяють визначити «вигідність» факторних характеристик при побудові рівнянь множинної регресії. Значення коефіцієнта кореляції ще призначається для оцінки відповідності рівняння регресії причинно-наслідковим зв'язкам, що виявлені.

Мета регресійного аналізу – це оцінка аналітичного вираження зв'язку, встановлення ступеня впливу незалежних змінних на залежну змінну, а також визначення розрахункових значень залежної змінної тобто функції регресії.

Результативна ознака у багатфакторних моделях буде залежатиме від кількох факторів. За допомогою множинного або багатфакторного кореляційно-регресійного аналізу вирішуються завдання:

- визначення форми зв'язку результативної ознаки з факторними ознаками;
- виявлення тісноти такого зв'язку;
- встановлення впливу окремих факторів.

Для багатовимірною зв'язку така модель буде мати вигляд:

$$\hat{y} = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n, \quad (3.7)$$

де $\hat{y}$ – залежна змінна (результативна ознака);

$x_1, x_2, \dots, x_n$ – незалежні змінні (фактори);

a_0 – початок відліку, який економічного сенсу не має або вказує на наявність не врахованих у моделі факторів;

$a_1, a_2, \dots, a_n$ – коефіцієнти регресійного рівняння.

Багатофакторна кореляційна модель дає змогу не тільки кількісно виразити вплив факторів на показник, що досліджується, але й визначити значення функції, а тому, контролювати аналізований показник. Результати такого аналізу призначені, наприклад, для розробки планових завдань. Застосування цього методу передбачає попереднє встановлення форми зв'язку показників і факторів, що їх формують, розрахунок показників вірогідності, а також меж, у яких можна використовувати рівняння регресії. Слід мати на увазі, що при створенні багатофакторної кореляційної моделі необхідно враховувати лише фактори суттєві, які мають істотний вплив на сукупність, що досліджується.

Саме тому дослідимо кореляційно-регресійну модель впливу інструментів інфляційного таргетування на інфляцію в Україні.

Таргетування – «спосіб реалізації господарської політики держави або окремого підприємства. Полягає у виборі певної економічної «мішені», на яку треба впливати, щоб досягти певних результатів, поставленої мети». [13]

Розглянемо та обґрунтуємо наш вибір факторних показників для проведення аналізу, які мають вплив на рівень інфляції.

Так, частка облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) (x_1), що випущені НБУ, демонструє, як НБУ реалізує політику таргетування інфляції в частині купівлі ОВДП у банків та Міністерства фінансів України. Також зростання цього показника буде свідчити про те, що в економіці збільшується грошова маса.

Середньорічний рівень облікової ставки НБУ (x_2) буде вказувати, як Нацбанк проводив обмежувальну монетарну політику та сприяв зменшенню або розширенню кредитоспроможності банків.

Темп девальвації гривні щодо долара США (x_3) вказує на те, наскільки гривня знецінюється стосовно резервних валют. Таким чином, включення даного показника в модель пов'язане з тим, що в Україні ціни на імпортні товари внаслідок девальвації гривні суттєво впливають на інфляцію.

Аналогічна ситуація зі сальдо (купівля-продаж) валютних інтервенцій НБУ (x_4). Чим більше НБУ продає валюти на міжбанківському ринку, тим більший

ажіотаж передбачається з боку цих самих банків, а отже, і населення, зростає попит на іноземну валюту, що й буде посилювати інфляційні тенденції в економіці країни.

Дані, які необхідні для моделювання відображено у Додатку К.

Представимо чотирифакторну модель впливу наведених чинників на рівень інфляції. За допомогою використання формули LINEAR в Microsoft Excel отримано рівняння регресії, яке виглядає так:

Таблиця 3.4 – Розрахункова таблиця

	Коефіцієнти
Y-перетин	13,94786
Змінна X_1	-0,23772
Змінна X_2	0,393793
Змінна X_3	0,418866
Змінна X_4	0,000198

$$\hat{y} = 13,95 - 0,23x_1 + 0,39x_2 + 0,4189x_3 + 0,000198x_4 \quad (3.8)$$

Згідно з коефіцієнтами моделі ми можемо спостерігати:

1) при збільшенні на 1 % частки випущених державних облігацій, що знаходяться у власності НБУ, рівень інфляції знизиться на 0,238 %;

2) при зростанні на 1 % рівня середньорічної облікової ставки НБУ, рівень інфляції підвищиться на 0,39 %;

3) якщо збільшується темп девальвації гривні щодо долара США на 1 %, то рівень інфляції зросте на 0,4189 %;

4) при збільшенні сальдо валютних інтервенцій НБУ на 1 млн дол. США рівень інфляції зросте на 0,000198 %.

Коефіцієнт детермінації даної моделі буде дорівнювати 0,7427. Вказує це на те, що рівень інфляції в Україні на 74,27 % залежатиме від наступних факторів: частка випущених державних облігацій, що знаходяться у власності НБУ, рівня середньорічної облікової ставки НБУ, темпу девальвації гривні щодо долара США, сальдо (купівля-продаж) валютних інтервенцій НБУ. Варто також згадати коефіцієнти кореляції та детермінації щодо окремого впливу факторів на рівень інфляції в Україні (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Коефіцієнти кореляції та детермінації впливу факторів на темпи інфляції в Україні

Показник	Частка випущених ОВДП у власності НБУ, % від загальної суми	Рівень середньорічної облікової ставки НБУ, %	Темп девальвації гривні щодо долара США, % до попереднього року	Сальдо (купівля-продаж) валютних інтервенцій НБУ, еквівалент млн дол. США
Коефіцієнт кореляції	0,399	0,622	0,797	-0,120
Коефіцієнт детермінації	0,159	0,387	0,635	0,015

Зазначимо, що частка випущених державних облігацій, які знаходяться у власності НБУ, впливає на темп інфляції на 15,9 %. Це є низьким рівнем, але на менший рівень впливу вказує сальдо монетарних інтервенцій НБУ (лише 1,5 %). Більший вплив мають такі фактори, як рівень середньорічної облікової ставки НБУ (38,7 %) та темпи девальвації гривні щодо долара США (63,5 %). Таким чином, саме стабілізація обмінного курсу мала найбільший позитивний вплив на інфляцію та цінову стабільність в Україні (рис. 3.6).

Ще однією проблемою такої політики НБУ є те, що в результаті золото-валютні резерви швидко виснажуються, що, своєю чергою, унеможлиблює їх використання не за призначенням, саме для підтримки курсу валюти на ринковому рівні, а не на фіксованому. Щодо експортерів, то вони мають менше стимулів для продовження своєї діяльності, зокрема офіційно здійснюючи експорт, а не використовуючи сірі схеми. Згідно з відповідними правилами НБУ, українські експортери повинні продавати свій валютний виторг за офіційним курсом НБУ, і коли він встановлений нижче ринкового курсу, експортери бачать менше стимулів повністю здійснювати свою зовнішньоекономічну діяльність.

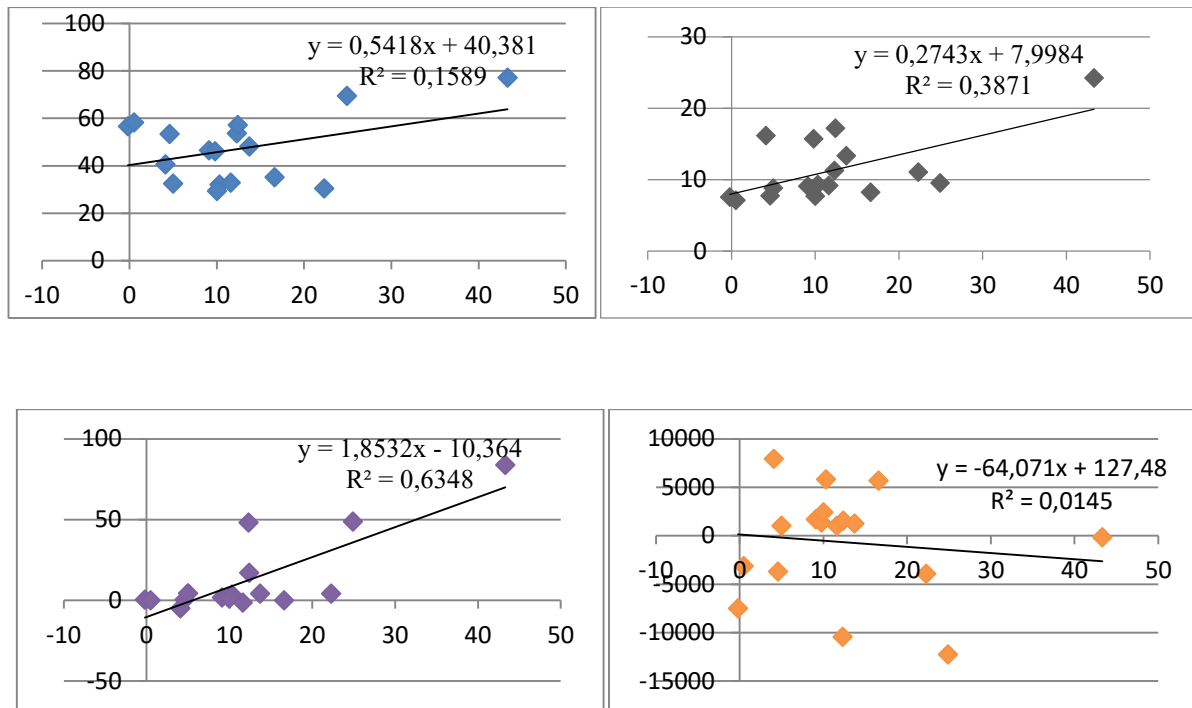

Рисунок 3.6 – Вплив інструментів інфляційного таргетування на інфляцію в Україні

Джерело: побудовано автором.

Для оцінки достовірності моделі та її статистичної значущості слід провести тест Фішера.

$$F = \frac{R^2}{1-R^2} \cdot \frac{n-m-1}{m} = \frac{0,7427}{1-0,7427} \cdot \frac{17-4-1}{4} = 8,66 \quad (3.9)$$

Табличне значення при ступенях свободи в кількості 4, та $n-m-1=17-4-1 = 12$, $F_{кр}(4;12) = 3,26$. Оскільки фактичне значення $F > F_{кр}$, то коефіцієнт детермінації є статистично значущим, і рівняння регресії статистично надійне (тобто коефіцієнти b_i спільно значущі).

Таким чином, ми визначили, що найбільший вплив на рівень інфляції має темп девальвації гривні щодо долара США, суттєвим також є рівень середньорічної облікової ставки НБУ. Сальдо (купівля-продаж) валютних інтервенцій НБУ практично не має впливу. Все це свідчить про те, що класичні заходи таргетування інфляційних процесів не мають належного впливу на рівень інфляції в Україні. Для

більш ефективного інфляційного таргетування необхідно передбачити заходи з регулювання валютного курсу, які забезпечать додаткову стабільність інфляційних тенденцій в Україні, та більш ефективне інфляційне таргетування.

3.3. Антиінфляційні заходи в Україні в умовах воєнного стану

Як уже зазначалося в попередніх розділах, інфляція принципово негативно впливає на рівень життя суспільства. Саме тому вона посідає одне з перших і найгостріших місць серед проблем, що перешкоджають економічному розвитку країни.

Неможливо недооцінити важливість правильно розробленої та комплексної державної антиінфляційної політики. Прийняте урядом держави антиінфляційне регулювання економіки має бути спрямоване на уповільнювання розвитку інфляційного процесу, а також усунення його причин й негативних результатів.

Антиінфляційна політика країни полягає у встановленні інфляційного контролю та досягненні прийняттого рівня інфляції. У боротьбі з нею вагомою задачею стає подолання економічного спаду, кризи неплатежів, зниження інвестиційної активності та формування сталої ринкової інфраструктури.

Зазначимо, що антиінфляційна політика завжди є складовою соціально-економічної політики держави й тому має бути узгоджена з останньою. Методи щодо антиінфляційної політики змішані, тобто такі, що передбачають заходи як монетарного, так і немонетарного характеру залежно від типу та виду інфляції, а також особливостей її прояву в різних країнах.

Достатньо важливим аргументом щодо регулювання інфляції є необхідність підвищення соціального потенціалу національної економіки, підвищення якості людського капіталу та подолання розриву між бідними та багатими верствами населення.

Для того, щоб економіка мала не інфляційний характер, необхідно дотримуватись ряду умов:

1. «постійна рівновага державного бюджету;
2. ЦБ повинен відмовитися від проведення короткострокового макроекономічного регулювання, яке стимулює інфляцію;
3. існує державна монополія (центральный емісійний банк) на випуск грошей;
4. для того, щоб зберегти економіку від інфляції, держава повинна утримуватись від активного втручання у розподіл доходів;
5. психологія населення повинна бути позбавлена будь-яких ознак інфляційних очікувань». [5]

Так, системний підхід до цієї проблеми є важливим для того, щоб існувало забезпечення ефективності регулювання інфляційних факторів. Його вихідним пунктом буде узагальнення передумов і першопричин виникнення антиінфляційного регулювання в розвинених країнах світу та конкретизації цього поняття з метою уточнення сутності на теоретико-методологічному рівні.

Основні передумови, що зумовлюють зростання інфляційних процесів і потребують антиінфляційного регулювання, визначено на рисунку 3.7.

В сучасних умовах існує багато методів впливу на інфляцію, серед яких: монетарні, бюджетні та заходи фіскальної стабілізації. У міжнародній практиці виділяються такі напрямки антиінфляційної політики:

- дефляційна політика (регулювання попиту);
- політика доходів (регулювання витрат);
- політика адаптації.

Зокрема, регулювання зростання грошової маси, якого центральні банки дотримуються у своїй політиці.

Слід позначити, що найпоширенішим режимом монетарної політики у світі є інфляційне таргетування.

Рисунок 3.7 – Передумови виникнення інфляції та антиінфляційного регулювання

Джерело: побудовано автором за даними [5].

Так, у 2016 році Національний банк України з метою забезпечення комплексу заходів щодо протидії інфляції перейшов до політики інфляційного таргетування, яка має свої переваги та недоліки.

Переваги таргетування інфляції включають:

- прозорість грошово-кредитної політики, що підвищує рівень довіри та контролю щодо органів, які забезпечують виконання головних правил монетарної політики;

- чітка та зрозуміла орієнтовна монетарна ціль, яка містить контрольні завдання та забезпечує правдиві прогнози на макроекономічному рівні;

- зменшення впливу, який дестабілізує ринкову ситуацію, що проявляється регульованим фактором у вигляді майбутніх інфляційних очікувань;

- недопущення високих піків у динаміці інфляції.

Але в Україні у 2022 р. виникли обставини, при яких всі ці методи не могли врятувати ситуацію.

Російське вторгнення призвело до жахливих людських втрат і страждань, катастрофічних наслідків для економіки України. Значна частина території України була окупована, багато ключових підприємств і бізнесів зруйновані або повністю знищені. Восени Росія завдала серії масштабних ракетних ударів по Україні, знищивши при цьому критичну інфраструктуру та вбивши мирних жителів. Мільйони українців були змушені переїхати в безпечніші куточки України або взагалі виїхати за кордон.

За таких умов важливо було забезпечити фінансову стабільність, належне функціонування банківської та платіжної систем, належне функціонування державних фінансів і фінансової системи в цілому, а також проведення грошово-кредитної політики для досягнення основних цілей: збереження контролю над інфляцією, фінансування дефіциту бюджету у воєнний час, підтримання рівня міжнародних резервів і стабільності валютного курсу. Як же Нацбанк справлявся з цими завданнями протягом 2022 року?

За офіційними даними інфляція виявилася нижчою від прогнозу, який був оприлюднено НБУ у липні 2022 р.. Так, в інфляційному звіті прогнозувалася інфляція на рівні 31,0 % за підсумками року, а фактично вона становила 26,6 % на кінець року.

Валютні резерви підтримувалися на відносно безпечному рівні й на кінець року були на довоєнному рівні.

Номінальним якорем став стабільний курс гривні до долара. Це вплинуло на протидію відтоку депозитів, стримало інфляційні очікування та утримало інфляцію в очікуваних межах.

Стабільність фінансової системи та ефективність платіжної системи у воєнний час було забезпечено. Усі банки продовжували надавати банківські послуги як населенню, так і бізнесу в повному обсязі. Взагалі платіжна система працювала майже безперебійно та забезпечувала розрахунки в охопленій війною країні.

Інституційна стабільність ЦБ залишалася на високому рівні. Зазначимо, що хоч і були значні кадрові зміни та частковий перехід роботи в онлайн-формат, Національний банк повністю виконав свої функції щодо забезпечення фінансової та цінової стабільності.

Також мали місце допомога у фінансуванні МВФ та співпраця з іншими центральними банками, які підтримували фінансову стабільність протягом 2022 року.

Спостерігалися проблеми з монетарною політикою.

Так, слабка монетарна трансмісія та висока невизначеність знизили ефективність монетарних інструментів, тому вдосконалення трансмісійного механізму було важним фактором щодо підвищення ефективності монетарних інструментів. Серйозним викликом для проведення монетарної політики став значний структурний профіцит ліквідності в банківській системі. Саме це й зробило значний внесок у зріст інфляції та дисбаланс інфляційних очікувань.

У зв'язку з тим, що була недостатня узгодженість процентної політики національного банку з борговою політикою уряду, це призвело до того, що через значну різницю в обліковій ставці та ставках за ОВДП НБУ певний час був одним внутрішнім кредитором уряду.

Підтримання фіксованого обмінного курсу при сильній інфляції знизило цінову конкурентоспроможність української економіки. Тому національному банку в майбутньому слід повернутися до політики гнучкого обмінного курсу.

Таким чином, щодо формальної участі Ради НБУ в процесі прийняття стратегічних рішень національному банку визиває ряд питань. З одного боку, чинна

редакція закону про НБУ достатньо суттєво лімітує можливості Ради брати участь у розробці стратегічних питань грошово-кредитної політики. Відсутність же контролюючого механізму, який є законодавчою функцією Ради, унеможлиблює навіть надання рекомендацій йому, що має бути невід'ємною частиною регулярних комунікацій з іншими гілками влади та суспільством зі сторони Ради. А з іншого боку, «суттєве якісне посилення професійного складу Ради із запровадженням ефективною та прозорою процедури призначення членів Ради, бажано за участі провідних міжнародних експертів, є нагальним завданням для підвищення інституціональної спроможності НБУ». [40]

Набір інструментів стабілізації монетарної політики сучасного ЦБ буде включати:

- оперування рівнем відсоткової ставки кредитів;
- застосування програм купівлі державних і приватних активів;
- зм'якшення вимог до фінансового регулювання кредитною діяльністю;
- використання інструментів цільового стимулювання банківського кредитування.

В умовах кризи на економіку монетарна політика здатна справляти вплив, що стабілізує лише в тому випадку, якщо її заходи будуть сприятиме поширенню потоку грошової маси на критичні сегменти реальної економіки та державних фінансів, а не навпаки.

Висновки до розділу 3

На сучасному розвитку економічних відносин прогнозування інфляційних процесів – це важливий та актуальний напрям підтримки можливостей розвитку економіки держави, а також оцінки її ресурсів, розв'язання соціально-економічних проблем та інших завдань на макроекономічному рівні.

В даному розділі розглядаються наступні методи прогнозу інфляційних процесів: експертних оцінок, VAR, покомпонентного прогнозування інфляції, прогнозування інфляції в складі структурної моделі.

Особлива увага приділена методу покомпонентного прогнозування, за допомогою якого здійснюється прогнозування інфляційних процесів на період в 1–2 роки.

Також висвітлено дані щодо прогнозу інфляційних процесів у світі та Україні на 2023-2024 рр., які надано МВФ, НБУ Мінекономіки та іншими організаціями.

В дослідженні здійснено кореляційно-регресійний аналіз впливу інструментів інфляційного таргетування на інфляцію в Україні у 2021 р.. Залежною змінною було обрано рівень інфляції в Україні, а незалежними змінними моделі були показники: частка ОВДП у власності НБУ; середньорічний рівень облікової ставки НБУ; темпи девальвації гривні щодо долара США; сальдо (купівлі-продажу) валютних інтервенцій НБУ. Найбільший вплив на рівень інфляції, а також на рівень середньорічної облікової ставки НБУ має темп девальвації гривні щодо долара США.

Автором відзначається, що регулювання інфляції є дуже важливим чинником для ефективного функціонування та розвитку країни. Існує достатньо методів антиінфляційного регулювання, з яких набуває популярності метод таргетування. Але для України в нинішній ситуації використання даного методу є неможливим тому, що для переходу на метод інфляційного таргетування треба виконати низку умов.

ВИСНОВКИ

Дана магістерська робота присвячена темі «Економіко-статистичне дослідження цін та інфляційних процесів в Україні».

В умовах, коли існує ринкова система управління економікою, яка є характерною для більшості сучасних країн і світового господарства в цілому, ціна здійснює великий вплив як на національну економіку, так і на світову.

Таким чином, ціна є складною й важливою економічною категорією для сучасної економіки.

При вивченні методичного інструментарію статистики цін були розглянуті види цін, які найчастіше використовуються підприємствами та діють на ринку, етапи та методи ціноутворення підприємства в умовах сучасної ринкової економіки, яка заснована на принципах вільної конкуренції.

Система показників статистики цін, яка є результатом статистичних спостережень за цінами, являє собою сукупність взаємодоповнювальних і взаємопов'язаних показників, що характеризують різноманітні аспекти формування та еволюції цін. Найважливішими індикаторами статистики цін є індекси цін, індекси середніх цін, просторові та динамічні ряди цін, кожен з яких відіграє суттєву роль у розумінні інфляції та інших ринкових процесів та аналізу їх причин.

Відповідність ціни до якості товару, залежність її від соціально-економічних факторів статистика буде характеризувати за допомогою індексів, коефіцієнтів, параметрів моделей, експертних оцінок.

Що стосується інфляції, то вона завжди була однією з основних проблем в економічних дослідженнях. В останні роки глобальна інфляція зросла, і багато вчених зосереджують свою увагу саме на цю сферу. Вони пропонують рекомендації державам у всьому світі щодо того, як сформулювати відповідну макроекономічну політику.

Автором відзначається, що в Україні інфляція пройшла певні фази свого розвитку. Так, було виділено п'ять етапів розвитку інфляційного процесу в країні:

пострадянський період (1991 р.), період гіперінфляції (1992-1994 рр.), період дезінфляції (1995-1996 рр.), період стабілізації (1997-2013 рр.) та сучасний період (2014 р. по теперішній час).

Інфляційні процеси властиві як економіці сучасної України, так й більшості країн світу. Водночас вони можуть мати багато форм прояву, які відрізняються загальною економічною, соціальною та політичною ситуаціями в даній державі. Вітчизняній інфляції притаманні наступні форми вираження: зростання цін на товари та зниження їх якості, дефіцитність економіки, зниження курсу національної валюти, зменшення купівельної спроможності населення, тенденція до накопичення іноземної валюти, збільшення простроченої заборгованості за кредитами, зниження інвестиційної активності тощо.

Також зазначено, що існують певні закономірності, завдяки яким рівень інфляції в Україні то може зростати, то знижуватися. Узагальнено це буде виглядати наступним чином: за наявності інфляційних очікувань інфляція швидко зростає, за відсутності інфляційних очікувань – рівень інфляції незначний, що, своєю чергою, буде стимулювати заощадження коштів суб'єктами господарювання та населення.

Особливу увагу ми приділили економіко-статистичному аналізу інфляційних процесів в Україні та світі протягом 2020-2022 рр., тобто під час поширення глобальної вірусної пандемії COVID-19, і, особливо, подій 2022 р., коли в центрі Європи розпочалася повномасштабна війна. У зв'язку з вторгненням російських окупантів в Україну глобальний інфляційний тиск був посиленним.

В роботі проаналізовано темпи інфляції за 1 півріччя 2023 р. в Україні, країнах Єврозони, Великій Британії, США та Китаї й зазначено, що впродовж цього часу скрізь спостерігалася тенденція до її сповільнення.

В дослідженні нами розглядаються економетричні прогнози, за допомогою яких можна реалізувати майбутні тенденції розвитку економічних процесів. Використання сучасних інформаційних технологій, таких як програмне забезпечення Eviews та табличний процесор MS Excel, дозволяє зробити це достатньо зручно, наочно та швидко. Проте в економіці України спостерігається нестабільність факторів, що не дозволяє робити довгострокові прогнози.

Щодо антиінфляційних заходів в Україні, то було з'ясовано, що на цей час існує низка досягнень НБУ.

1. Попри те, що продовжується широкомасштабне вторгнення Росії та постійні терористичні атаки, НБУ й фінансова система функціонують добре та відповідають потребам оборони України.

2. Навіть під час війни гривня виконує свої функції, тобто найгіршого сценарію вдалося уникнути – демонетизації економіки.

3. Це є результатом того, що НБУ дотримується свого мандату: пріоритетне забезпечення фінансової та цінової стабільності. Також це є важливою базою щодо обороноздатності країни під час воєнного стану та наступного швидкого відродження в мирний час.

4. Для того, щоб була можливість досягати поставлених цілей, НБУ може користуватися комбінацією інструментів, які є перевіреними та ефективними (контроль капіталу й фіксація обмінного курсу), а також неортодоксальними (наприклад, інструменти хеджування валютних ризиків для домашніх господарств).

Завдяки оперативним діям НБУ, економіка України пережила дуже важкий 2022 рік та зуміла пристосуватися до таких нових умов.

З усього сказаного вище, ми можемо зробити наступний висновок: основна мета даного дослідження досягнута, всі завдання виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В. Д. Економічна теорія: політекономія : підруч. К.: Знання-Прес, 2007. 719 с.
2. Вашків П. Г., Пастер П. І., Сторожук В. П., Ткач Є. І. Фінансово-банківська статистика. Практикум. Навчальний посібник. К.; Либідь, 2002. 324 с.
3. Вдовиченко Н. Є. Інфляція та її вплив на економіку України // *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. №1 (78). С. 93-102.
4. Галицька Е. В., Ковтун Н.В. Фінансова статистика. Навчальний посібник. К.: Кондор, 2008. 440 с.
5. Ганусик Ю. Б. Антиінфляційне регулювання у сучасних умовах // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 11. С.133-139
6. Ганусик Ю. Б. Закономірності розвитку інфляції в Україні в умовах циклічності // *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Випуск 5. С. 818-825.
7. Головне управління статистики у Харківській області. URL: <http://uprstat.kharkov.ukrtel.net> (дата звернення 28.08.2023)
8. Господарський кодекс України № 436-IV, чинний, редакція від 31.03.2023 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#n1357> (дата звернення 30.09.2023)
9. Грабчук О. М. Прогнозування рівня інфляції в Україні: індетерміністський погляд // *Економічний вісник*. 2020. №3 С. 27-34.
10. Дебет-Кредит. URL: <https://services.dtkr.ua/catalogues/indexes/3> (дата звернення 28.08.2023)
11. Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 30.09.2023)
12. Дослідження операцій в економіці: підруч. / О. І. Черняк та ін.; ред. О. І. Черняк. Миколаїв: МНАУ, 2020. 398 с.
13. Дорошенко А. П., Дорошенко О. О., Єгорова О. В. Сучасні особливості інфляції в Україні та методи її стримування // *Ефективна економіка*. 2020. № 4.

URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/52.pdf (дата звернення 30.08.2023)

14. Доступно про статистику: індекс споживчих цін. Посібник для користувачів. Державна служба статистики України, 2018. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/dpst_2018.pdf (дата звернення 30.09.2023)

15. Єріна А. М. Статистичне моделювання та прогнозування: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2001. 170 с.

16. Економетрика. Навчальний посібник / Р. В. Руська. Тернопіль: Тайп. 2012. 224 с.

17. Економічний словник / Й. С. Завадський, Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич. К.: Кондор. 2006. 364 с.

18. Інфляція: суть, форми та її оцінка. Навчальний посібник / П. Круш, О. Клименко. К.: Центр учбової літератури, 2018. 288 с.

19. Закон України «Про офіційну статистику» № 2524-IX, чинний, 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2524-20#Text> (дата звернення 28.08.2023)

20. Закон України «Про ціни і ціноутворення» № 5007-VI, чинний, редакція від 09.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17#Text> (дата звернення 30.09.2023)

21. Заячківська О. В. Аналіз наявного стану інфляційних процесів у сучасній Україні // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2017. С. 34-38.

22. Зомчак Л. М., Старчевська І. М. Симультаптивне моделювання залежності економічного зростання та рівня інфляції України // *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2022. Випуск 1(105). С. 78-85.

23. Конспект лекцій з дисципліни «Ціноутворення» / О. М. Подлевська. Рівне: НУВГП. 2013. 87 с.

24. Кузьменко А.В., Харченко В.В. Ціна як економічна категорія: порядок встановлення та методи ціноутворення в умовах сучасної ринкової економіки // *Економіка і суспільство*. 2017. № 13. С. 547-552.

25. Макалюк І. В., Потапова В. П. Причини та наслідки інфляції в Україні // *Сучасні проблеми економіки і підприємництва*. 2017. Випуск 20. С. 23-28.

26. Марцин В. С. Деякі підходи до регулювання інфляційних процесів на сучасному етапі розвитку економіки // *Економіка розвитку*. 2014. №1 (65). С. 44-45.

27. Методологічні положення державного статистичного спостереження за змінами цін (тарифів) на споживчі товари (послуги). Київ. 2021. URL: https://ukrstat.gov.ua/norm_doc/2021/310/310.pdf (дата звернення 30.08.2023)

28. Методологічні положення щодо організації статистичного спостереження за змінами цін (тарифів) на споживчі товари (послуги) і розрахунків ІСЦ. Київ. 2016. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/2016/158/mp_spoz_h_ciny.zip (дата звернення 30.08.2023)

29. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA> (дата звернення 28.08.2023)

30. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/2022/> (дата звернення 30.09.2023)

31. Назарова О. Ю., Бабіч Ю. О. Аналіз інфляційних процесів в Україні в умовах воєнного стану: тези доповіді на I Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Achievements of 21st Century Scientific Community» (м. Дніпро, 14-15 вересня 2023 року). С. 332-333.

32. Національний банк України. Інфляційний звіт. Січень 2023 року. 48 с.

33. Нормативно-правова база / Кабінет Міністрів України; Урядовий портал. Офіц. веб-сайт. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/npd/list> (дата звернення 30.09.2023)

34. Нормативно-правові акти / Урядовий портал. Єдиний веб-портал виконавчої влади України. URL: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=32854 (дата звернення 30.08.2023)

35. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Ціноутворення» / О. І. Завидівська. Львів. 2019. 37 с.

36. Основи маркетингу / Ф. Котлер. К.: Вільямс. 2007. 656 с.

37. Петрик О. І., Половнъов Ю. О. Аналіз чинників інфляції та її прогнозування в Україні. // *Економіко-математичні методи і моделі прогнозування* 2003. № 91. С. 86-103.

38. Податковий кодекс України № 2755-VI, чинний, редакція від 01.04.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 30.09.2023)

39. Попов В. В. Валютний курс, інфляція та промислова політика // *Журнал нової економічної асоціації*. 2016. № 1. С. 192-198

40. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки. Схвалено постановою Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 586 URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=77059300-efc0-4c61-8a67-3974e0cd27a5&title=PrognozEkonomichnogoISotsialnogoRozvitkuUkraini> (дата звернення 30.09.2023)

41. Прогнозування соціально-економічних процесів : конспект лекцій / уклад.: О. В. Шобаніна та ін. Миколаїв: МНАУ, 2022. 95 с.

42. Статистика [Електронний ресурс] : навчальний посібник / О. В. Раєвнева, І. В. Аксьонова, О. І. Бровко; за заг. ред. д-ра екон. наук, професора О. В. Раєвневої. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2019. 389 с.

43. Статистика підприємств: Навчальний посібник / За ред. С. О. Матковського. 2-ге вид., переробл. і доповн. К.: Алерта, 2013. 560 с. (з додатками).

44. Статистика фінансів: Навчально-методичний посібник. / Назарова О. Ю., Чуприна О. А. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 123 с.

45. Соціально-економічні наслідки коронакризи. Інформаційно-аналітична доповідь. К.: Заповіт. 2021. 236 с.

46. Фільштейн Л. М. Головні чинники та наслідки інфляції в Україні // *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 244-249.

47. Фінансова енциклопедія URL: <https://ua.nesrakonk.ru/> (дата звернення 30.09.2023)

48. Фінансова статистика. Навч. посіб. / Кремень В. М., Кремень О. І. К.: Центр учбової літератури, 2014. 368 с.

49. Фінансова статистика. Навч. посіб. / Мальчик М. В., Галашко С. І., Пелех А. І. К.: Центр учбової літератури, 2011. 184 с.

50. Ціни та ціноутворення: опорний конспект лекцій / М. І. Кареба. Миколаїв: МДАУ, 2017. 100 с.

51. Цивільний кодекс України № 435-IV, чинний, редакція від 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 30.09.2023)

52. Bureau of Labor Statistics URL: https://data.bls.gov/timeseries/CUUR0000SA0L1E?output_view=pct_12mths (дата звернення 30.09.2023)

53. Citation: Wang, X., Xu, Z., Wang, X., & Skare, M. (2022). A review of inflation from 1906 to 2022: a comprehensive analysis of inflation studies from a global perspective. *Oeconomia Copernicana*, 13(3), 595–631. URL: <http://economic-research.pl/Journals/index.php/oc/article/view/2100> (дата звернення 30.08.2023)

54. Forbes Ukraine URL: <https://forbes.ua/money/ekonomika-pochuvaetsya-krashche-nizh-vsi-dumali-yak-zrostatime-vvp-shcho-bude-z-tsinami-i-kursom-ta-chogo-ochikuvati-vid-2024-go-velike-ekonomichne-opituvannya-vid-tses-03082023-15231> (дата звернення 30.09.2023)

55. European Parliament. Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies. Compilation of papers. Directorate-General for Internal Policies Inflation as a global challenge URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733992/IPOL_STU\(2022\)733992_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733992/IPOL_STU(2022)733992_EN.pdf) (дата звернення 30.09.2023)

56. Eurostat URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/14698150/2-16092022-AP-EN.pdf/741bf6b2-1643-6ff0-34e7-31522ce1e252?t=1663250111863> (дата звернення 30.09.2023)

57. International Monetary Fund URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/07/11/CF-US-Economy-Inflation-Challenge> (дата звернення 30.09.2023)

58. Ludwig Von Mises. Human. Action: A Treatise on Economics URL: <https://www.amazon.pl/Human-Action-Ludwig-Von-Mises/dp/1614273545> (дата звернення 30.09.2023)

59. Price: The Most Important P in the Marketing Mix URL: <https://www.omniaretail.com/blog/price-the-most-important-p-in-the-marketing-mix> (дата звернення 30.09.2023)
60. Take-profit.org URL: <https://take-profit.org/statistics/inflation-rate/china/> (дата звернення 30.09.2023)
61. Trading Economics. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/inflation-rate?continent=world> (дата звернення 30.09.2023)
62. Trading Economics, 2022 р. URL: <https://psm7.com/uk/articles/strany-s-samym-vysokim-urovнем-inflyacii.html> (дата звернення 28.08.2023)
63. World Bank. Inflation in Emerging and Developing Economies URL: <https://www.worldbank.org/en/research/publication/inflation-in-emerging-and-developing-economies> (дата звернення 30.09.2023)
64. World Economic Forum. Here's how inflation in the Eurozone could change in 2023 URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/02/inflation-eurozone-could-change-2023/> (дата звернення 30.09.2023)
65. World Economic Outlook. Inflation peaking amid low growth URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/01/31/world-economic-outlook-update-january-2023> (дата звернення 30.09.2023)
66. Why inflation refuses to go away. URL: https://www.economist.com/finance-and-economics/2022/10/19/why-inflation-refuses-to-go-away?utm_medium=cpc.adword.pd&utm_source=google&ppccampaignID=18151738051&ppcadID=&utm_campaign=a.22brand_pmax&utm_content=conversion.direct-response.anonymous&gclid=Cj0KCQjw27mhBhC9ARIsAIFsETGBXuztQXFAGci6JIZega7K7zs7LxfRgfJOuDpsyfdgzmWIoZdMd2gaAg-SEALw_wcB&gclsrc=aw.ds (дата звернення 30.09.2023)
67. 2023 Economic Forecast Economic US Trends 2023. URL: <https://rsmus.com/middle-market/the-real-economy.html?cmpid=ppc:509750-econ-tre-non-brand-economic-trends-g:bb01&gclid=Cj0KCQjw> (дата звернення 30.09.2023)
68. U.S. Bureau of Labor Statistics. URL: https://data.bls.gov/timeseries/CUUR0000SA0L1E?output_view=pct_12mths (дата звернення 30.09.2023)

69. U.S. Inflation Calculator. URL: <https://www.usinflationcalculator.com/inflation/current-inflation-rates/> (дата звернення 30.09.2023)

70. Usp. <https://usp-ltd.org/poruch-iz-pakystanom-ukraina-19-ta-u-sviti-za-tempamy-infliatsii-infohrafika/> (дата звернення 24.10.2023)

ДОДАТКИ

Додаток Б
Форми і методи цінового регулювання

Ф О Р М И	Ринкова саморегуляція	Суб'єктивне регулювання				Захист інтересів окремих соціальних груп
		Державне регулювання ціноутворюючих факторів			Адміністра- тивне	
		Опосередковане		Попиту та пропозиції		
		Усунення диспаритету				
<i>Цільові установки</i>	<i>Забезпечення вільної конкуренції</i>	<i>Підтримка паритетності розвитку економічних суб'єктів, що створює передумови конкуренції</i>		<i>Реалізація пріоритетів держави</i>	<i>Реалізація пріоритетів окремих груп</i>	
М Е Т О Д И	Вільне формування доходів	Методи бюджетного регулювання	Стимулювання зростання доходів	Нормування заробітної плати	Реалізація пріоритетів окремих груп	
	Конкурентне товарне виробництва	Обмеження монопольної поведінки	Методи кредитно- грошового регулювання	Директивне встановлення ціни	Штучне обмеження доходів	
	Лібералізація внутрішньої торгівлі	Держзамовлення, дотації для окремих галузей	Стимулювання інвестицій	Нормування матеріальних витрат	Підтримка природних монополій	
	Лібералізація зовнішньо- економічних відносин	Митне регулювання	Розширення ринків збуту	Нормування прибутку та рентабель- ності	Протекціо- нізм	
	Паритетність розвитку всіх секторів економіки	Пільги, що елімінують диспаритет	Стимулювання розширення споживчого попиту	Нормування амортизації	Обмеження зовнішньої торгівлі	
	Фіскальне оподаткування	Регулююче оподаткування	Стимулююче оподаткування	Регулююче оподатку- вання	Лобіювання інтересів економічних суб'єктів	

Рисунок Б.1 – Форми і методи цінового регулювання

Джерело: складено автором за даними [50, с. 60].

Додаток В

Класифікація інфляції за різними ознаками

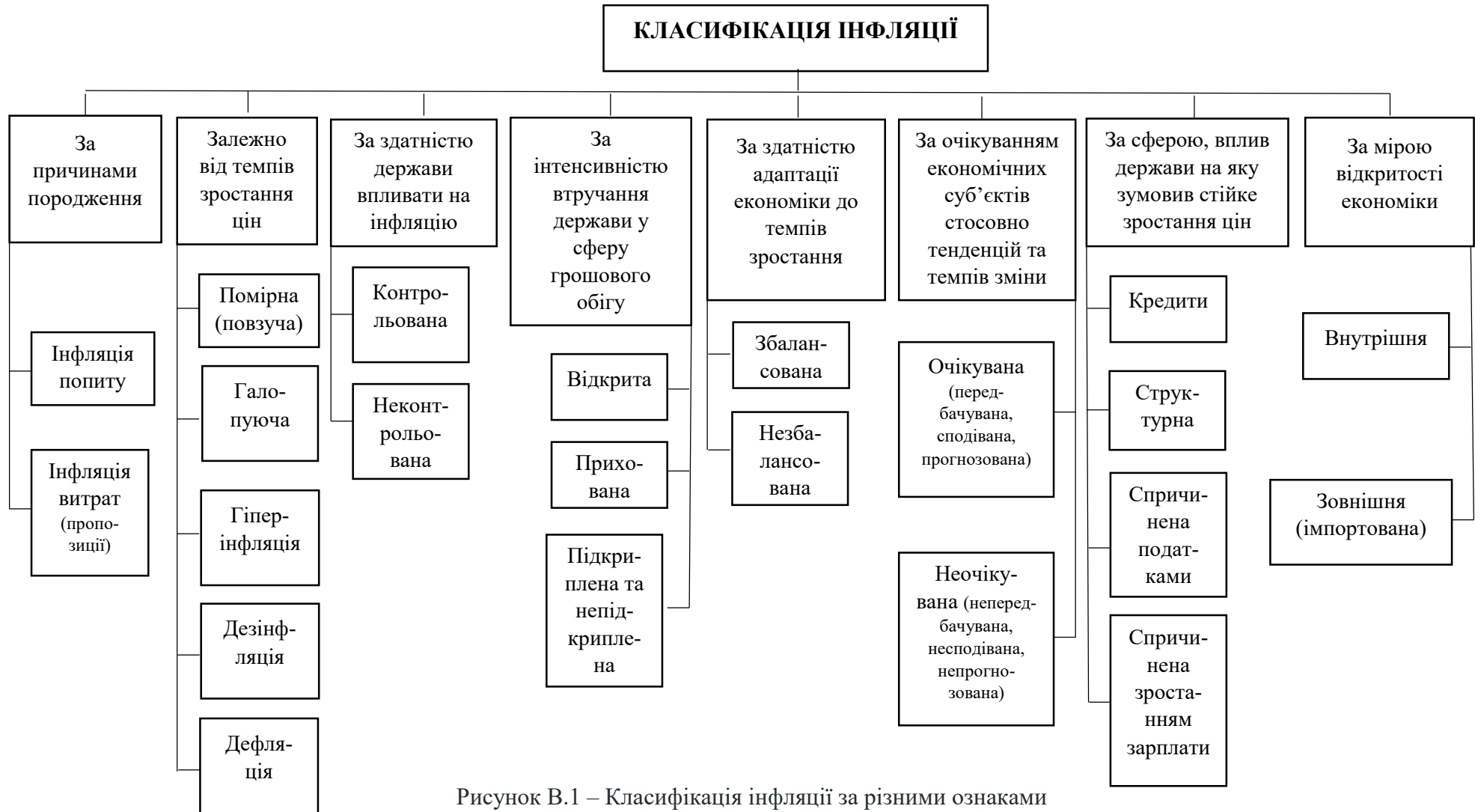

Рисунок В.1 – Класифікація інфляції за різними ознаками

Джерело: складено автором за даними [18, с. 9].

Додаток Г
Дані індексів інфляції в Україні

Таблиця Г.1 – Зведена таблиця індексів інфляції в Україні 1991-2022 роки (%)

Рік	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Січень		385,2	173,2	119,2	121,2	109,4	102,2	101,3	101,5	104,6	101,5	101,0	101,5	101,4	101,7	101,2
Лютий		115,3	128,8	112,6	118,1	107,4	101,2	100,2	101,0	103,3	100,6	98,6	101,1	100,4	101,0	101,8
Березень		112,1	122,1	105,7	111,4	103,0	100,1	100,2	101,0	102,0	100,6	99,3	101,1	100,4	101,6	99,7
Квітень		107,6	123,6	106,0	105,8	102,4	100,8	101,3	102,3	101,7	101,5	101,4	100,7	100,7	100,7	99,6
Травень		114,4	127,6	105,2	104,6	100,7	100,8	100,0	102,4	102,1	100,4	99,7	100,0	100,7	100,6	100,5
Червень		126,5	171,7	103,9	104,8	100,1	100,1	100,0	100,1	103,7	100,6	98,2	100,1	100,7	100,6	100,1
Липень		122,1	137,6	102,1	105,2	100,1	100,1	99,1	99,0	99,9	98,3	98,5	99,9	100,0	100,3	100,9
Серпень	104,0	108,3	121,7	102,6	104,6	105,7	100,0	100,2	101,0	100,0	99,8	99,8	98,3	99,9	100,0	100,0
Вересень	104,5	110,6	180,3	107,3	114,2	102,0	101,2	103,8	101,4	102,6	100,4	100,2	100,6	101,3	100,4	102,0
Жовтень	105,9	112,4	166,1	122,6	109,1	101,5	100,9	106,2	101,1	101,4	100,2	100,7	101,3	102,2	100,9	102,6
Листопад	116,5	122,0	145,3	172,3	106,2	101,2	100,9	103,0	102,9	100,4	100,5	100,7	101,9	101,6	101,2	101,8
Грудень	124,6	135,1	190,8	128,4	104,6	100,9	101,4	103,3	104,1	101,6	101,6	101,4	101,5	102,4	100,9	100,9
За рік*	390,0	2100,0	10256,0	501,0	281,7	139,7	110,1	120,0	119,2	125,8	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6

* показник розраховано як грудень до грудня попереднього року

Продовження таблиці Г.1

Рік	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Січень	100,5	102,9	102,9	101,8	101	100,2	100,2	100,2	103,1	100,9	101,1	101,5	101,0	100,2	101,3	101,3
Лютий	100,6	102,7	101,5	101,9	100,9	100,2	99,9	100,6	105,3	99,6	101,0	100,9	100,5	99,7	101,0	101,6
Березень	100,2	103,8	101,4	100,9	101,4	100,3	100	102,2	110,8	101,0	101,8	101,1	100,9	100,8	101,7	104,5
Квітень	100,0	103,1	100,9	99,7	101,3	100	100	103,3	114,0	103,5	100,9	100,8	101,0	100,8	100,7	103,1
Травень	100,6	101,3	100,5	99,4	100,8	99,7	100,1	103,8	102,2	100,1	101,3	100,0	100,7	100,3	101,3	102,7
Червень	102,2	100,8	101,1	99,6	100,4	99,7	100,0	101,0	100,4	99,8	101,6	100,0	99,5	100,2	100,2	103,1
Липень	101,4	99,5	99,9	99,8	98,7	99,8	99,9	100,4	99,0	99,9	100,2	99,3	99,4	99,4	100,1	100,7
Серпень	100,6	99,9	99,8	101,2	99,6	99,7	99,3	100,8	99,2	99,7	99,9	100,0	99,7	99,8	99,8	101,1
Вересень	102,2	101,1	100,8	102,9	100,1	100,1	100,0	102,9	102,3	101,8	102,0	101,9	100,7	100,5	101,2	101,9
Жовтень	102,9	101,7	100,9	100,5	100,0	100,0	100,4	102,4	98,7	102,8	101,2	101,7	100,7	101,0	100,9	102,5
Листопад	102,2	101,5	101,1	100,3	100,1	99,9	100,2	101,9	102,0	101,8	100,9	101,4	100,1	101,3	100,8	100,7
Грудень	102,1	102,1	100,9	100,8	100,2	100,2	100,5	103,0	100,7	100,9	101,0	100,8	99,8	100,9	100,6	100,7
За рік*	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	109,8	104,1	105,0	110,0	126,6

* показник розраховано як грудень до грудня попереднього року

Джерело: складено автором за даними [30].

Таблиця Г.2 – Індекс споживчих цін за всіма категоріями в Україні у 2022 р. (%)

	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	За рік*
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Всі товари та послуги	101,3	101,6	104,5	103,1	102,7	103,1	100,7	101,1	101,9	102,5	100,7	100,7	126,6
Продовольчі товари	102,5	102,4	106,2	104,2	102,7	103,2	100,8	100,7	101,9	104,2	100,6	100,7	134,4
Продукти харчування	102,6	102,5	106,4	104,2	102,6	103,2	100,8	100,6	101,8	104,2	100,5	100,7	134,4
Хліб і хлібопродукти	101,3	102,3	104,6	106,8	103,7	103,9	102,3	101,1	99,9	100,5	100,1	100,5	130,3
Хліб	101,9	102,8	102,4	102,7	101,4	102,5	101,1	100,6	100,6	101,3	101,0	101,9	122,1
Макаронні вироби	100,7	101,5	105,1	108,6	103,2	102,3	100,4	100,9	100,8	101,0	100,4	100,3	127,9
М'ясо та м'ясопродукти	101,3	100,9	103,5	101,3	100,4	103,3	101,5	103,0	103,1	103,7	100,1	100,2	124,6
Риба та продукти з риби	100,4	102,1	105,4	107,1	105,9	102,8	101,9	103,7	103,4	102,9	102,0	100,9	145,8
Молоко, сир та яйця	101,6	100,6	104,0	96,8	97,8	102,2	101,5	102,5	104,7	112,2	104,6	101,0	132,8
Молоко	101,5	102,1	102,6	101,7	99,9	100,6	100,4	100,0	101,3	102,3	102,9	102,0	118,7
Сир і м'який сир (творог)	100,8	102,1	105,3	102,4	101,1	100,3	100,9	100,6	101,9	102,9	102,4	101,9	125,0
Яйця	103,9	94,3	102,1	71,6	78,8	117,2	108,7	115,4	122,7	160,5	110,6	97,7	176,6
Олія та жири	100,5	102,3	105,4	103,4	100,8	101,8	101,3	101,4	103,6	103,9	101,6	100,6	129,9
Масло	101,0	104,1	104,2	103,3	100,8	101,3	101,1	100,8	101,8	102,5	102,3	102,5	128,9
Олія соняшникова	99,5	100,9	106,0	103,8	100,5	102,1	100,7	99,7	100,2	100,5	99,6	100,3	114,5
Інші істивні жири	101,2	102,0	106,1	103,1	101,6	101,7	102,1	105,5	112,1	111,3	103,3	99,0	160,4
Фрукти	102,5	102,6	121,3	114,9	111,5	98,9	94,6	104,8	109,8	104,1	93,1	101,9	173,8
Овочі	120,5	112,1	115,5	108,5	105,4	105,2	98,1	86,1	89,6	107,0	98,4	101,5	151,8
Цукор	99,2	99,6	107,9	102,2	98,7	110,9	100,8	106,4	103,6	101,4	98,9	98,6	131,0
Безалкогольні напої	100,2	101,6	103,9	104,9	104,6	102,7	101,6	102,5	103,6	102,9	102,2	101,1	136,7
Алкоголь, тютюн	100,9	101,2	101,3	104,8	103,9	102,4	101,3	101,2	101,1	100,9	101,0	100,7	122,7
Алкогольні напої	100,9	101,1	101,1	107,3	106,4	103,4	100,8	100,7	100,8	100,8	100,8	99,8	126,3
Тютюнові вироби	100,9	101,3	101,5	102,5	101,5	101,4	101,8	101,7	101,3	101,0	101,1	101,7	119,2
Одяг і взуття	94,3	95,8	113,0	100,5	99,8	98,6	96,5	98,0	109,8	101,9	98,4	97,4	102,4
Житло, комунальні послуги	100,7	100,2	100,5	100,6	100,4	100,6	100,5	100,8	100,9	100,3	100,2	100,1	106,0
Утримання та ремонт житла	100,3	101,1	102,2	102,0	102,5	104,7	101,8	103,0	102,2	101,8	100,4	100,3	124,6
Водопостачання	112,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	112,0
Каналізація	114,9	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	114,9
Електроенергія	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Природний газ	100,1	100,0	100,0	100,0	99,6	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	99,7
Гаряча вода, опалення	100,0	100,0	100,0	100,2	100,2	100,0	100,0	100,0	100,0	99,8	100,0	100,0	100,2
Побутова техніка і предмети домашнього вжитку	99,7	100,7	102,9	104,0	101,8	102,5	102,2	105,0	102,8	101,5	101,0	99,8	126,5
Меблі, килими та ін.	100,8	101,0	101,9	103,1	102,1	102,2	101,9	103,8	103,3	100,9	101,3	100,4	125,1
Домашній текстиль	100,2	100,1	101,8	101,4	101,7	101,4	100,5	103,3	102,8	103,3	100,0	101,5	119,5
Побутова техніка	99,8	100,6	101,9	104,7	102,0	104,5	103,0	107,1	102,2	101,7	100,0	99,2	129,9
Охорона здоров'я	100,5	101,2	105,6	103,2	99,1	100,5	100,5	102,9	101,8	101,2	101,0	100,9	119,9

Продовження таблиці Г.2													
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Медикаменти та обладнання	100,3	101,2	107,7	104,2	98,4	100,3	100,2	103,5	101,6	101,1	100,9	100,9	121,9
Амбулаторні послуги	101,1	101,1	100,3	100,8	101,1	101,1	101,4	101,5	102,8	101,6	101,5	101,3	116,7
Транспорт	101,3	103,7	104,2	102,1	110,2	111,2	99,7	100,8	100,4	100,8	101,0	101,6	142,9
Купівля транспортних засобів	100,3	101,7	102,0	103,4	101,0	102,8	103,6	106,8	102,4	101,5	101,1	100,7	130,8
Паливо та мастила	102,6	107,9	107,7	100,5	122,8	121,3	95,6	96,1	98,7	100,2	101,3	103,1	169,4
Транспортні послуги	100,9	101,3	102,6	102,6	106,2	107,2	102,8	101,2	99,9	100,2	100,0	100,4	128,1
Залізничний транспорт	102,9	98,6	102,4	103,1	100,2	104,5	100,5	100,1	97,5	94,9	100,3	100,0	104,7
Автомобільний транспорт	100,7	101,4	102,8	102,7	106,7	107,4	102,9	101,2	100,2	100,6	100,0	100,5	130,3
Зв'язок	101,1	100,3	100,8	101,8	101,0	100,9	102,1	102,2	100,3	100,0	101,3	100,9	113,4
Послуги телефонії	101,3	100,4	100,0	100,0	100,0	100,0	102,6	101,7	100,4	100,2	101,9	101,3	110,2
Відпочинок і культура	100,0	101,0	101,5	102,7	100,2	101,3	101,2	102,9	101,0	102,2	101,0	99,9	115,9
Аудіо- та фототехніка, комп'ютери	98,7	99,8	101,6	105,1	100,8	101,3	100,5	105,8	102,0	101,0	98,9	98,5	114,6
Послуги відпочинку	101,4	101,6	100,2	100,2	100,4	100,7	100,3	100,6	101,2	100,5	100,5	100,3	108,2
Газети, книжки, канцтовари	100,5	101,5	100,8	102,8	102,6	103,3	102,4	103,2	104,1	102,3	102,0	100,6	129,4
Освіта	101,6	100,2	100,0	100,1	100,0	100,1	100,1	100,2	107,1	100,2	100,0	100,0	109,8
Дошкільна та початкова освіта	123,3	100,6	100,4	100,0	100,6	100,4	99,9	100,2	105,9	100,1	100,3	100,3	134,3
Середня освіта	100,4	100,0	100,0	100,0	100,0	100,1	100,0	100,0	111,4	100,0	100,0	100,0	112,0
Вища освіта	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	107,2	100,0	100,0	100,0	107,2
Ресторани та готелі	100,9	101,3	101,7	101,6	103,1	101,3	101,6	101,2	101,7	102,4	102,3	101,4	122,5
Інше	100,7	100,6	101,2	98,0	100,6	101,7	101,8	101,3	101,5	102,2	103,3	103,7	117,8

* показник розраховано як грудень до грудня попереднього року

Джерело: складено автором за даними [30].

Таблиця Г.3 – Індекс споживчих цін по областях України в 2022 р. (%)

	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	За рік*
Україна	101,3	101,6	104,5	103,1	102,7	103,1	100,7	101,1	101,9	102,5	100,7	100,7	126,6
Вінницька	100,9	100,9	103,3	102,2	103,3	102,8	101,1	101,0	102,0	102,4	100,6	101,5	124,3
Волинська	101,6	101,9	103,6	102,3	102,3	103,2	101,0	101,8	102,2	103,0	100,5	100,8	127,0
Дніпропетровська	101,2	101,4	103,4	103,3	103,0	103,0	100,6	100,6	101,9	102,7	101,0	100,7	125,3
Донецька	100,7	100,7	106,7	102,7	102,4	103,2	101,1	101,1	101,9	102,4	100,7	100,6	126,9
Житомирська	100,8	101,4	103,3	102,5	103,6	102,9	100,9	101,9	101,8	102,3	101,2	100,3	125,4
Закарпатська	101,6	102,1	104,6	102,6	102,3	103,1	101,5	101,5	101,6	102,3	101,0	100,6	127,7
Запорізька	101,6	102,0	104,1	103,2	102,6	102,8	99,9	100,5	101,2	102,7	100,8	100,5	124,1
Івано-Франківська	101,4	101,7	103,6	102,9	102,9	103,1	101,4	101,0	101,7	102,2	100,8	100,9	126,3
Київська	101,2	101,4	103,9	102,5	104,6	102,4	100,4	101,7	101,7	102,7	100,6	101,0	126,8
Кіровоградська	101,8	101,4	105,3	102,3	102,6	102,6	101,1	101,4	101,6	102,7	100,9	101,0	127,6
Луганська	101,2	101,1	104,1	102,7	102,6	103,0	100,8	101,2	102,0	102,5	100,7	100,6	124,9
Львівська	101,6	101,6	103,4	102,5	103,1	103,7	100,3	101,5	101,7	102,4	100,6	101,3	126,4
Миколаївська	101,1	101,8	105,5	103,4	102,1	103,0	100,5	100,5	101,9	102,2	100,4	101,0	125,9
Одеська	101,3	102,8	102,3	102,9	102,0	103,2	101,5	100,5	101,5	102,9	101,2	100,6	125,2
Полтавська	101,6	100,7	105,3	102,4	102,3	103,1	100,6	101,7	102,1	102,3	100,6	101,2	126,6
Рівненська	101,0	101,7	102,9	102,9	102,5	102,8	100,8	101,4	102,5	102,6	100,7	101,1	125,4
Сумська	102,0	101,6	105,3	104,5	101,0	103,1	99,8	101,4	101,8	102,6	100,6	101,5	128,2
Тернопільська	100,8	101,5	102,7	103,1	103,4	102,9	101,1	101,5	101,5	102,4	100,8	101,2	125,4
Харківська	101,5	101,6	104,1	102,9	102,5	104,9	100,0	100,4	101,2	102,7	100,5	100,6	125,3
Херсонська	100,5	101,6	117,7	109,1	100,0	99,3	100,9	102,2	103,9	105,8	100,4	96,0	142,3
Хмельницька	101,1	101,5	103,1	103,6	102,3	103,2	101,0	101,7	102,0	101,9	100,6	101,3	125,9
Черкаська	100,8	101,5	104,2	102,8	102,9	103,1	100,8	101,8	101,3	102,7	100,2	100,8	125,4
Чернівецька	101,5	101,7	104,0	102,5	103,1	102,7	101,3	101,3	101,7	101,9	100,7	100,9	125,9
Чернігівська	101,6	101,2	104,1	103,0	104,5	104,3	100,3	101,4	101,8	102,2	101,1	99,9	128,4
м. Київ	101,6	102,3	104,7	103,4	102,8	103,0	100,0	100,4	102,5	102,1	100,8	101,0	127,4

* показник розраховано як грудень до грудня попереднього року

Джерело: складено автором за даними [11].

Додаток Д

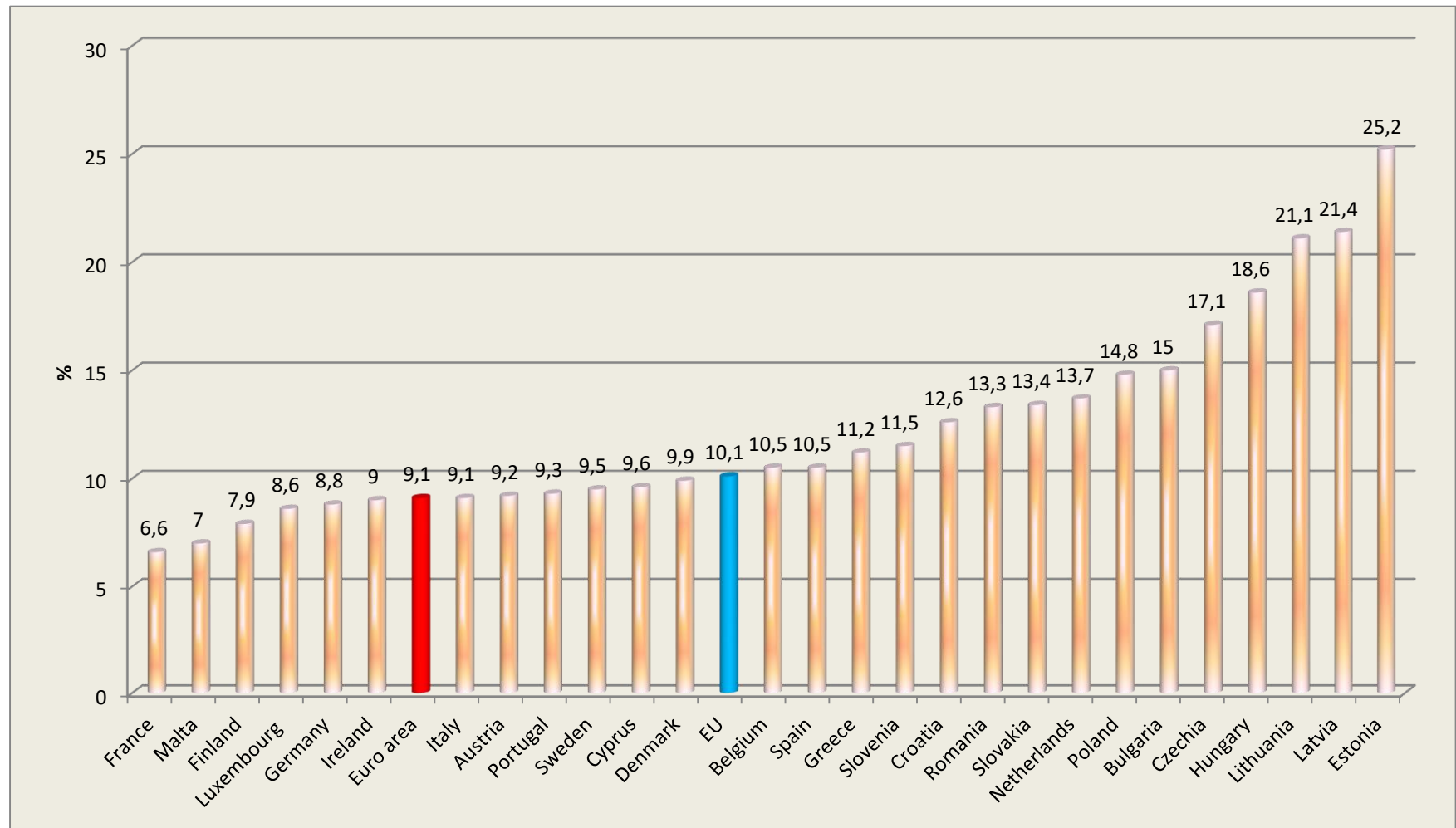

Рисунок Д.1 – Значення рівня інфляції у країнах Євросони в 2022 р.
 Джерело: складено автором за даними [64].

Додаток Ж

Скорочений перелік найбільш значимих компонент споживчого кошику, які прогнозуються за допомогою моделі, їх ваги та коефіцієнти варіації

Таблиця Ж.1 – Скорочений перелік найбільш значимих компонент споживчого кошику

Товари та послуги	Вага в кошику споживчих товарів	Коефіцієнт варіації
А	1	2
Споживчі товари	100,0	1,0
Продовольчі товари	63,9	1,2
М'ясо та птиця	9,8	1,2
Ковбасні вироби і копченості	3,5	1,1
Риба і морепродукти	2,7	1,5
Масло вершкове	1,1	5,1
Олія	2,4	4,0
Молоко та молочна продукція	4,8	2,4
Сир м'який	0,6	2,6
Яйця	2,1	5,1
Цукор	3,7	3,0
Кондитерські вироби	3,0	1,4
Хліб і хлібобулочні вироби	7,0	2,0
Картопля	1,8	6,9
Овочі	3,1	5,6
Фрукти	2,4	2,0
Алкогільні напої	1,8	2,9
...		
інші продовольчі товари	4,7	6,1

Продовження таблиці Ж.1

А	1	2
Непродовольчі товари	14,0	2,2
Одяг та білизна	2,6	2,1
Взуття	2,2	2,2
Меблі	0,4	2,9
Електротовари	0,3	2,5
Будівельні матеріали	0,7	1,5
Автомобілі та автотовари	0,2	3,0
Медикаменти	2,0	1,9
Паливо	0,5	5,0
...		
інші непродовольчі товари	2,2	3,5
Послуги	22,1	1,3
Електроенергія, газ, тепло та вода	10,0	2,2
Транспорт	3,0	-
Зв'язок	1,8	2,0
Здавання під найм власної нерухомості	2,1	-
Освіта	1,6	0,9
Діяльність з охорони здоров'я людини	1,4	0,8
...		
інші послуги	1,0	-

Джерело: складено автором за даними [11].

Додаток К

Динаміка показників моделювання впливу на темп інфляції в Україні
протягом 2005-2021 рр.

Таблиця К.1 – Динаміка показників моделювання впливу на темп інфляції в Україні протягом 2005-2021 рр.

Рік	Темп інфляції, %	Частка випущених ОВДП у власності НБУ, % від загальної суми	Рівень середньорічної облікової ставки НБУ, %	Темп девальвації гривні щодо долара США, % до попереднього року	Сальдо (купівля-продаж) валютних інтервенцій НБУ, еквівалент млн дол. США
2005	10,3	32,1	9,35	3,64	5838
2006	11,6	33	9,22	- 1,37	1037
2007	16,6	35,2	8,25	0	5682
2008	22,3	30,5	11,1	4,16	- 3928
2009	12,3	53,7	11,3	48,1	- 10430
2010	9,1	46,6	9,1	1,8	1692
2011	4,6	53,4	7,75	0,38	- 3704
2012	- 0,2	56,7	7,6	0,38	- 7498
2013	0,5	58,3	7,13	0	- 3146
2014	24,9	69,5	9,55	48,69	- 12265
2015	43,3	77,2	24,25	83,84	- 157
2016	12,4	57,2	17,2	16,99	1552
2017	13,7	48,2	13,35	4,11	1262
2018	9,8	46,1	15,75	2,26	1372
2019	4,1	40,7	16,2	- 5	7933
2020	5	32,5	8,85	4,33	1038
2021	10	29,5	7,7	1,22	2415

Джерело: складено автором за даними [11, 30].